

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Vladimíra Kalinová

Motivace pubescentů k využívání nízkoprahových zařízení pro děti a
mládež

Olomouc 2018

vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a pod odborným vedením doc. PhDr. Tomáše Čecha, Ph.D., a čerpala pouze z uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 12. 4. 2018

Bc. Vladimíra Kalinová

Poděkování

Velmi děkuji doc. PhDr. Tomáši Čechovi, Ph.D., za vedení diplomové práce, ochotu, čas a poskytnutí cenných rad a připomínek při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat za podporu a trpělivost své rodině, Václavovi a Alexandře. V neposlední řadě pracovníkům NZDM Společnosti Podané ruce, o.p.s. v Olomouci, Prostějově, Zábřehu a Mohelnici.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Vladimíra Kalinová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018
Název práce:	Motivace pubescentů k využívání nízkoprahových zařízení pro děti a mládež
Název v angličtině:	Motivation of pubescent children to use low-threshold facilities for children and youth.
Anotace práce:	Diplomová práce má za cíl objasnit důvody k navštěvování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Práce se člení na teorii a výzkum. V teorii jsou popsány stěžejní pojmy týkající se zejména pubescentů a jejich psychického vývoje, motivace, dále volný čas a jeho rizikové trávení a objasňuje pojem nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, prevence. Cílem výzkumu bylo vyhodnotit získaná data z dotazníkového šetření v rámci kvantitativního výzkumu zejména pro posouzení hlavní motivace k navštěvování zařízení klienty. V závěru výzkumu se nachází vyhodnocení dat a diskuze.
Klíčová slova:	Pubescent, disharmonický duševní vývoj, rizikové projevy chování, rizikové trávení volného času, motivace, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, prevence.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis aims at clarifying the reasons for attending low-threshold facilities for children and youth. The thesis is divided into theory and research. In theory, the basic concepts of pubescent pupils and their psychological development, motivation, leisure time and risk, and the concept of low threshold facilities for children and youth, prevention are described. The aim of the research was to evaluate the data obtained from the questionnaire survey in the framework of quantitative research, especially for the assessment of the main motivation to visit clients equipment. At the end of the research is data and discussion.
Klíčová slova v angličtině	Pubescent, mental development, disharmonic mental development, risk behaviors, leisure time, risk leisure time, motivation, low-threshold facilities for children and youth, prevention.
Přílohy vázané v práci:	4

Rozsah práce:	100 stran
Jazyk práce:	český

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST	7
Úvod.....	7
1 Pubescence.....	10
1.1 Duševní vývoj.....	11
1.2 Disharmonický duševní vývoj	12
1.3 Vliv motivace	13
2 Pubescent v riziku	16
2.1 Rizikové projevy chování.....	18
2.2 Volný čas.....	24
2.3 Rizikové trávení volného času.....	26
3 Sociální práce s pubescenty	29
3.1 Záchytná síť služeb	32
3.2 Postavení nízkoprahového zařízení (návaznost).....	36
3.3 Prevence	38
4 Systém nízkoprahových zařízení pro děti a mládež	42
4.1 Historie.....	43
4.2 Základní smysl a činnosti.....	45
4.3 NZDM v Olomouci.....	51
VÝZKUMNÁ ČÁST	54
5 Deskripce a cíle výzkumu.....	54
5.1 Stanovené cíle výzkumné části.....	54
5.2 Položené otázky k výzkumné části	54
5.3 Hypotézy	55
5.4 Výzkumná metoda	55
5.5 Popis vybraného vzorku respondentů	56
5.6 Vyhodnocení získaných dat - programy.....	56
5.7 Výklad výzkumného šetření	57
5.8 Verifikace hypotéz – metodika, výsledky	79
5.9 Shrnutí výsledků, diskuze.....	85
Závěr	89

Seznam použité literatury a dalších zdrojů	92
Seznam příloh	103

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Téma diplomové práce motivace u pubescentů v kontextu nízkoprahových služeb jsem si vybrala z několika důvodů. Téma samo o sobě mě velmi zajímá a chtěla jsem se o dané problematice dozvědět mnohem více. Také absolvování odborné stáže v rámci dotazníkového šetření na klubu mi mnoho dalo, v prostředí klubu jsem si připomněla, že nic není samozřejmost a že to největší, co můžeme dětem poskytnout, je náš čas. Také jsem matka a vlastně vše, co se týká dětí je pro mě zajímavé, krásné a hlavně smysluplné. Vždyť děti jsou naše budoucnost

a měly bychom se tedy stále více zajímat o vše, co by mohlo ovlivnit jejich vývoj, a tedy i další život, a to jak pozitivně, tak i negativně. V neposlední řadě pracuji u Policie ČR, díky své profesi bývám s dětmi a mládeží poměrně často v užším kontaktu. Bohužel většinou se jedná

o poněkud nepříjemný kontext, na druhé, té represivní straně, jsem prošetřovala či prověřovala okolnosti, které měly nebo mohly mít souvislost s rizikovým, problémovým až protiprávním jednáním dětí a mládeže (např. záškoláctví, šikana, užívání alkoholických nápojů či jiných návykových látek, drobnými krádežemi či verbálním či fyzickým napadáním apod.). Přiznám se, že mě mnohdy překvapil nízký věk dětí, které se často také ne svou vinou dostaly

do kontaktu s policií v souvislosti s jejich chováním či jednáním, které bychom mohli charakterizovat jako rizikové, či dokonce problémové, někdy i protizákonné.

Za dobu, co u policie pracuji, jsem se aktivně účastnila několika přednášek pro děti a mládež ve školách a školských zařízeních (např. dopravních, o drogách apod.), to mi přišlo nesmírně smysluplné a užitečné. Možná také proto, jsem se rozhodla pro zajímavou odbornou stáž v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, kde na děti a jejich aktuální problémy/zakázky, nahlížíjí poněkud jinou optikou. Jedná se nemoralizující, respektující a rozvíjející přístup, kdy dítě/klient má řešení ve svých rukou a s pomocí pracovníka nad ním může přemýšlet, často pracovník zvědomuje určité události v klientově životě a řešení nechá na něm, přitom ho plně respektuje a pedagogicky provází. Byla to pro mě výzva, protože se téměř celý život pohybuju v té represivní složce. Pochopila jsem, že tam se snaží problémy řešit, často společně s rodiči, a hlavně problémům předcházet.

Období dospívání s sebou přináší řadu změn a nových událostí, věcí, osob a zážitků. Z dítěte téměř výhradně závislého na rodině se stává jedinec, který se touží osamostatnit, pociťuje touhu o věcech přemýšlet a chce být uznáván a respektován. Často je potřebný minimální zájem, zvědavost či motivace zařízení navštívit. A právě nalezení motivace u mladého člověka je podle mě ten rozhodující impulz. Nízkoprahová zařízení jsou tu proto, aby nabídla respektující přístup, aby zde byla patrná touha jedince přijmout a provázet ho složitým obdobím dospívání, kterému je třeba věnovat dostatek pozornosti a času.

Cílem diplomové práce je zjistit zájem-motivaci klientů o služby nízkoprahového zařízení v Olomouci a takto se zamyslet nad jejich smyslem, funkcí a celým konceptem. Zkoumat dále, jaké konkrétní nabízené služby nejvíce využívají, a které jim v zařízení naopak chybí, jaké jsou případně jejich klíčové problémy. A protože je dle mého názoru jednou z nejrizikovějších vývojových etap období raného dospívání, rozhodla jsem se zkoumat tuto věkovou skupinu dětí ve věku 11–15 let.

První kapitolu pubescence jsem zvolila zejména pro přehlednost a návaznost, protože ve všech následujících kapitolách se vývojové období pubescence objevuje a prolíná se do všech tematických celků v diplomové práci. Dále navazuji první podkapitolou pro ucelenou představu harmonického duševního vývoje jedince, přestože každý jsme individuální bytost se všemi specifiky. Důvodem objasnění je kontrast, který tvoří disharmonický duševní vývoj čili zde dochází k více či méně významným odchylným vlivům ať zdravotních či sociálních apod. Protože tyto vlivy ve vývoji mohou narušit, zastínit či znesnadnit přechod do dalších vývojových etap, případně způsobit jejich zastavení, či regres¹, kapitolu zakončuji vlivem motivace v tomto období a s tím související případná odolnost a připravenost k řešení potenciálních problémových situací.

Druhou kapitolu problémů pubescentů jsem zařadila zejména v návaznosti na první kapitolu, kde se již od odchylek v duševním vývoji dostávám v této kapitole postupně k odchylkám sociálním, které jsou provázané. V první podkapitole objasňuji sociální deviaci a sociální patologii, které mohou determinovat další podkapitolu sociální selhávání pubescentů. Dále se zaměřuji přitom na rizikové trávení volného času, které souvisí s odchylkami jak duševního, tak sociálního vývoje a přímo mohou korelovat se sociálním selháváním. Jako alternativu zařazuji podkapitolu smysluplného trávení volného času.

Třetí kapitolu sociální práce s pubescenty, zařazuji jako formu její intervence v kontextu rizikového a problémového chování. Objasňuji základní terminologii sociální

¹regres – zpětný postup, návrat, ústup

práce. Pokud totiž jedinec vykazuje známky rizikového chování, je velká pravděpodobnost, že při stávajícím neřešeném stavu, přejde do fáze již problémového, delikventního či patologického chování. Pro přehlednost uvádím systém nástrojů, které jsou v sociální práci a její návazné činnosti používány k řešení těchto komplikací od pedagogicko-psychologické poradny, až po systém ústavního zařízení. Pokračuji další podkapitolou prevence v kontextu problémového chování, kde se zaměřuji na systém v ČR a dostupnou prevenci včetně specifík prevence v nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Vycházím z předpokladu, že účinná prevence

a práce s jedincem jak v rodině, ve škole a dalších pedagogických zařízeních je účinnější než řešit následek například ústavním omezením a s tím souvisejícími komplikacemi.

Čtvrtou kapitolu systém nízkoprahových zařízení pro děti a mládež zařazuji pro logickou návaznost na teoretickou část, kde směřuji od zejména sociálních odchylek u pubescentů přes možné způsoby intervence, až po systém NZDM jako možné řešení využití volného času a systematickou preventivně-výchovnou práci s mládeží. V celé teoretické části jsou na základě studia odborné literatury vymezeny pojmy a základní témata, s nimiž je dále pracováno v empirické části.

V rámci stěžejní výzkumné části bylo po dobu čtyř měsíců osobně i pod odborným vedením pracovníků zařízení prováděno dotazníkové šetření s klienty NZDM Společnosti Podané ruce, o.p.s. – pobočky v Olomouci, Prostějově, Mohelnici a Zábřehu. Otázky v dotazníku byly pečlivě formulovány tak, aby zvláště pro nejnižší zkoumanou věkovou skupinu byly jasné a srozumitelné, a přitom aby neobsahovaly otázky velmi jednoduché, až banální pro starší respondenty v rámci zkoumaného vzorku. Úkolem bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, zdali byly naplněny zadané hlavní a vedlejší cíle diplomové práce. Hlavním cílem bylo zjistit, co respondenty v rámci cílové skupiny motivuje k tomu, aby dané zařízení navštěvovali a dále jaká je míra této motivace i spokojenosti se službami a aktivitami, které NZDM nabízí, které využívají nejčastěji a které postrádají. Cílem je také zjistit, zdali klienty NZDM souží klíčové životní problémy. Diplomová práce by měla též sloužit jako opora pro pracovníky NZDM a měla by posloužit jako užitečný prvek v odrazu jejich činnosti.

1 Pubescence

Jedná se o specificky významné vývojové období, které jsem rozdělila na tematické celky. Jedná se tedy o velmi důležité a také náročné období, které je dále charakteristické mimo jiné i přebíráním skupinové identity, tedy potřeba „někam patřit“ (Vágnerová, 2016). Je to široké období, které v sobě zahrnuje nejrozmanitější aspekty, které vedou od dětství, až k přerodu dospělosti. Považuji za důležité zmínit právě duševní stránky psychického vývoje v pubescenci, protože se domnívám, že stav emočně-duševní v kombinaci s prostředím a vlivů, které na jedince působí, může být zásadní. Období dětství a dospívání, je také období, plné změn a nových stimulů. Zde je klíčový přístup rodičů, má velký vliv na vývoj dítěte, pokud je dítě chtěné, plánované nebo nikoliv. Je velký rozdíl mezi láskyplným zázemím s dostatečným časem a prostorem, který rodiče dokážou poskytnout dítěti a péči, kterou mu věnují, či nikoliv. Toto všechno má vliv na vlastní průběh dospívání. O tom, zda bude harmonický, rozhoduje mnoho i individuálních faktorů jedince. Ve vymezení vývojového období pubescence se u dalších autorů mohou mírně lišit, pro přehlednost uvádím periodizace vývoje.

- Periodizace

Vývojové období pubescence v období 10 až 15 let, které se dále dělí na prepubertu a pubertu (Langmeier, Krejčířová, 1998). Začátek i konec této fáze je vymezen na základě biologických změn, konkrétně počátkem výskytu sekundárních pohlavních znaků. Až k dosažení reprodukční schopnosti jako ukazatele konce této fáze. V tomto období je již dosaženo plné reprodukční schopnosti a tělesný růst je dokončen. Vedle biologického hlediska, je zde i významné psychické vyžívání, které z vývojového hlediska hraje důležitou roli, a to zejména v sociálním postavení či v sebepojetí. Z hlediska vývojové psychologie je pubescence období výrazných změn jak po tělesné, tak po duševní stránce.

Další autoři, hovoří o stejné věkové hranici, avšak terminologie je rozdílná. Například dělení podle Macka, ten dělí adolescenci na ranou, střední a pozdní, podle odborné literatury jde o časnou adolescenci od 10-11 až do 13 let, převládají pubertální změny například zvýšení zájmu o vrstevníky opačného pohlaví, objevování svého těla a zvýšený zájem o svůj vzhled. Dále adolescence střední od 14 až do 16 let je příznačná tím, že proces vlastního dospívání se

stává ohniskem ke kritickému zamyšlení a hodnocení a poměřování. Dále je patrná snaha se odlišit názorově, hudebně či oblékáním. Pozdní adolescence od 17 až do 21 let ústí k dospělosti. Dochází k posílení sociálního aspektu identity například, být užitečný a cítit se užitečně, tvořit, vnímat hodnoty, sdílet s okolím (Macek, 2003). Já ve své diplomové práci budu používat evropské dělení dle Langmeiera a Krejčířové. Jedná se o období výrazných změn jak po tělesné, tak výrazně po duševní stránce.

1.1 Duševní vývoj

Kapitola o duševním vývoji v období pubescence, pomůže vysvětlit některé ontogenetické pochody v organismu, které z vývojového hlediska jsou u pubescentů přirozené a vzhledem k jejich věku a emocionalitě je potřeba s nimi počítat. Také je vymezení termínu potřebné z důvodu včasného rozpoznání varovných signálů případného nežádoucího vývoje či odchylek. Vývojová psychologie vystihuje a charakterizuje veškeré duševní změny jedince, příznačné pro jednotlivé etapy jeho vývoje. Čili každý jedinec je individualita a vyvíjí se se všemi neopakovatelnými specifiky, avšak pro každou vývojovou etapu jsou typické určité shodné znaky, podle kterých lze odlišit normu a případné odchylky.

Dále popisují tři etapy fyzicko psychosociálního vývoje. První etapa týká se fyzického vývoje jedince, zahrnuje všechny s ním související změny a nazýváme ji bio-sociální. Druhá etapa je kognitivní, zasahuje do psychické oblasti vývoje a zkoumá procesy participující na poznávání. Poslední, třetí etapa je psychosociální, která se týká socializace a začleňování jedince (Skorunková, 2003). Čili případné odchylky ve vývoji osobnosti mohou souviset a tematicky se řadit v kontextu těchto úrovní. První například s vadami pohybového aparátu, vad řeči či vzhledu. V oblasti psychiky se může jednat o psychické poruchy nejrůznějšího druhu a intenzity. Také socializace a případné poruchy při navazování běžných sociálních kontaktů, společenská nečinorodost či nezáměr, případné nevhodné vzory apod.

Obecně dospívání jedince je velmi složitý proces a pomyslný předěl mezi dětstvím a dospělostí mohou vystihnout odpovědi na tři otázky, na které si bylo ještě donedávna téměř nemožné odpovědět: „*Kdo jsem? Kde je mé místo na světě? Jsem normální?*“ (Car-Gregg a Shale 2010, s. 15). Dospívání pro mladého člověka velmi složité období, kdy na jednu stranu často naráží na nesoulad mezi vlastním očekáváním v kontrastu k očekáváním okolí, často se také nevyzná sám v sobě. Jedinec se často vymezuje proti konzumní společnosti i jejími výdobytky často včetně školy, povinností apod. Na druhou stranu ale potřebuje pomocnou ruku, vodítko, podle kterého by se mohl lépe zorientovat a často někoho, kdo ho

bude provázet. Proto často od rodiny tíhnou k vrstevnickým skupinám a partám (Bartlett, 1970).

V celém vývoji jedince hraje nezastupitelnou roli funkční rodina. Nabídka vhodných vzorů, věnování času a pozornosti, pocit bezpečí a spoluutváření identity a saturace potřeb je od narození klíčová a naprosto nezbytná ve zvládnání dalších vývojových etap. Harmonický vývoj jedince může být z různých důvodů narušen.

1.2 Disharmonický duševní vývoj

Tato vývojová etapa probíhá často jako poměrně bouřlivé období, plné tělesných a zejména duševních, psychických změn (Zoubková, 2003). Psychika jedince je ovlivňována dědičným základem a také působením okolí. V této souvislosti hovoříme o genotypu a fenotypu. Genotyp - soubor geneticky dědičných předpokladů, které většinou iniciují předpoklady k rozvoji daných specifických projevů. Jde o genetické předpoklady v daném organismu. Fenotyp - jedná se o proces, kdy, jak se postupně jedinec vyvíjí, vzniká ucelená osobnost s pro ni charakteristickými projevy. Otázka spočívá, do jaké míry mohou být psychické vlastnosti determinovány geneticky a naopak, případně jak moc jsou ovlivnitelné prostředím. Jedná se specifickou kombinací obojího. Tato míra dědivosti je u každého jedinečná. Těžko předvídatelná dopředu (Vágnerová, 2002).

To znamená, že dnes už víme, že do vývoje vstupují i vnitřní faktory, podle Vágnerové jde o genotyp, kam řadíme například vliv temperamentu, problémy dítěte s chápáním autorit a společenských norem, případně další vrozené dispozice jako poruchy osobnosti, snížený intelekt, emoční labilita, to jsou faktory, které mohou determinovat pozdější sklony k rizikovému trávení volného času, rizikovému chování. Ale také víme, že určitou roli hraje soubor vnějších faktorů, fenotyp, související samozřejmě s genotypem, například vliv party, nevhodné rodinné prostředí, nevhodné výchovné styly apod. Jedná se o kombinaci faktorů, které odpovídají dané individualitě jedince čili co může být pro někoho rizikové a následně dovede jedince až na okraj společnosti, může být pro jiného jedince pouze epizoda. Proto je nesmírně důležité věnovat pozornost dítěti v celém jeho vývoji a sledovat změny u jeho individuality. Shoda těchto negativních událostí a rizikových faktorů může totiž vést k disharmonickému vývoji.

Často rodiče či opatrovníci ztrácejí kontakt s jedincem a dramaticky se tento vztah mění. Lidské chování, jednání a prožívání je spjato s emocemi a jejich prožíváním, emočním prožíváním, toto chování však nemusí být vždy plně uvědomováno (Slaměník, 2011).

Jde souhrn podnětů a reakcí vnitřních zjevných navenek-jednání. Pozorování patří také k nejzákladnějším diagnostickým metodám vůbec. Jedinec často jedná sám na sebe a je zde patrná výrazná touha vzdorovat, vymezit se a oddělit. Vyostřuje se komunikace i konflikty, kombinace toho může vyústit až k útěku či odchodu z domova. Jedinci se v disharmonickém, tedy „rušivém“ vývoji necítí z nějakého důvodu zcela bezpečně či komfortně a často mohou být negativně motivováni právě k odchodu z domova, útěkům ze školy, krádežím, konfliktům a dalším sociálně patologickým jevům či deviantnímu či delikventnímu chování. Tyto nežádoucí proměnné ve výchově mohou způsobovat a podmiňovat rizika, specifická právě pro věkovou skupinu pubescentů.

1.3 Vliv motivace

Ve Stručném psychologickém slovníku od Hartla, je motivace jako vedoucí funkce, která řídí, reguluje, udržuje a energizuje vytyčené cíle prostřednictvím chování. Motivace ovlivňuje a často koresponduje s našimi postoji, hodnotami a cíli. Základ slova pochází z latinského „movere“ = pohybovat, hýbat. Jedná se o soubor vnitřních pohnutek, které obvykle směřují k naplnění daného a určitého cíle (Hartl, 2004). Čili když máme motivaci k určitému cíli, všemi dostupnými prostředky se snažíme tohoto cíle dosáhnout, například při tréninku

na sportovní výkon, samozřejmě vědomě zvýšíme frekvenci tréninků, změním jídelníček, budeme se zajímat o anatomii lidského těla a morfózu bílkovin, nevědomě či podvědomě budeme vyhledávat společnost lidí, kteří se například na trénink také připravují, takto můžeme „zanedbávat“ zbylé přátele, může se dostavit vedlejší efekt zhubnutí a dále formování postavy, trávení veškerého volného času přípravami apod. Toto byl příklad pozitivní motivace. Ta totiž může být i negativní.

Pozitivní motivace tedy se může obecně týkat žádoucích změn, například zdravý životní styl, studium, sportovní odvětví a mnoho dalších.

Negativní motivace může souviset například s rizikovými partami, krádežemi, násilným jednáním, úteků apod. Je zajímavé, že příklady negativně vymezené motivace můžeme spatřovat v každodenní realitě, například vliv televize a reklam či obecně vliv médií ve formě pořadů, seriálů a filmů, hodně rozšířených a populárních počítačových her, sázení

a vliv internetu, nevhodné rodinné modely výchovy a styly. Období pubescence je plné změn a dochází k prudkému rozmachu v oblasti motivace. Jedná se především o snahu se odlišit, přemýšlet o dilematech v různých dimenzích a snaha se osamostatnit, chtít věci měnit, tvořit, tedy chtít a jednat. Je však mnoho způsobů, jak zejména negativní motivaci realizovat.

Období adolescence, pubescence je jako období vyznačující se poměrně velkou svobodou, možnostmi a také vzrůstajícím zájmem o druhé pohlaví. „*Jedním ze silných impulsů dětí je dokázat, že už nejsou dětmi. Většinou při takovém dokazování zajdou příliš daleko.*“ (Adler, 1994, s. 7). Potom se jedinec dostává do systému státních či neziskových organizací, které mají za úkol jej vyhledat a vhodnými způsoby je motivovat a vychovat k nápravě připravit na běžný život, jedná se systém zdravotních, školských služeb a sociálních služeb.

Dílejší součástí motivace jsou motivy. Motiv lze popsat jako pohnutku chování a jednání směřující k uspokojení potřeby. Potřeba je pocíťována jako nedostatek či naopak nadbytek, jedná se tedy o narušení rovnováhy v organismu. Uspokojením potřeby je vyžadováno a potom dochází k obnovení rovnováhy (Zoubková, 2002). Dojde-li ke vzniku potřeby, vzniká impuls pro motiv. Motiv je pohnutka k činnosti, která usměrňuje chování a jednání člověka, aby dosáhl stanoveného cíle (Švancara, 1975).

Chování je podněcováno a kontrolováno. Podněcováno motivací a kontrolováno situací. Člověk je společenská bytost, která denně vstupuje do nejrůznějších interakcí a pohybuje se v množství situací a kontaktů v dané společnosti. Motivace tvoří soubor hodnotové orientace, která se v průběhu života přirozeně obměňuje (Nakonečný, 1996). Otázka motivace se zabývá otázkami, které pomáhají popisovat a vysvětlovat příčiny a směr daného sociálního chování a jednání. Jako významnou sociální stránku osobnosti považují charakter, na formování charakteru má motivace také velký význam.

Je to proces, který volí mezi nejrozmanitějšími typy jednání a prožívání, cílí na dosažení specifických motivačních stavů, které si jedinec vytyčí a motivace je udržuje v chodu. Zaměřuje se tedy na fenomén trvání a intenzity chování (Nakonečný, 1996).

- Vnitřní a vnější faktory motivace

- a) vnitřní faktory
 - vrozené tendence vlastní každému jedinci (fyziologické potřeby),
 - pohnutky (realizované záměrně k dosažení cíle),
- b) vnější faktory
 - činitelé, které vycházejí zvenčí (motivátory),

- např. peníze, pocta, úcta, výhody, zisky.

Kombinace těchto činitelů vede k intrapsychickému výsledku (složka duševna a osobnosti), taktéž udává celkovou dynamiku procesu motivace (Nakonečný, 2003).

Motivace je součástí lidské psychiky. Mění se v rámci vývojových stádií jedince a řídí se dle aktuálních potřeb, tužeb. Motivace u pubescenta je zaměřena například na rozvoj své osobnosti v rámci poznávání, prosazení se a úsilí věci měnit, tvořit. Zájem o druhé pohlaví, potřeba milovat a být milován a „někam patřit“. Vyrovnání se s přechodem dítěte na dospívajícího, emoční exploze a rozvoj kritického myšlení. To s sebou samozřejmě nese rizika. O jejich vzniku, průběhu, popřípadě délce a intenzitě významně rozhoduje mj. složka lidské motivace a motivačního jednání. Je žádoucí provázet mladistvého tímto obdobím a sledovat rizikové momenty, na které je potřeba vhodně a přiměřeně reagovat. Systém sociální práce se zaměřením na děti a mládež jakožto pubescenty se jeví společně s prevencí, školou a rodinou jako vhodná skladba případných intervencí vzestupně.

2 Pubescent v riziku

Považuji za důležité zařadit právě tuto kapitolu, která pojednává o nástinu a kategorizaci jednotlivých druhů nežádoucího chování a od disharmonického vývoje k vývoji problémovému. Sociální deviace a sociální patologie jsou poměrně závažné společenské jevy, které z původně rizikového jednice dělají již jedince problémového. Zaměřuji se na faktory, které mohou ovlivňovat sociální selhání u pubescenta. Kapitolu jsem propojila s rizikovým trávením volného času, neboť nevhodné či nesmyslné trávení volného času může vést k prohlubování komplikací, například pokud v důsledku nevhodného či nepodmětného trávení volného času přestane dítě postupně docházet do školy. V takovém případě se dítě může postupně stávat problémovým v důsledku zanedbávání školních a rodinných povinností. Poslední podkapitolu věnuji smysluplnému trávení volného času jako variantu předcházení trávení času rizikově.

V České republice existuje pro děti a mládež poměrně kvalitní síť služeb, která vhodným a přiměřeným způsobem reguluje a snaží se působit preventivně. Lidská společnost je seskupení bytostí, které spolu na první pohled nemusí kooperovat. Je však jisté, že společnost funguje na určitých pravidlech, které se všeobecně respektují, některé jsou dokonce vyžadovány zákonem. Škála se tvoří od nepsaných pravidel na základě etiky a morálky, kdy například mladší žena či muž pustí seniora v tramvaji sednout, až po systém pravidel, norem a zákonů, které jsou, jak jsem uvedla výše, přímo vyžadovány zákonnými předpisy České republiky. Může se jednat například o trest z krádež či škodu na majetku apod. S porušováním norem, etiky či přímo zákonů souvisí okruh osob, které se těchto činů dopouští, jedná-li se o děti a mládež, označuji je termínem problémová nebo také delikventní mládež.

Fenomén rizikové mládeže je brán jako závažný sociální problém z historického hlediska až poměrně nedávno, v novověku, a to v souvislosti především se společností a jejím vývojem. V důsledku toho, že slábnou systémy sociální kontroly, které se do určité míry podílely na výchově, jako například vliv církve či osob z vyšších společenských vrstev, vliv širší rodiny. Tyto systémy jsou již dnes na úrovni soukromé a dobrovolné sféry (Matoušek, 2005, 2010). To poměrně zkomplikovalo doposud automaticky převzaté vzorce chování.

Další společenskou změnou je i to, jakým způsobem je dnes nahlíženo na zakládání rodiny. A sice na emočním uspokojení dospělých, tyto rodiny jsou málo stabilní. Výrazný vliv zde hraje kvalita vztahů v rodině a následně předávání těchto hodnot dál. Mnoho dětí dnes vyrůstá v neúplné rodině například s jedním rodičem, v systému pěstounské péče apod. Tento rodič často na výchovu nestačí. Zkušenost dětí s rozvodem jejich rodičů je často velmi nepříjemná zkušenost, která pak dítě provází mnohdy až do dospělosti. Jedná se zejména o sociální a psychologické těžkosti. Pokud děti nemají oporu v biologických rodičích, jsou „sociálními sirotky.“ Jsou vychovávány u ostatních příbuzných, v ústavních zařízeních, kde mohou být vystaveni například deprivacních syndromům.

Všechny tyto zkušenosti mohou negativně ovlivnit budoucí život dítěte a do jisté míry ho determinovat k sociálnímu selhání. Giddens popisuje jev „skořápková instituce“, podle něj se jedná se o vztah pojetí moderní rodiny a případný zánik rodiny. Skořápka je instituce rodiny a vnitřek je obsah předmoderní rodiny se všemi hodnotami. Nyní má rodina v moderním pojetí pouze skořápku, tedy název rodina, ale uvnitř je prázdná. Z toho tedy vyplývá, že se ztratil původní smysl, role a význam rodiny, který měla, ale označení pro rodinu používáme nadále. To jistě souvisí opět i s emočním uspokojení dospělých při zakládání rodiny (Giddens, 2000). Hlavní typy rizik, které mohou mladého člověka ovlivnit jsou zejména:

- zranitelnost,
- autodestrukční sklony,
- újmy způsobené jiným lidem, hodnotám, zájmům (Matoušek, 2005, 2010).

Zvýšená zranitelnost se může formovat již při samotném příchodu dítěte na svět, mohou nastat komplikace například v podobě syndromu hyperaktivity, vrozené poruchy osobnosti, snížený mentální deficit, anomálie v oblasti komunikace či fyzické odlišnosti ať už nevzhledný zevnějšek, rozštěp horního rtu či ztráta končetin apod. Další oblasti, kde často dochází ke zvýšené zranitelnosti je selhávání či nefunkční rodina, vypadnutí ze standardního systému vzdělávání, ať už například v důsledku selhávající rodiny a jiných mimoškolních

zájmů, tak i například v důsledku zdravotního fyzického či mentálního stavu s progresí či nehoda apod. Dále například neuplatnění se na trhu práce či přechod ze školy do reálného života, tento přechod může být příliš dlouhý, opakovaně neúspěšný či vůbec obavy z přechodu a zvolení únikové strategie (od samovolného trávení volného času, přes dlouhotrvající registraci na dávkovém systému až po případné bezdomovectví), dále pobyt ve výchovném a ústavním zařízení. S těmito rizikovými oblastmi v životě se dále mohou pojit například sebepoškozování, závislosti jak látkové (drogy), tak nelátkové (PC hry, gambling²), kriminální jednání. Nežádoucí chování dělíme do tří subtypů:

- Disociální neboli delikventní chování může souviset s disociální poruchou osobnosti, ta je popisována jako nerovnovážený stav mezi chováním jedince a společenskými normami, tento stav je zpravidla doprovázen i dlouhodobými problémy v interpersonálních vztazích.
- Asociální chování je charakterizováno jako chování přímo nespolečenské, tedy takové, které nerespektuje normy dané společností.
- Antisociální chování je definováno jako záměrné porušování právních norem, tedy jako jednání protispolečenské.

Ve Slovníku sociální práce je pod pojmem riziková mládež uvedeno, že jde o takovou mládež, u které je podstatně větší riziko sociálního selhání. Je to jedna ze skupin, na kterou cílí sekundární prevence (Matoušek, 2003). Dalšími faktory, které mohou predisponovat rizikovost jsou dědičnost, individuální konstituce, úroveň rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodina, absence ve vzdělávání a s tím souvisí i případný neúspěch na trhu práce, příslušnost k asociálním subkulturám a partám.

2.1 Rizikové projevy chování

Různé výchovné prostředky a opatření reagují na výskyt specificky patologického chování. Tvoří síť pomoci pro děti a mladistvé a jejich blízké. „*Jako patologické označujeme jevy škodlivé, ohrožující společnost, stabilitu jejího uspořádání nebo její jednotlivé občany, jevy porušující právní normy. Část sociálně patologických jevů je definována v právním řádu*

²Patologické hráčství, návyková a impulzivní porucha, závislost na herních automatech

a překročení norem podléhá trestnímu postihu." (Krejčířová, O., Skopalová, J. aj., 2007, s. 49).

Výskyt sociálně patologických jevů je v současné společnosti zvyšujícím se trendem, jistým úskalím je i fakt, že tyto negativní jevy na sebe navazují a prolínají se. Například pokud dítě začíná s experimentováním drog a pokračuje v tomto experimentu, jedná tak zpočátku rekreačně a hovoříme o tzv. rekreačním užívání. Objevují se občasné výpadky ve škole

ve formě absence, zhoršující se prospěch i komunikace s učiteli nebo vrstevníky. Postupně se frekvence užívané látky zvyšuje natolik, že dochází k postupnému rozvoji závislosti, a s tím spojenými proměnnými. Dítě se ve škole prakticky nezdržuje, domů chodí sporadicky se například najíst, umýt a časté jsou i krádeže. Nejdříve si dítě bere svůj majetek (notebook, šperky, mobil apod.) a potom přesouvá svoji pozornost na ostatní věci v bytě (TV, cennosti v bytě). Toto samozřejmě vede k postupnému zhoršování vztahu s rodiči i ostatními členy. Nakonec to ve většině případů vypadá tak, že se jedinec ocitne na ulici. Z počátku může být na bytech s větším množstvím klientů, může se ale také jednat o squaty, až ke zjevnému bezdomovectví. Takto vytvořené podhoubí se pro člověka stává pastí. Je na společenském okraji je často svědkem, případně i aktérem kriminálního jednání. U dětí a mladistvých jsou velmi časté další sociálně patologické jevy šikana, záškoláctví, útěky z domova, poruchy chování. Stát nabízí preventivní a opravné prostředky, kterými se snaží eliminovat nežádoucí důsledky chování a jednání dětí a mladistvých. S mládeží se také pracuje v systému sociálních služeb se jedná o sociální práci.

Pojmout či snad generalizovat patologické jednání je velmi obtížně, protože rozpětí je velmi široké, protože je možné v něm pojmout rozpětí od případných neshod se spolužáky, rvačky apod., porušování školního řádu až po porušování zásadních etických či právních norem (Labath, 2001).

Pojem problémového chování pod sebou čítá konkrétní sociální odchylky. Jedná se o sociální deviace a sociální patologie. Domnívám se, že důležitou roli v oblasti prevence hrají mimo rodinu také různá školská zařízení. Zde dítě tráví velmi mnoho svého času a zde také reagují na své potřeby vyplývající ze začátků jejich společenského života. Čili pokud je něco v nepořádku, pedagogové kromě zákonné oznamovací povinnosti, často mohou navázat s mladým člověkem vztah, často děti a mladistvé znají léta a mají unikátní možnost vhodně intervenovat. Na druhou stranu, jejich náročná náplň povolání to často ne úplně umožňuje, a tak jsou pedagogové často na „tenkém ledě“. Při výkonu svého zaměstnání jsou totiž na ně kladeny vysoké nároky nejen na samotnou odbornost, rozhled, vyjadřovací schopnosti, vůbec

osobnostní kouzlo, ale právě i zvýšená citlivost a rozlišovací schopnosti vůči okolí. Proto se v této kapitole se budu věnovat terminologii sociální patologie a sociální deviace, predelikventnímu chování a okrajově delikventnímu jednání a jejich vymezení.

- **Sociálně deviantní jevy**

V souvislosti s prevencí patologických jevů se objevuje termín sociální deviace. Slovo „deviace“ je podle pedagogického slovníku *„Hodnotově neutrální označení pro odchylku od normy či odchylku od pravidel, která říkají, co je vhodné či ještě přípustné v dané sociální skupině nebo společnosti, ze sociologického i pedagogického pohledu může jít jak o odchylku negativní, tak o odchylku pozitivní. Hodnocení toho, co je deviace závisí mj. na tom, kdo hodnotí, na kritériích, která používá, na sociálním kontextu deviace, na sociálních normách, míře sociální kontroly a příp. sankcích, na historickém čase.“* (Průcha, 2009, s. 50). Z toho vyplývá, že to, co deviace a je a co už ne je v intencích nastavení dané společnosti, ta se samozřejmě neustále vyvíjí, a tak lze říci, že deviace přímo jde s vývojem společnosti. Deviace může být vymezena jak pozitivně, tak negativně. Pro ilustraci uvádím příklad pozitivní deviace nadměrná pracovitost-workoholismus, posedlost zdravým životním stylem, sportem. Negativní deviace mohou být závislosti obecně, drogy, alkohol, krádeže nebo vulgární chování na veřejnosti (Fischer, 2009).

- **Sociálně patologické jevy**

Související termín se sociální deviací výše je sociální patologie. Jedná se o nežádoucí či nezdravé společenské jevy, považujeme je za společensky nebezpečné, ohrožující, tyto jevy jsou také negativně vymezeny a sankcionovány, jedná se o formu deviantního chování, které ve společnosti není tolerováno. Vznik a samotná existence je těžnicí biologických – psychologických – sociálních - kulturních a dalších faktorů. (Jůva, 2001). Sociální patologie může navazovat a vycházet ze sociální deviace zejména negativně vymezené - společensky netolerované. Opět zde tedy hraje roli založení a nastavení dané společnosti, avšak jsou i další faktory, které hrají roli i další proměnné a míry zásahu do platných norem společnosti. Čili deviantní chování v negativním měřítku bude například nadměrné pití alkoholu samo o sobě, a to patrně i dál způsobí, že se ostatní sousedí budou vyhýbat. Sociálně patologický ráz tomu dá další zanedbávání pracovních povinností a následná sankce může být výpověď práci. Dále případně řízení automobilu pod vlivem alkoholu a nehody už je plně v mezích trestného činu a dalších sankčních opatření. Překročení

hranice mezi sociální deviací a sociální patologií je pro zainteresovaného člověka velmi tenká.

Proto je důležité také klást důraz na smysluplné a podmětne trávení volného času u pubescentů. Zásadní je také věnovat pozornost a ostražitost markerům, které mohou signalizovat projevy sociálního selhávání u pubescentů. Dalším souvisejícím termínem je nedelikventní chování, delikvence pubescentů (Škoda, Fischer, 2008).

- Predelikventní jednání

Tito jedinci, bývají vychovatelní se značnými obtížemi všech zainteresovaných čili jak rodina, pokud je funkční, tak škola apod., tito jedinci bývají též konfliktní. Těžce se přizpůsobují pravidlům ve skupině. Povinnosti neplní vůbec, ve zhoršené kvalitě. Jedná se o soubor nevyzrálého chování snížené sebekontroly s prudkými návaly afektu i při malém podnětu. Tyto eventuality mohou výrazně ovlivňovat chování zejména ve škole, školní docházku. Takový jedinec se pak dostává na okraj třídního kolektivu. Je třeba na tyto signály reagovat. Spolupracovat s metodiky prevence a všimnout si eventuality v kolektivu a vhodným způsobem na ně reagovat. Případně kontaktovat příslušné instituce a snažit předejít pozdějším případným projevům delikventního chování. Sít institucí podrobně rozebírám v kapitole 3.1.

- Delikventní jednání

Delikvence (z lat. delinquere = provinit se) je společensky nežádoucí chování, například činnost páchanou mladistvými, přestupky. Jako delikventní bývá velmi často označováno chování dětí a mládeže, jež je společensky nepřijatelné. Z publikace „Mládež a delikvence: situace, východiska, programy“ z roku 1998 vyplývá, jasná souvislost mezi predelikventním chováním a jasným delikventním chováním v pozdějším věku. Touto příčinnou souvislostí se zabývají autoři Matoušek O., Kroftová, A. (1998), kteří sledovali predelikventní mládež. Přišli také na to, že u části vzorku se delikventní chování rozvinulo i přes absenci nedelikventního chování, a to si vysvětlovali, tím, že se u některých jedinců se delikventní chování nemusí projevit vůbec, právě proto, že nejsou v ohrožení natolik významné vlivy, jež by aktivovaly nežádoucí jednání.

U delikventního chování jedince se uplatňuje vedle výchovných opatření také sekundární, popřípadě terciální prevence, kontakt s dalšími výchovně vzdělávacími institucemi, které by jej měly správně nasměrovat, jedná se krom jiných právě o nestátní neziskové sektory a další nízkoprahová zařízení, která pracují s klientem bez náročnějších

vstupních požadavků. Mohou tak klienta kontaktovat a motivovat svoji situaci začít řešit, tato potřeba by měla vycházet primárně od nich, souvisí s motivací a respektujícím přístupem. Klíčové se zde mohou jevit příčiny sociálního selhávání u pubescentů.

- **Faktory sociálního selhávání**

Vybrané rizikové faktory, které determinují sociální selhání u jedince vykazující známky rizikového chování mohou být rozličné, já jsem vybrala ty, které jsou podle mě nejdůležitější a rozdělila jsem je na tři stěžejní body: rodina, škola, volný čas. Rodina jako základního prvek při utváření psychiky jedince, škola, ve které jedinec tráví většinu svého života a s tím spojené nejčastější fenomény jako záškoláctví a trávení volného času, a s tím spojené nejčastější fenomény vliv party, návykové chování a další téma vlivu médií a internetu.

- **Rodina**

Rodina může být bohužel skutečně velmi častým důvodem sociálního selhávání jedinců. Ve společnosti se setkáváme s mýty, že ohrožení je vyšší u jedinců z nefunkčních rodin, popřípadě z rodin se závadovým prostředím. Dnes už víme, že to nemusí být pravda a že i jedinci z dobře situovaných rodin jsou taktéž ohroženi sociálním selháním. Úskalí však bývá často v tom, že v rodinách, které jsou dobře situované, se často situace daří poměrně dlouho maskovat, sociální kontrola bývá slabší, protože rodina je na první pohled ukázková, může se jednat i formou vzdoru jedince vůči postavení, výchově či stylu výchovy rodiny (Matoušek, 1993).

- **Útěky z domova**

Často souvisí s rodinnou situací, prolíná se do vlivu party, či duševních poruch. Jsou popsány dva typy útěků a) reaktivní - dominuje většinou jasný důvod útěku (např. zkratkové jednání s cílem vyhnout se nepříjemné situaci), b) impulzivní- jedinec není schopen udat důvod útěku např. manické stavy apod. (Nikl, 2000).

- **Škola**

Škola a školní prostředí je spjata s rodinou s životem mladého člověka, provází ho v podstatě celý nebo podstatnou část života. Příchodem jedince do školy se samozřejmě mění postavení dítěte, které mělo dosud v rodině, vyrovnává se se změnami v dospívání a emocionálním vývojem. Nezapadnutí do třídního kolektivu, nesoulad a neshody s ostatními důsledky (např. šikana, pocit nepřijetí apod.) může zvyšovat stav sociálního selhávání v dalším životě (Zoubková, Nikl aj., 2001).

- Záškoláctví

Absence ve škole a školních prostředí souvisí s celkovým prospíváním školy, ale i v rodině. Záškoláctví může souviset s nevhodným trávením volného času a vlivem party a okolí. Důvod absence u žáků mohou být nejčastěji z důvodu nudných vyučovacích hodin, náročné hodiny, přísná či nepřátelská atmosféra apod. Je dokázané, že většina záškoláků má mnohem horší studijní výsledky než žáci, kteří hodí pravidelně do školy (Kyriacou, 2005). Snaha vyhnout se různým nepříjemnostem je často spojeno s delikventním jednáním ať se záškoláctvím, gamblingem a online hrami a dalším závislostním chováním či výtržnictvím (Nikl, 2000).

- Vliv party, okolí

V kontextu vlivu party zmíním pojem konformita³. Konformní chování je přímo založené na vrstevnickém vlivu, který se v partě vyskytuje. Potenciální sklon jedince ke konformnímu chování je navíc významně ovlivněn i výchovným stylem rodičů. Souvisí také s postojem a přijímání norem společnosti. V partě jedince nachází pevné vazby, které mu doposud mohly v rodině chybět, nebo se s nimi nově ztotožnil, je to pocit soudružnosti, aktivity, respektu a uznání, přátelství. Často se projevuje silným ztotožněním a obranou party. Případné neschválení party rodinou, bývá negativně snášeno (Zoubková, Nikl aj., 2001).

- Návykové látky

Podle WHO je jako drogová závislost označován „*stav duševní i tělesné závislosti na drogách, užívaných průběžně se škodlivými důsledky pro jedince i pro společnost*“ (Nikl, 2000, s. 69). Zvyšující zájem o drogy u mládeže může souviset s nevhodně tráveným volným časem, vlivu party. Touha odlišit se a prožít si svůj život sám a po svém (Zoubková, Nikl aj. 2001).

- Vliv médií

Média jsou v poslední době velkým fenoménem hlavně v oblasti socializace. Život a komunikace na internetových portálech, youtube kanálech, online hrách apod. na internetu se dá dnes vyhledat prakticky cokoliv. Dalším fenoménem je i natáčení např. průběh vyučování, další potenciálně zajímavých situací na mobilní telefony.

Důvody sociálního selhávání můžeme spatřovat jednak ve výčtu výše, avšak také mnoha dalšími spouštěcími faktory, také to může kombinace různých faktorů. Vždy je

³Konformita nebo konformismus (z lat. con-formis, shodného tvaru, podoby.

důležitý vliv rodiny a výchovného vedení s možností vlastního rozvoje dítěte a pocitu lásky, bezpečí. S tím souvisí právo dítěte na smysluplné a podmětne trávení volného času.

2.2 Volný čas

Volný čas v životě mladého jedince tvoří pomyslné pole jeho působnosti, kdy dělá, co ho baví a co ho aktuálně zajímá. Nepodléhá přísným pravidlům, jako je tomu třeba ve školním a často i například v domácím prostředí. Proto se domnívám, že je otázka volného času a náplň jeho trávení nesporně důležitou proměnnou v utváření hodnot mladého jedince. Definice volného času nalezneme skutečně mnoho. Volný čas je druh času, kdy jedinec nevykonává činnosti a povinnosti pod jakýmkoliv nátlakem závazků, jež korespondují a očekávají z jeho sociálních rolí, které zastává, zvláště pracovní povinnosti a potřeba zachovat a rozvíjet svůj život (Hofbauer, 2004). Denis Diderota uvádí, že „*volný čas je jedna nejtěžejnějších součástí života.*“ (srov. Diderot, D., in Ptáček, 1992, s. 6, Hofbauer, 2004). Každý máme svůj žebříček hodnot, životních priorit, avšak autoři se shodují, že se jedná o volný čas bez povinností a je to velmi důležitá část života. Jedinec se rozvíjí a kultivuje. Volný čas je chápán jako, který nastává mimo čas povinného vyučování a také čas, který nabízí dětem množství rozličných možností, aktivit a činností, které mohou, ale nemusejí dělat (Čech, 2002). Fakt, že mohou dělat co sami chtějí, aniž by jim někdo program nařídil, je klíčové. Klasik a sociolog volného času Joffre Dumazedier, volný čas popisuje jako „*souhrn činností, které může člověk dělat úplně libovolně – buď, aby si oddechl či aby se pobavil, nebo rozvinul svoje znalosti ... svoji dobrovolnou společenskou účast nebo svoji svobodnou tvořivou schopnost potom, když se uvolnil od svých pracovních, rodinných a společenských závazků.*“ (1962, In. Kratochvílová, 2004, s. 77).

Historie volného času samozřejmě vždy souvisela s více faktory, například volný čas je spojen se společenským řádem a skladbou obyvatelstva. V průběhu let se také měnily povinnosti a práce člověka. Dřív bylo poměrně běžné, že děti a mládež pracovaly 12-14 hodin denně. Volný čas se vyskytoval opravdu velmi málo. Na přelomu 19. a 20. století lze hovořit o volném času, přibližně tak, jak to známe dnes. Rostl také počet obyvatel a díky industrializaci se lidé stěhovali do měst, do jisté míry tedy odpadly ranní a pozdně večerní pracovní povinnosti. U nás se fenomén volného času rozšířil nejvíce ve 20. a 30. letech minulého století, společnost si začala uvědomovat, že je potřeba začít ovlivňovat volný čas dětí a mládeže. Na přelomu 20. století se stal volný čas významnou proměnnou lidského života (Pávková, 2002).

V průběhu života a s přibývajícím věkem se mohou priority měnit a v našem žebříčku střídat své pozice. Pozitivních nebo negativních činitelů, ovlivňujících naše priority v životě mimo věk bychom mohli nalézt hned několik. V dnešní hektické době plné stresu hraje volný čas nezastupitelnou roli. Často si neuvědomuje nebo si nechceme přiznat, že v práci trávíme daleko více času, než by bylo zdrávo. Mnohdy se v důsledku těchto okolností stává, že nemáme dost času sami pro sebe a koníčky, rodinu a své známé.

Volný čas jako koncepce:

- skeptická – trávení volného času je brán se značnou skepsí, nejvíce kritizovanou je televize, PC apod.
- nekritická – se stává opakem proudu skeptického; vyzdvihuje se zde požitky z pocitu „kulturní a materiální úrovně“.
- realistická – odraz poměrně reálného pohledu, kdy člověk má možnost volby, jak se svým volným časem naloží (Švingrová, 1967).

Čas, kdy jedinec volí zcela libovolně náplň svého volného času a tyto činnosti mu přinášejí rozvoj, potěšení, radost, zábavu, odpočinek a relax (Němec, 2002). Volný čas tvoří nedílnou součást harmonického duševního vývoje jedince, je nepostradatelná při dalším navazování kontaktů v procesu sociálního učení. U dětí a mladistvých je pak součástí i pedagogické vedení a výchova. „*Podstatou teorie problémového chování je předpoklad, že rizikové chování je výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije.*“ (Miovský a kol., 2010, s. 34). Každá akce přirozeně vyvolá reakci, a protože je člověk bytost společenská, která vyhledává kontakty, přirozeně bude docházet i ke konfliktům. To jednak vnitřních, tak na venek vůči ostatním, zjevnou formou.

Volný čas dětí, mládeže má na rozdíl od volného času dospělých svá specifika. Vyučování, činnosti související s vyučováním, celková nutná sebezpečná povinnost v domácnosti a domácí úkoly. Avšak volný čas dítěte je třeba pedagogicky ovlivňovat (Pávková, 2008).

- Smysluplné trávení volného času

Rodina by měla mít zájem na smysluplném a podmětém trávení volného času svého potomka. Může tak jednat například v podobě umožnění zájmového kroužku, ideálně na přání a schopnosti dítěte. Vytváří také prvotní bezpečné prostředí, kde je dítě přijato a vytváří si tak významnou část svojí identity. Pedagogická zájmová zařízení se snaží vytvořit podměté prostředí a prostřednictvím zkušeností, soutěží a odborného vedení spoluvychovávají mladého

jedince. Společně by měli kooperovat. „Kvalitně strávený volný čas je protipólem kvalitního pracovního nasazení ve škole i v zaměstnání, podílí se na vytváření hodnotového systému dětí a dospělých, podporuje mnohostranný rozvoj osobnosti jedince, vytváří a ovlivňuje sociální vztahy, sociální interakci a komunikaci. Mnohé aktivity podporují zdraví, tělesný vývoj a zdravý životní styl. Působí efektivně jako prevence sociálně patologických jevů“ (Čech, 2002, s. 108). To znamená, že jedinec by měl mít možnost mimo školu či práci zažívat radost, společnost, úspěch, kooperaci, umění kompromisu apod. Toto je velmi důležité pro jeho další pozitivní rozvoj. Pro přehlednost uvádím hlavní funkce volného času:

- rekreace (uvolnění a nabrání sil, zbavení se starostí a celkové psychické uvolnění)
- kompenzace (náhrada selhání v ostatních oblastech života, funkce vyrovnávání, rozptýlení)
- edukace (výchova a vzdělávání, aktivizace dalších forem jednání)
- kontemplace (smysl života, klid, konstrukce sebevědomí)
- komunikace (společenská funkce, přátelství, potřeba se družít)
- participace (pocit sounáležitost, společenské odpovědnosti)
- integrace (průnik do společnosti a okolního světa)
- enkulturace (rozvoj díky umění, sportu, technických a dalších tvůrčích činností) (Opaschowský In Hofbauer, 2004).

„Volný čas je nesmírná hodnota, ale nikoli sama o sobě a sama pro sebe, nýbrž jako neomezená možnost člověka vrátit se k sobě samému, k svému autentickému plnému životu, přemýšlet o hodnotách, uvědomovat si jejich ohrožení a věnovat se jejich záchraně.“ (Kučerová, 1994, s. 17). Význam smysluplného trávení volného času v podstatě v celém životě jedince důležitá součást harmonického bytí. Že toto období má svůj specifický význam v období dětství a dospívání, o tom není pochyb. Trávení volného času může mít i svá úskalí v podobě rizikového, nevhodného nakládání s volným časem.

2.3 Rizikové trávení volného času

Není podmínkou, že trávení volného času podporuje jen kladné stránky v životě jedince, že ho pouze kladně podněcuje. V bouřlivém vývoji mladého člověka, může nastat situace, kdy dojde k rizikovému trávení volného času. Vývoj se tak může pozastavit, či poměrně zkomplikovat jeho průběh.

Obecně se dá říci, že slábne sociální kontrola ve společnosti, která byla dříve součástí výchovy. Jednalo se například o širší rodinu, sousedy, další autority učitel apod. Tato jednotnost a pospolitost se v dnešní době již pomalu vytrácí. Pubescence poměrně citlivé období v kontextu rozvoje rizikového či problémového chování. Jde zejména o narušení psychického či duševního zdraví, určité poškození společnosti. Okruhy rizikového chování pubescentů:

- šikana a týrání, násilí, agrese (včetně rasové diskriminace)
- užívání drog (také alkohol a cigarety)
- rizikové sexuální chování (předčasné mateřství)
- poruchy příjmu potravy (bulimie, mentální anorexie)
- patologická sebedestrukce, sebevražedné pokusy a sebevraždy
- rizikové chování při ovládání motorových vozidel (Macek, 2007).

Chování adolescentů v těžkých životních situacích, jedná se o emočně náročný proces, se kterým se musí jedinec nějak vyrovnat. V těchto případech mají často tendenci k regresi čili vracet se k vývojově nižším schémátům chování, které odpovídá věkově nižší úrovni, než je doopravdy. Snaha vymanit se z této situace za každou cenu, tendence riskovat. Jedná se i o popření, vytěsnění jak událostí, tak emocí, lhaní, zkratkovité jednání, pocit nespravedlnosti případné útěky, agresivní tendence, hrubé chování a nadávky.

Změny ve vnímání rizikovosti jsou přirozené a odvíjí se od společnosti, jejího nastavení a z životního stylu doby, příkladně stěhování se do velkých měst-větší anonymita, nezám, vysoké pracovní nasazení s tím související konzumní tráven společného času, spíše peněžní dary než věcné apod. Také rozvoj informační techniky prohlubuje absenci sociálního kontaktu a virtuální svět vůbec. Je tedy více činitelů, kteří se podílejí na rizikovém trávení volného času mládeže (Jedlička, 2004). Chování dětí a mládeže je ovlivněno rodinou, danou vrstevnickou skupinou, ve které se jedinec vyskytuje a se kterou se může ztotožňovat a školou. Tyto tři instituce mají vliv na organizaci volného času a na názor dětí a mládeže o jeho využívání (Brindza, 1984).

- Rodina

Rodina je prostředí, kde by měl mladý člověk cítit pocit bezpečí, jistoty, přijetí a respekt. Pokud však rodina tuto funkci nemá, nebo ji ztratila příliš brzy, může to mít významný vliv na další vývoj jedince. Je v celku přirozené, že v období puberty rodina majoritní vliv určitým

způsobem ztrácí, to je v důsledku změn, které nastávají v tomto vývojovém období, více v kapitole 1.1 periodizace a duševní vývoj kapitola.

- Vrstevnické skupiny a subkultury

Vrstevnická skupina je seskupení věkově stejných či velmi blízkých mladých osob, je to prostředí, kde je jedinec přijímán takový, jaký je. Jedná se o svébytnou alternativu přijímajícího a respektujícího prostředí. Objevuje se i termín subkultury, jde o specifické skupiny mládeže, ty se vyznačují velmi osobitým a originálním životním stylem, často jako protiklad k většinové kultuře a společnosti. Někdy se hovoří o a priori vzdoru. Na rozdíl o vrstevnické skupiny, vzniká subkultura na podkladě vrstevnické skupiny a pak se dále profiluje (Syrový 2007).

- Škola

Školní prostředí je forma výchovného procesu, kde vůbec poprvé je dítě vystaveno určité autoritě, pravidlech, kde učitel chválí a učitel „trestá“ jak chování, tak znalosti a vědomosti. V kolektivu od 20 ti do 30 ti dětí se vytvářejí skupinky a podskupiny, většinou na podkladě sympatií, společných zájmů, koníčků, humoru, či smýšlení. Zvýšené riziko určité úrovně sociálního selhávání, mají obecně děti, jež ve škole často neprospívají, může se u nich projevat nežádoucí chování například agresivita, vulgárnost vůči spolužáků, učiteli apod. (Matoušek, 2003). Varianty špatného prospěchu a následná rizikovost v chování má znak formy vzdoru od většiny ve třídě, porušování pravidel. Toto samozřejmě nepřispívá dobré atmosféře a klimatu ve třídě. Může to souviset s primárně špatným prospěchem, nebo následným špatným prospěchem. Zaleží na vnitřním ladění konkrétního člověka.

Kategorizace rizikového chování pubescentů, dle Světové zdravotnické organizace⁴

Rozčlenění do tří forem:

- pasivní forma
 - záškoláctví, vyhýbání se povinností, sebevražedné tendence,
- agresivní forma
 - projevy delikvence, násilí,
- kompromisní forma

⁴ Zkratka WHO, World health organization.

- projevy sociální, pracovní nestability.

Projevy rizikového chování se řeší na několika úrovních od intervence v rodině či nejbližším okolí, až po intervence ve školním prostředí od učitele, přes výchovného poradce, školního metodika prevence (preventivní programy na míru-primární prevence), služby školního psychologa. Pokud to přesahuje školní rámec intervence a prevence, nebo pokud je podezření na vážné zanedbání výchovy, či další problémů, rizikové chování mohou jedinci řešit prostřednictvím pedagogicko-psychologické poradny, poradny pro rodinu, manželství. Dále se může jednat různé obecně prospěšných organizací apod., nízkoprahový zařízení, terapeutické komunity (Labath, 2001).

3 Sociální práce s pubescenty

Tato kapitola pojednává o systému péče o pubescenty s projevy nežádoucích jevů v chování v rámci oboru sociální práce a s tím spojených související sociálních služeb. Krátký vhled, základní dělení a nástin základních metod v sociální práce. Specifika nízkoprahového zařízení a prevence, kde se zaměřuji na konkrétní návaznost služeb v péči o pubescenta.

Obor sociální práce je multidisciplinární obor, který spadá pod poměrně spleť sítí služeb. Vymezuje se často dvěma základními přístupy v širším pojetí se zaměřuje na pozitivní

ovlivnění životních podmínek, uplatňuje se především v tvorbě dlouhodobé koncepce sociální politiky státu a v užším pojetí se zaměřuje na soubor opatření a nástrojů, které reagují na nepříznivé sociální události (Krebs, 2010). Sociální služby v České republice reagují a reflektují sociokulturní úroveň a historii dané země, souvisí i s její ekonomickou situací a prolíná se i do politiky a obráceně, politika výrazně ovlivňuje chod a kvalitu sociálních služeb. Zákon o sociálních službách⁵ hovoří o zřizovateli, poskytovatelích služby a jejich uživateli.

V dnešní době stát zcela obecně zajišťuje sociální ochranu, tedy tzv. *sociální zabezpečení*, v těchto formách: sociální pomoc, sociální pojištění, státní sociální podpora. Sociální služby, které rozpracovávám v kapitole 3.1, spadají právě pod sociální pomoc. *Základní druhy sociálních služeb* jsou: a) sociální poradenství, b) služby sociální péče, c) služby sociální prevence. Do služeb sociální prevence patří nízkoprahová zařízení pro děti a mládež viz kapitola 4.

Mezi *základní metody sociální práce* patří: případová práce, práce se skupinou a komunitní práce (romská komunita apod.). *Cílová skupina v sociální práci* může být s: jednotlivcem, rodinou, skupinou, místní komunitou, dle věkové kategorie, společná nepříznivá sociální situace *Formy poskytování sociálních služeb*: 1) Pobytové – služby, související s ubytováním v institucích sociálních služeb. 2) Ambulantní – služby, kam jedinec pouze dochází do instituce sociálních služeb 3) Terénní - služby, které jsou jedinci poskytovány přímo v jejím přirozeném sociálním zázemí, prostředí (108/2006).

Přestože že se může zdát, že pro práci s pubescenty se jeví dominantní spíše pedagogika a výchovné vedení, pak sociální práce nabízí alternativu obojího. Termín „sociálně pedagogická práce“, vychází ze svébytnosti obou oborů avšak „sociální pedagogika a sociální práce nejsou ani dva úplně rozdílné obory, ani nejsou zcela identické. Lze je ale spojit do jednoho funkčního celku, který zastřešuje oba obory. Tímto celkem jsou sociální služby vyjadřující zájem společnosti (státu, kraje, obce) napomoci, podpoře a péči lidem, kteří se ocitají v obtížných životních a sociálních situacích (Schilling, 1999). Čili sociální práce a pedagogiku lze projít do funkčního celku a efektivně se podílet na motivovanosti a předcházení rizikového chování u pubescentů.

⁵ 108/2006 sb. ve zn. p. p.

Sociální práce motivuje, rozvíjí, podporuje a provází. Užší pojetí sociální práce vystihuje definice: "Sociální práce je v užším slova smyslu chápána jako přímý, záměrný a připravený kontakt sociálního pracovníka s klientem, skupinou či komunitou a za cíl si klade zejména stanovení sociální diagnózy a provádění sociální terapie. Jedná se zejména o sociálně výchovné působení, ovlivnění nebo usměrnění klientů ke změně postojů a své aktuální sociální situace. Její součástí tvoří rovněž zkoumání a vyhodnocení daných výsledků v poskytované péči" (Mulpacher, 2004, s. 100).

Sociální práce má jednoznačný zájem o klienta, kterému prostřednictvím sociálních pracovníků nabízí komplexní péči na profesionální úrovni, dle aktuálních potřeb a tempa klienta. Provází klienta a zároveň jej motivuje a informuje o dalších možnostech řešení, dále aby si v budoucnu mohl poradit i sám. Čili podporuje a rozvíjí identitu a věří ve schopnosti klienta, jako jediného experta na svůj život. Sociální pracovník vstupuje do interakce s různými typy klientů a podle toho také volí vhodné metody práce. Z hlediska chování je možné klienty rozdělit:

- Spolupracující: Motivovaný klient, k řešení své zakázky přistupuje aktivně, snaží spolupracovat s klíčovým sociálním pracovníkem.
- Nespolupracující: Klient, který nemá téměř žádnou motivaci ke spolupráci s klíčovým sociálním pracovníkem.
- Rizikový: Jedná se o klienta, u kterého je možné předpokládat přímé ohrožení vybraným sociálními obtížemi.
- Mlčenlivý: Je to klient, který obtížně navazuje kontakt, či klienta, který nekomunikuje vůbec nebo odpovídá často v krátkých větách, slabý tišší hlas.
- V odporu: Jedná se o klienta, který odmítá spolupráci se sociálním pracovníkem a chová se odmítavě.
- Manipulativní: Jedná se o klienta, který nechce primárně spolupracovat na zakázce s pracovníkem, ale jde mu pouze o získání výhod (Matoušek, 2012).
- Agresivní: Jedná se o klienta, který se chová agresivně k pracovníkovi případně k sobě a ostatním (Levická, 2004).

Z výčtu typů klientů je patrné, že sociální pracovník volí metodu práce podle typu klienta. Rizikový klient v případě že jde o pubescenta je mimořádně náročný. Sociální pracovník zde vystupuje v určité ambivalenci. Jednak na tohoto klienta působí tak, aby co nejvíce rozvinul potenciál, kreativitu a svobodnou volbu, avšak na druhé straně přiměřeně

výchovným způsobem zasahuje v oblasti utváření osobnosti. V sociální práci rozlišujeme pojem nepříznivá sociální situace, která je směrodatná a vždy je třeba ji brát do úvahy při sestavování zakázky směrem ke klientovi. Sociální, klíčová pracovník může konkrétně pomoci klientovi mj.⁶ prostřednictvím sociálních služeb, jedná se přehled pomyslné záchranné sítě služeb.

3.1 Záchytná síť služeb

Intervence v sociální práci, je soubor nástrojů a dovedností, směřující ke zvyšování kvality života jedince. Jednu ze stěžejních rolí, při nepříznivém či ohroženém vývoji dítěte, či mladistvého jsou orgán sociálně právní ochrany dětí, kurátor pro děti a mládež v gesci sociálně právní ochrany dětí a dále jsem vybrala pedagogicko-psychologickou poradnu.

V období pubescence je náročné období v rámci sociální práce s dětmi a s mládeží v kontextu prevence, jsem vybrala následující zařízení, která působí preventivně a podpůrně pro harmonický vývoj. Vybrala jsem tyto instituce, protože se domnívám, že jsou jedny ze stěžejních v rámci státního aparátu. Jedná se podle mého názoru základní a svými kompetencemi naplňující kritéria nezbytné péče o rizikovou, problémovou mládež. Dále jsem do kapitoly zařadila systém ústavní péče o problémovou a rizikovou mládež, kde již výchovné a podpůrné mechanismy zcela selhaly a v kontextu návaznosti služeb považuji za logické je zmínit. Kapitulu zakončuji prevencí jak v obecné rovině například mírou informovanosti, tak na mezirezortní prevencí. Tu považuji naopak za důležité zařadit do této kapitoly, jako záchranný mechanismus a udělat maximum, než dojde k ústavní výchově.

- **Střediska výchovné péče⁷**

SVP mají preventivně výchovnou funkci pro děti a mládež klade si za cíl předcházet vzniku, následnému rozvoji negativních projevů v chování a potírat důsledky a znovu zapojit do společnosti. Fungují od roku 1991 a jsou součástí preventivně výchovné péče pro výkon ústavní a ochranné výchovy (NÚV, 2018). Podle zákona 333/2012 Sb., který mění zákon 109/2002 Sb., Podle metodického pokynu k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb. č. j. 24 049/2002-24. Z tohoto dokumentu vyplývá, že služba je určena klientům od 3- 26let s rizikem či s projevem poruch chování a souvisejících negativních jevů

⁶ Zkratka - mimo jiné

⁷ SVP

v sociálním vývoji. Dále také klientům propuštěným z ústavní, ochranné výchovy při jejich začleňování

do společnosti. V nabídce služeb mají ambulanci SVP, a stacionář s internátem SVP.

Úkoly ambulance SVP jsou:

Intervence a poradenství u rizikových jedinců, u jedinců s projevy poruch chování diagnostika, zpracování individuálního programu pomoci, práce s rodinou, metodická pomoc školám, pomoc při realizaci prevence negativních jevů v chování dětí a mládeže, realizace probačních programů.

Úkoly ambulance a stacionáře SVP jsou:

Intervence a terapie u rizikových jedinců, u jedinců s projevy poruch chování, výuka, speciálně pedagogická a psychologická podpora jedince: rozvoj osobnosti, sebepoznávání, rozvoj

pro sociálních forem chování, prevence negativních jevů v sociálním vývoji, poradenství při volbě vzdělávací cesty, spolupráce s kmenovou školou, spolupráce s rodinou (OZV osobami zodpovědnými za výchovu jedince).

- **Pedagogicko-psychologická poradna (PPP)**

Podílejí se na vzdělávacím procesu pro děti od 3 let do ukončeného vyššího odborného vzdělání a to zejména, pokud je vzdělávání nějakým způsobem ohroženo. Pedagogicko-psychologická poradna⁸ participuje, doporučuje a upravuje vzdělávací dráhu žáků a studentů. Ovlivňuje a aktivně vystupuje při přijímání a upevňování poznatků, postojů, hodnota

a uvědomění si svých možností. Vhodně žáka motivuje a podněcuje. V pedagogicko-psychologických poradnách pracuje celá řada odborníků, jmenovitě logoped, psycholog, sociální pracovník a speciální pedagog (Novosad, 2000). Kučerová dělí činnost PPP do tří skupin:

- 1) Komplexní či zaměřená psychologická a speciálně-pedagogická diagnostika,
- 2) psychologická a speciálně-pedagogická intervence,
- 3) informační a metodická činnost (Kučerová, 2007).

Kurátor pro mládež v rámci OSPOD

⁸ Ze zákona § 116 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších změn. Podrobně jsou pak vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. Cit 12-11-2017.

Jedná se o státního úředníka, jehož primárním zájmem jsou děti z nefunkčních rodin, děti, které vedou zahálčivý či nemravný způsob života, dětmi, které zanedbávají školní docházku, požívajících alkohol či jiné návykové látky, dětmi provozující prostituci, nebo děti, které spáchaly trestný čin před dovršením 15 let (Matoušek, 2005, 2010). Dále Bendl klasifikuje sociálního kurátora pro děti mládež jako vysoce specializovaného odborníka v rámci sociálního odboru úřadu s rozšířenou působností, který se zabývá problematikou nezletilých do věku 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, dále mladistvými od 15 do 18 let, u kterých bylo zahájeno trestní řízení. Zabývá se také dětmi a mladistvými, kteří mají poruchy chování, které eskalují například útěky z domova, experimenty s drogami, záškoláctvím atd.

Vždy se volí takové metody, které jsou nejšetrnější, avšak pokud toto selhává, volí výchovu ústavní za účasti a pomoci orgánu sociálně právní ochrany dětí a kurátora pro mládež.

- **Orgán sociálně právní ochrany dětí**

System sociálně-právní ochrany dětí je definován jako systém, který je řízen centrálně, avšak provozován místně. Státní správa zajišťuje průběh v souladu se zákony, avšak v bezprostředním v kontaktu jsou přímo sociální pracovníci nebo kurátoři. Centrálně, tedy státem řízená ochrana dítěte garantuje rovný přístup ke všem dětem v nouzi a zaručuje, že následná intervence bude prováděna objektivním a transparentním způsobem (Pémová, Ptáček, 2012). Opatření jsou volena podle dané situace to znamená, že pokud se jedinec účastní například fotbalových setkání, kde je hlavní náplň agrese, pravděpodobně, orgán rozhodne o zákazu návštěv těchto sportovišť apod.

Podle paragrafu šest, odstavce tři se jedná se například o děti a mladistvé, „které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem⁹ opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití“ OSPOD tedy rodiče, či osoby které mají dítě v péči, motivuje, podněcuje a určitým způsobem

⁹ Rozumí čin, který je relativně ve smyslu trestněprávních předpisů beztrestný, i když jinak, tj. za určitých okolností by byl trestným činem. Rozlišujeme dva typy činů jinak trestných, a to, na pro společnost nebezpečný čin (v zákonem požadovaném stupni) a čin pachatele trestně odpovědného (tj. přičetného, který dovršil patnáctý rok věku, a který dosáhl i potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti).

dohlíží na výkon práv dítěte. V gesci zákona sociálně právní ochraně dětí je i povinnost uložit výchovná opatření v případech, kdy předchozí pokusy o nápravu selhaly. Jedná se o následující opatření:

- a) Napomenutí, jde o vhodnou komunikaci s dítětem, rodičů, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě.
- b) Stanovení dohledu nad dítětem, a to i za součinnosti školy, případně dalších institucí a osob, které působí hlavně v místě bydliště nebo pracoviště dítěte.
- c) Uložení omezení dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte Toto omezení brání působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, hlavně tedy zákaz určitých činností, návštěv určených specifických míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji.
- d) Uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, či využít mediátora směrem k dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte. Mediace v rozsahu 3 hodin nebo terapie; dle ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno¹⁰.

Metody, zejména v případě péče o rizikovou a problémovou mládež tvoří most mezi rodinnou a ústavní výchovou. Soubor napomenutí se nemusí jednat pouze o děti z nefunkčních rodin, ale také u dětí z hyper-protektivního prostředí, nezáleží na sociálním statusu, ani ekonomickém zázemí. Ohrožení rizikovým a problémovým chování v období pubescence je taktéž významný, jak z hlediska vývojového, tak z hlediska emocionálního a vlivu part.

• Ústavní zařízení pro děti a mládež

Ústavní výchova by měla zasahovat do života mladého člověk přiměřeným a co nejšetrnějším způsobem, avšak účinným a maximálně preventivně výchovným. Omezit svobodu představuje zásadní zlom v životě mladého jedince. Systém ústavního zařízení jako takový, nařizuje soudní příkaz, legislativní opora dle zákona o rodině v řízení o dětech od 3 do 18 let, kde se zároveň nepodařilo docílit nápravy jinak, či pokud rodiče nemohou nebo nechtějí z určitých důvodů zejména sociálních či výchovných výchovu zastávat. (Vítková, 2004). V naší společnosti se vyskytují z rozmanitých důvodů určité negativní jevy, jako je příkladně vysoká rozvodovost v rodinách, rozvrácenost či neúplnost rodin, nevhodné či nedostatečné

¹⁰ Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče a) nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil b) nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.

rodinné

prostředí

a zázemí. Důsledkem těchto negativních jevů je opuštěnost případně vyšší míra útěků dětí, jejich citové a emoční strádání, duševní zaostalost, sociální zanedbanost, obtížná následná výchova a celková komunikace, toto může vést až v různých stupních závažnosti k delikventnímu jednání.

Jistým způsobem a co nejpřirozenější formou prochází také běžná společnost při svém vývoji institucionalizací. V běžném životě projdete mateřskou školou, zájmovými kroužky apod. Avšak v kontextu poruch chování, se jedná o výrazný zásah do života dítěte či mladistvého. Je třeba s nimi pracovat efektivně avšak s nejvyšší opatrností vzhledem k dalšímu výchovnému působení a návaznosti služeb a co nejrychlejšímu a přirozenému návratu

do společnosti s minimem negativních důsledků. Jsou to v podstatě školská zařízení, zřizovaná MŠMT¹¹, většina pracovníků jsou tedy pedagogové, sociální pracovníci, v menší míře psychologové a terapeuti. V ČR se dělí na Diagnostický ústav pro děti, diagnostický ústav

pro mládež, výchovný ústav, dětský domov, dětský domov se školou a jídelnou.

Dítě či mladiství je zde umístěn na základě rozhodnutí soudu a o vydání instituce předběžného opatření o ústavní výchově anebo také po dohodě s rodiči, kteří si s dítětem nevědí rady. Avšak umístění dítěte či mladistvého do ústavní výchovy by mělo být až posledním krokem při řešení problémů rizikové mládeže. Jelikož se jedná o velmi výrazný zásah

do soukromí jak dítěte či mladistvého, tak celé rodiny. Cílem je co největší možná náprava ve stanoveném čase s důrazem na striktní pravidla, která se v institucích dodržují a jsou vyžadována.

3.2 Postavení nízkoprahového zařízení (návaznost)

NZDM poskytují rozličné preventivní, výchovné nebo vzdělávací aktivity, které jsou realizovány tamními sociálními pracovníky i externími pracovníky. Jsou tvořeny na zakázku danému složení osazenstva kontaktní - klubové místnosti, za podpory znalosti dané lokality, ve které se klub nachází. Preventivně-výchovné programy vycházejí z iniciativy tamních sociálních pracovníků a zmíněné znalosti potřeb v dané lokalitě. Může se jednat o jednorázové programy například informační letáčky, krátká sezení na jednotlivá témata, také

¹¹ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy.

dlouhodobé preventivní programy například s nácvikem dovedností např. v oblasti bezpečnějšího sexu apod. Velkou roli zde hrají sociální pracovníci, kteří jsou v klubu a vytváří s klienty vztah, důvěru a pocit bezpečí. Ti by měli reflektovat chování ve skupině a reagovat na aktuální problémy či rizikové situace, trendy apod. Typické jsou i tištěné brožury, komiksy, které interaktivní formou mají zaujmout klienta a podnítit ho v přemýšlení o daném tématu, má možnost dále participovat na preventivních chování s kontaktními pracovníky na klubu. Ty mu nabízejí respektující přístup, bezpečné prostředí dialogu. Cílem je odradit od nežádoucího chování, zejména sociálně-patologického zaměření, cílem je dále ideálně předejít vzniku

a výskytu nežádoucího chování a také tento jev oddálit co do nejpozdějšího věku (Zábranský, 2003). Klade si za cíl, poskytnou jedinci, který ještě nepřišel do kontaktu s potenciálně rizikovou situací do kontaktu, přiměřenou „výstrahu“ od rizikového jednání. Spočívá především v poskytnutí ucelených a srozumitelných informací a nabídka příkladů, jaký dopad by případně hrozil, je poměrně direktivnější s výchovným charakterem. Primární prevence se dělí na specifickou a nespecifickou, ta se zaměřuje na celou populaci. Nespecifická prevence by existovala i tehdy, kdyby neexistovalo potenciálně rizikové žádné chování, obsahuje v sobě tudíž veškeré aktivity směřující k podpoře zdravého životního stylu. Čili je vhodná v podstatě pro kohokoliv (Hájek, 2008).

V NZDM se zaměřují často na specifickou prevenci, která se řadí pod primární prevenci, se řadí a náleží do ní takové programy, které by nevznikaly, kdyby neexistovala sociální patologie nejrůznějšího druhu (Čermáková, M., Holečková, K., 2008).

Specifická primární prevence je rozdělována jako:

- všeobecná, neobjevili se projevy rizikového chování
- selektivní, vybere se skupina, u nichž záměrně chceme, aby se neobjevilo potenciální rizikové chování
- indikovaná, zaměřeno na jedince, skupiny, u nichž byly zaznamenány rizikové faktory ve nějaké míře (Čermáková, M., Holečková, K., 2008).

Vedle státních zařízení a intervencí, která jsou v současnosti v nabídce od výchovných poradců a školních psychologů, středisek výchovné péče, OSPOD apod. přes specifické postavení NZDM považují za důležité zmínit systém prevence a systém návaznosti péče

pro pubescenty v praxi. Kapitulu ukončuji ukázkou výzkumného šetření v oblasti rizikového chování mládeže.

3.3 Prevence

Jako důležitou zde shledávám prevenci, která předchází všem následným intervencím. Samotné slovo prevence je odvozeno z latinského slova „*praevenire*“, předcházet. Jedná se o širokou škálu opatření, kterými lze v životě člověka předcházet nežádoucím jevům. Předcházet můžeme do jisté míry nemocem, různým druhům závislostí, nehodám, neúspěchu ve škole či v práci, katastrofám, násilí, kriminalitě apod.

Na celostátní úrovni se na prevenci podílejí rezorty státní správy dle svého zaměření, například: Ministerstvo vnitra - je zaměřeno na projekty v oblasti prevence směřující ke snížení kriminality mládeže. Jednou z jeho funkcí je také zkvalitňování práce na úseku odhalování trestné činnosti mládeže. Ministerstvo spravedlnosti – je zaměřeno na projekty v oblasti prevence zabývající se problematikou režimu s mladistvými delikventy. Jeho funkcí je také vytvářet vhodné podmínky pro výkon alternativních trestů. Ministerstvo práce a sociálních věcí – je zaměřeno na projekty v oblasti prevence zabývající se zejména zlepšení a rozšíření sociální práce s mladistvými. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – je zaměřeno na projekty v oblasti prevence zabývající se zlepšováním výchovného působení školy na děti a mládež. Ministerstvo zdravotnictví – je zaměřeno na projekty v oblasti prevence léčby pachatelů trestné činnosti, kteří trpí duševními poruchami a také léčba drogově závislých klientů (Zoubková, 2002).

- Struktura prevence pro pubescenty

Prevenci rozdělujeme na primární, sekundární a terciární. Primární se dále dělí na specifickou a nespecifickou. Primární prevencí je myšlena ta nejširší možná prevence jak obsahem a všeobecnými poměrně širokými tématy, tak pro širokou veřejnost bez bližšího určení či selekce. Jedná se zejména o rozličné letáky a brožury, které nabádají k větší opatrnosti, například používání kondomů apod. Toto mají na starost například učitelé, preventisté při škole, případně sociální kuratela. V rámci primární prevence má, jak už jsem zmínila výchovné působení v dané rodině. Dalším činitelem, který je významný, jsou aktivity preventivního charakteru, které nabízejí **školy**. Zásadní roli zde hraje **metodik prevence**, který má za úkol předcházet rizikovému chování jedinců, navštěvujících školu a je také často první volbou při řešení otázky sociálně patologických projevů chování u studenta. Co se týká

prevence

ve školách, zde dále působí osoba **výchovného poradce** a samozřejmě **třídní učitelé**. Tématu primární prevence se věnují organizace nabízející hlavně volnočasové aktivity pro mládež a různá zájmová uskupení, jako je dům dětí a mládeže, skauty a zejména **neziskové organizace**. A dále by tuto oblast měla výrazně pozitivně ovlivňovat i **sociální politika státu**, jeho preventivní opatření a v neposlední řadě preventivní činnost **policie**. V této oblasti figurují

i **organizace prevence sociálně patologických jevů u mládeže** většinou v rámci minimálního preventivního programu MŠMT v rámci daného kraje a obce (Matoušek, Kroftová, 2003).

Například *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*, který popisuje soubor preventivních opatření proti konkrétně šikaně, popis, charakteristiku, zodpovědnost a v přílohách jsou potom rozpracována stádia šikany, rizikové faktory apod. (Bendl, S., Braun, R. aj. 2018).

Primární prevence je dále dělena na nespecifickou, která vede obecně ke zdravému životnímu stylu, podpora zdraví, pohybu. Specifická primární prevence cílí na vybraná riziková místa, například pro žáky devátých tříd se osvědčuje prevence pohlavních rizik, pro žáky nižších stupňů pak například výchovné aktivity například k prevenci šikany apod. Sekundární prevence již vymezuje určitý okruh lidí, pro které cílí speciální témata. výchovný poradce se školním preventivou kontaktovat centra a organizace, které nabízejí přednášky na téma drogy a bezpečnější chování například na poli nočního života a zábavy.

Do sekundární prevence spadají taktéž školy, a to prostřednictvím tedy třídních učitelů, výchovných poradců a metodiků prevence, které participují s dalšími organizacemi, zejména s pedagogicko-psychologickými poradnami, poradnami pro rodinu a psychologicko-terapeutické porady, kurátoři pro mládež. Patří sem částečně i činnosti probační a mediační služby, **střediska sociální prevence**, ty poskytují služby intervenčních center¹², sociálně aktivizačních služeb pro děti a rodiny¹³ a také odborné sociální poradenství. Dalším důležitým okruhem jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, domy na půl cesty, P-centra a K-centra.

¹² Krizová centra pro rodiny a děti v obtížných životních situacích, např. násilí, domácí násilí apod.

¹³ SAZ je služba zejména pro upevňování rodičovských kompetencí a doprovázení rodiče směrem k dítěti.

Terciární prevence se především zaměřuje na následnou péči pro jedince, kteří již s negativním jevem přišli do styku, snaha je zde orientovaná především do komunikace, navození pocitu bezpečí a nemoralizující přístup, který je orientovaný na znovunalezení sil jedince, aby se mohl co nejdříve vrátit do běžného života a aby mu to činilo co nejmenší potíže. Jedná se například o doléčovací zařízení, denní kontaktní centra apod. Sem spadají zejména terénní služby – **streetwork**, což je forma pomoci poskytovaná přímo na ulici. Může se jednat o terénní sociální práci s dětmi, s uživateli drog, lidmi bez domova apod. Dále zde působí ambulantní - denní služby, kam řadíme různá denní centra opět v různých cílových skupinách (K-centra pro uživatele nealkoholových drog, denní centra nabízející pomoc lidem bez domova apod.) psychologické poradenství. Řadíme sem i zařízení pobytová, podle cílových skupin: psychiatrické léčebny, terapeutické komunity pro uživatele drog, školská zařízení a případně i ochranné výchovy, detence a věznice pro mladistvé.

Vymezení a druhy prevencí je důležité jednak pro přehlednost a návaznost a také ke kódování efektivní pomoc danému klientovi z hlediska jeho fáze, ve které se nachází a zajistit mu kvalitní péči, pomoc a také odkazovat v rámci návaznosti sociálních služeb. Od školy, tedy třídních učitelů, výchovných poradců a metodiků prevence, volně navazují na sociální politiku státu v oblasti prevence pro pubescenta až po terénní sociální práci.

- **Výzkum v oblasti rizikového chování**

1. Sak a Saková (2004) provedli rozsáhlé sociologické výzkumy mládeže. Dílčí z nich byl i výzkum zaměřený na volnočasové aktivity mládeže. Tento výzkum byl uskutečněn

v roce 2001 a věkové rozpětí mládeže zde bylo členěno do období 15–18 let a 19–23 let.

Nejvyšší frekvence aktivity ve věkové skupině 15–18 let: sledování televize, poslech CD, povídání si s přáteli, nicnedělání, práce s počítačem, četba knih, aktivní sportování, sledování videa, studium a příprava na školu, chov zvířat, návštěva diskoték, taneční zábavné hry, výtvarná činnost, hudební a dramatická činnost, psaní dopisů a deníku, návštěva sportovních utkání, návštěva divadla, návštěva koncertů populární hudby.

Nejvyšší frekvence aktivity ve věkové skupině 19–23 let: schůzky s partnerem, návštěvy kaváren, restaurací, večírky, mejdany, vedlejší výdělečná činnost. V této věkové skupině se překvapivě vyskytuje málo aktivit (Jurajdová, 2012, s. 24).

2. Česká asociace streetwork¹⁴ ve spolupráci s výzkumnou agenturou Millward Brown na Výzkumu v NZDM: „Nízkoprahy pod lupou“. Šetření proběhlo od konce října 2012

do konce ledna 2013. Výzkum se každý rok opakuje a nyní probíhá již třetí ročník.

Cílová skupina výsledky výzkumného šetření prokázaly, že cílová skupina NZDM je stabilní. Chlapci tvoří 60 % a dívky 40 %. Z hlediska národnosti se jedná o 60 % česká národnost, 35 % romská národnost, ostatní etnické skupiny 5% zastoupení. Oblíbenost „jejich“ klubu, výsledky šetření potvrzují, že 90 % dětí mají pozitivní ohlasy na klub z hlediska oblíbenosti, zajímavé je, že si 64 % klientů myslí, že jsou pracovníci spravedliví. Streetwork v obecných číslech, je tedy terénní sociální práce v přirozeném prostředí klientů je stále více oblíbená a dle mého názoru též smysluplná. Zvyšují se čísla kontaktů v terénu průměrně ze 110 na 560, což je několikanásobný nárůst klientů. První kontakty za rok z 55 na 100 čili dvojnásobek počtu klientů. Data jsou z roku 2011 k roku 2012 (Krajhanzl, 2013).

3. V roce 2014 byl uskutečněn celonárodní výzkum, který je zaměřen na výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v souvislosti s jejich životní spokojenosti a sebepojetí. Výzkum realizovala Katedra psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci za spolupráce se sdružením Neposeda.¹⁵ Autoři publikace „*Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*“ v publikaci popisují, že klienti NZDM od 11-15 let vykazují oproti vrstevníkům větší zkušenosti v oblasti užívání jak legálních, tak nelegálních látek. Klienti NZDM jsou dále třikrát více pravidelnými konzumenty tabáku (37,8 % oproti 11,1 %) a mají skoro dvakrát větší zkušenost v užití konopných látek (38,5 % oproti 22,5 %). Zároveň se u nich více projevují různé formy rizikového chování, včetně například delikvence a šikany. Uživatelé služby nízkoprahového zařízení denně kouří 5 a více cigaret, to uvedlo téměř 60 % z nich, zkušenosti s konopnými návykovými látkami uvedlo 63,3 % z nich.

Otázka kam obecně nízkoprahové služby směřují je do jisté míry jistě vizionářská. Zatím je stav takový, že centra NZDM se zejména v Olomouci potýkají s finanční nedostatečností. Olomoucký klub je financován multi - zdrojově (kapitola č. 4). Podle směrnic musí být na klubu přítomni minimálně dva kontaktní pracovníci, vedoucí služby, který je konkrétně v Olomouci částečným úvazkem v terénu, vykonává streetwork s dětmi a mládeží. Do toho má metodickou činnost a významnou úlohou vedoucího v neziskovém

¹⁴ ČAS = Česká asociace streetwork

¹⁵ Terénní programy pro děti a mládež Praha, <https://neposeda.org/>

sektoru je projektová činnost, na základě, které dostává dané centrum finanční dotace, které žádá od donátorů každý rok. Čili administrativní zatížení vedoucího pracovníka je patrné.

4 Systém nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Jako závěr a vyústění teoretické části považuji následující kapitolu systému nízkoprahovosti. V kapitole objasňuji termín nízkoprahovosti a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež podle zákona o sociálních službách. Pro přehlednost uvádím související termíny a úvod do problematiky a vývoj zařízení v jak v České republice, tak v zahraničí. Kapitolu považuji za integrální pro moji diplomovou práci, jelikož jsem v nízkoprahovém zařízení prováděla dotazníkové šetření, kde jsem se zaměřovala na pubescenty, návštěvníky denního klubu.

Termín nízkoprahové sociální služby, znamenají, jak název vypovídá nízký práh. To znamená, že služby fungují na třech specifických principech.

Princip anonymity, dostupnosti a bezplatnosti. V žádném nízkoprahovém zařízení nejsou postaveny administrativní úkony sloužící k identifikaci klienta nadřazeny jeho aktuálním potřebám. Pro činnost nízkoprahového zařízení není nutno předkládat jakékoliv doklady totožnosti podobně.

Princip dostupnosti znamená, že je služba a dostupná bez plnění specifických povinností, ja je tomu třeba na úradě apod. Služba je dostupná nejen bez plnění jakýchkoliv vstupních pravidel, ale je dostupná místně například v místních lokalitách, kde je potřeba této služby a také časově, časová dostupnost se orientuje podle potřeb cílové skupiny.

Poslední princip hovoří o bezplatnosti, klient programu tedy nepotřebuje žádný finanční obnos pro svoje fungování ve službě. Všechny služby, pokud není sjednáno jinak například zpoplatnění kávy a fakultativních služeb, jsou jinak poskytovány bezplatně.

Služby také pracují vyjma etického kodexu sociálních pracovníků i podle Etického kodexu České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby. V příloze č. 1.

4.1 Historie

Nejdůležitějším krokem bylo usnesení vlády č. 324/94, k Programu sociální prevence a prevence kriminality, kde byla zavedena funkce sociálního asistenta. Jednalo se o specializovaného pracovníka tehdejších okresních úřadu, který pracuje s určitými cílovými skupinami tam, kde se obvykle v obvyklém čase vyskytují. Jednalo se zejména o děti a mládež, vykazující známky rizikového chování, a to v jejich volném čase, který nebyl nijak smysluplně naplněn. Tato potřeba vyvstala od veřejnosti, projevy obtěžujícího chování.

Současně s tímto procesem se začaly zabývat prací na ulici-streetwork¹⁶ i nestátní organizace, které začaly pracovat se skupinami drogově závislých, až později se práce rozšiřuje mezi další cílové skupiny. V České republice ovšem nebylo vytvořené zázemí, a to ani teoretické ani praktické pro vznik práce na ulici. Partnerem v té době byla Saská sociální akademii, tedy inspirace ze Spolkové republiky Německo, která v té době koncipovala ucelenější vzdělávání, co se týká práce na ulici. Dá se říci, že se tak podílela i na rozšíření teoretického zázemí této práce u nás. Tímto počinem se významně podílí i na vzniku budoucích nízkoprahových zařízení.

Zhruba od roku 1995 začali sociální asistenti¹⁷ budovat zázemí, kam se svými klienty docházeli z ulice, první „nízkoprahová zařízení pro děti a mládež“. Jedny z prvních vznikla v Hradci Králové, Klatovech, Jablonci nad Nisou, některé z nich se dokonce staly základem pro NZDM v dnešní podobě.

Pro základy vzniku NZDM jsou důležité zejména čtyři klíčové body:

1. Streetwork

¹⁶ V překladu práce na ulici, terénní sociální práce v přirozeném prostředí klienta.

¹⁷ Dnešní sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, absolventi vysokých a vyšší odborných škol, dle zákona 108/2006 sb.ve. zn. p.

Vliv na vznik nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, a to zejména usnesení vlády č. 341/94, k Programu sociální prevence a prevence kriminality, byla od roku 1994 zavedena funkce sociálního asistenta.

2. Grantová politika nadací

Přímé grantové¹⁸ programy nadací. V rámci grantů získaly kluby významnou finanční podporu, ostatní finanční zdroje byly zanedbatelné. Nejznámější grantové programy jsou např.: program Děti ulice, nadace České spořitelny nebo nadace Vodafone ČR Praha.

3. Pracovní skupina ČAS

Česká asociace streetwork¹⁹ vznik v dubnu 1997, jde profesní organizaci, sdružující odborníky z teoretických pracovišť a z praxe. Postupem času tato pracovní skupina začala řešit i problematiku nízkoprahových zařízení, bylo potřeba jasně službu vymezit v rámci kvality a metodiky. Standardy, které vypracovala v roce 2001, platí dodnes. Dalším návazným krokem bylo v roce 2000 a to prosazení Nízkoprahových programů pro děti a mládež do typologie sociálních služeb MPSV²⁰ Nyní se řídí zákonnými normami.²¹

4. Vzdělávání a kvalita (Čechlovský, Racek, 2007).

ČAS se od roku 2005 specializuje na vzdělávání pracovníků z NZDM díky různým akreditovaným vzdělávacím kurzům. Kurzy jsou pro všechny, kteří participují v NZDM.

- Legislativa

Práva dětí jsou pevně daná. Dnes již není možné děti zaměstnávat na různé například zemědělské práce místo školy, jak tomu bývalo dřív. V jiných částech světa dokonce nepřiměřená práce a žádný osobní volná čas pro rozvoj, studium apod. Toto již v dnešní době ve většině zemí není možné. Pro přehlednost uvádím vzestupně legislativní rámce ČR, které chrání osobu, zdraví, bezpečí a majetek dítěte.

¹⁸úcelový příspěvek (dotace) na veřejně prospěšný účel, který se obvykle získává ve více méně veřejné soutěži na základě předloženého projektu.

¹⁹ Zkratka dále jen ČAS.

²⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí.

²¹ 108/2006 sb. a prováděcí vyhláška 505/2006 k tomuto zákonu.

Úmluva o právech dítěte - přijata v roce 1989 v New Yorku. ČR od 1. ledna 1993. Jedná se o platnou právní normu, nadřazena zákonům. Jde o mezinárodní smlouvu označená č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Zákon popisuje institut manželství. Stanovuje práva a povinnosti rodičů i jejich dětí. Zákon dále hovoří o náhradní péči o dítě – opatrovnictví, pěstounská péče, poručenství, osvojení a ústavní výchova.

Ústava ČR je ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. S účinnosti od 1. ledna 1993.

Dokument, který dbá na ochranu dětí ve smyslu sociálně – právní ochrany je zákon č. 359/1999 Sb., **o sociálně – právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., **občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů, je základní zákon upravující oblast soukromého práva. Pomocným předpisem pro různá odvětví práva.

Zákon č. 108/2006 Sb., **o sociálních službách**, ve znění pozdějších předpisů, se vztahuje k poskytování sociálních služeb dětem, mládeži i dospělým osobám, které jsou ve specifické etapě svého života a potřebují pomoc.

Odpovědnost mládeže na protiprávní činy se stanovují podle zákona č. 218/2003 Sb., **o soudnictví ve věcech mládeže**, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákoník**, ve znění pozdějších předpisů, s účinnosti od 1. ledna 2010. Zákon vymezuje, ta společensky závadná jednání, která jsou trestnými činy. Zabývá se podmínkami trestní odpovědnosti a sankcemi.

4.2 Základní smysl a činnosti

Slovo Nízkoprahové Zařízení pro Děti a Mládež (dále NZDM) nejčastěji vyvolává obecnou představu, že se jedná o zařízení, které nemá žádná pravidla, hranice a zásady, a že si ti, kdo NZDM navštěvují, mohou dělat, co chtějí. Často pochybují i o odbornosti pracovníků, případně, že se jedná o dobrovolnickou činnost, která není placena. Nebo také, že pracovníci schvalují, kryjí či přímo podporují delikvenci u dětí a mládeže. Častou představou je i to, že NZDM je plné kriminálních příslušníků různých skupin, sekt, či narkomanů (Šandor, 2005). NZDM je registrovaná sociální služba, která spadá pod legislativní úpravu zákona o sociálních službách. Podle tohoto zákona je sociální služba poskytována jak ambulantní formou, tak terénní - známá jako **streetwork**.

Zákon 108/2006 Sb. dále zmiňuje, že NZDM patří do služeb sociální prevence „Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto

ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práva oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.²²

Služby sociální prevence se zabývají předcházením sociálnímu vyloučení, z toho vyplývá, že cílí na osoby, které se již nějakým způsobem ocitli v konfliktní situaci se společností. Zde začíná složitá cesta, která vede jednak ke stabilizaci jedince a zároveň k ochraně společnosti a je zde kladen důraz i na osobnost a odbornost pracovníka. Jedná se pomyslný trojúhelník mezi potřebami klienta, požadavky prostředí a sociální prací jako multidisciplinárním oborem (Janebová, 2007).

Podle stejného zákona o sociálních službách 108/2006 Sb., který hovoří o nízkoprahových službách a definuje je na jednotnou úroveň a to následovně: „Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohrožených společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně“²³

Služba poskytuje tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.²⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, mají svá jasně vymezená pravidla a specifikované činnosti, které se s klientem služby naplňují. Pracovníci

²²Z prováděcí vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o soc. službách, § 53.

²³ Ze zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 62.

²⁴ Tamtéž.

nízkoprahových zařízení působí výchovně a podněcují mladého člověka k aktivitě a pomáhá mu řešit složité životní situace.

K základním lidským potřebám od pradávna patří vyhnout se nebezpečí, chaosu, absence pravidel. Zde je potřeba pravidla stanovovat, vymezovat a vyžadovat. Je to přirozené a člověk se tak učí. Především u mladých jedinců tyto pravidla vštěpovat, srozumitelně vysvětlovat a provázet. Potom i vyžadovat případně sankcionovat. Dítě by však vždy mělo vědět za co trest následuje. Naopak chaos, nesoulad a absence bezpečí vyvolává úzkost a pocit ohrožení (Cloud, Townsend, 1999).

Hlavní strategie NZDM:

Strategie NZDM a obsah činností (Jedlička, 2004) směřují především k:

- snížit bezprostřední zdravotní či sociální rizika (distribuce kondomů, testy těhotenské apod.),
- minimalizovat případných vztahové konflikty (mezi učiteli a žáky, rodiči a dětmi vedoucí k útěkům z domova apod.),
- umožnění kvalifikovaného řešení problémů (pracovník s klientem pracují na zakázce a stanovují pravidla a ohraničení),
- ujištění nepříznivé situace a rozšíření životních možností a příležitostí (nabídka vzdělání, brigád, zaškolení...) (Jedlička 2004).
- **Základní činnosti**

Podle prováděcí vyhlášky 505/2006 sb. MPSV²⁵ služba NZDM obsahuje tyto základní již konkrétní činnosti dle § 27 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:
 - zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
 - pracovní výchovná činnost s dětmi,
 - nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,

²⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí.

- zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,
- c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:
 - pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
 - pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.²⁶

Nizkoprahová zařízení plní strukturovanou síť odborných pracovních aktivit, která podléhá metodickým a zákonným pravidlům. Důležitou a specifickou charakteristikou cílové skupiny je daná lokalita, ve které je klub umístěn a ve které se pracovníci pohybují. Je potřeba zmapovat situaci, proto při NZDM často (pokud jsou na to finanční zdroje, v ideálním případě oboje), funguje i terénní program pro děti a mládež, který předchází služby klubu a motivuje klienty, informuje je o službách a nemoralizujícím přístupem intervenuje v jejich přirozeném prostředí. Zajímá se o klienty a řeší s nimi často velmi obtížné životní situace. Herzog a Racek (2007) dále uvádí tři formy nepříznivých sociálních situací, které blíže specifikují cílovou skupinu NZDM:

- 1) Konfliktní společenské situace:
 - šikana a další násilné projevy, kriminalita, vandalismus,
 - útěky z domova, záškoláctví,
 - domácí násilí, pohlavní a další zneužívání.
- 2) Obtížné životní události:
 - selhávání ve škole či v zaměstnání,
 - rozpad rodiny, partnerských vztahů,
 - finanční obtíže, dluhy,

²⁶ Ze zákona 505/2006 sb.ve. zn. p. p., dle § 27.

- těhotenství u nezletilých či mladých dívek.
- 3) Omezující životní podmínky
 - neschopnost se přizpůsobit okolí ze sociálních, či duševních příčin,
 - absence zájmů, citlivosti,
 - nevhodné vzory, vliv party.

Dalšími charakteristikami klientů NZDM jsou mimo jiné také často:

- klienti, kteří se nemohou, nebo nechtějí zapojit do klasického programu klubu
- klienti vyhýbající se institucionalizovaným formám péče
- klienti preferující pasivní trávení volného času
- klienti, jež mají specifický životní styl (punk styl, grafitti, apod.).

Pracovník NZDM je vyškolený profesionál, který má vysokoškolské vzdělání, nebo alespoň vyšší odborné a disponuje kompetencemi řešit i situace obtížnějšího charakteru, například krizová intervence, techniky motivačního rozhovoru. Také spolupracuje s různými institucemi jako například PPP, OSPOD v nutných případech policie apod. *„Základním cílem NZDM jakožto preventivní kontaktní sociální služby je kontaktovat a udržovat kontakt s jednotlivci a skupinami, kteří nevyužívají nebo nechtějí využívat běžných služeb a nabídek v regionu (sociálních, vzdělávacích, volnočasových).“* (Herzog, Racek, 2007, s. 323). Informovat je zejména o existenci těchto služeb a být s nimi v kontaktu. Kontaktní práce je velmi náročná, co do odbornosti, profesionální a lidské citlivosti, intuice a umění navázat důvěru.

- **Obsah služby**

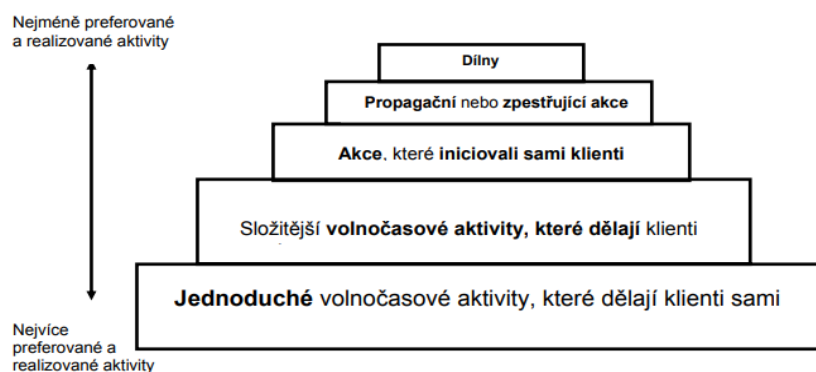
Vyspecifikovaný obsah aktivit služby, je podrobně popsán v manuále daného zařízení. Já budu postupovat dle manuálu zařízení NZDM v Olomouci, kde jsem prováděla výzkum. Jedná se o následující možné intervence:

- kontaktní práce – jde o specifický a základní druh práce s klientem, který má za cíl vytvořit pouto vzájemné důvěry a vhodné podmínky kontaktu,
- situační intervence – sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem a jsou individuální, dle situace a stavu klienta,

- informační servis – poskytování informací pracovníkem klientovi. Různá témata (škola, rodina, sociálně právní obsah, zdravotní témata,
- poradenství – forma rozhovoru s klientem, směřujících ke zmírnění klientových obtíží,
- krizová intervence/pomoc v krizi – krizová intervence pro absolventa akreditovaného kurzu krizové intervence v plném rozsahu (150 hodin). Pomoc v krizi pro pracovníky, kteří absolvovali kratší kurz, než je plný rozsah,
- zprostředkování dalších služeb – v návaznosti na konkrétní individuální kontrakt,
- kontakt ve prospěch klienta s institucemi v rámci návaznosti a kvality služeb
- případová práce – dlouhodobější individuální práce s klientem na jeho konkrétní zakázce,
- skupinová práce/práce se skupinou – cílená aktivita poskytovaná skupině klientů,
- práce s blízkými osobami – úkony zaměřené na pomoc blízkým osobám klienta (poradenství, informační servis, zajištění návazné služby, aj.).

Všechny služby jsou klientovi nabídnuty a vyspecifikovány podle jeho zakázky. Klíčový sociální pracovník s klientem spolupracuje a společně participují na klientově rozvoji při získávání a upevňování kompetencí.

Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM (Herzog, Racek, 2007, s. 328).

Obrázek č. 1

Ze schématu vyplývá, že nejčastěji využívanými službami jsou jednoduché volnočasové aktivity, které klienti vykonávají samostatně, či za přítomnosti pracovníka. Složitější aktivity, které organizují pracovníci na přání klientů, jedná se například o táborové

výpravy do přírody, návštěvy sportovních akcí, výstav apod. Propagační akce například festivalové účasti na akcích, propagační stánky, vystoupení klientů.

Obrázek č. 2

Obrázek č. 2 znázorňuje jednotlivé služby a jejich vzájemný podíl v kontextu obsahové náplně, při práci s klienty NZDM. Z obrázku je patrné, že kontaktní práce jako základní metoda. Dále situační intervence, která je zejména obsahově spjata s aktuálními potřebami klientů, které jim v životě vyvstanou a je potřeba je nějakým způsobem ošetřit. Tato metoda může zahrnovat i pomoc v krizi, celková stabilizace a motivace, naslouchání, přijetí. Informační servis v oblastech, které si klienti ohraničí jako klíčové, samozřejmě sem patří i vhodná profesionální intervence odborníka, například metodou motivačního rozhovoru apod. poradenství je další forma práce, která přichází až po prvotním kontaktu a stabilizaci klienta a navazují ostatní služby, či doporučení do dalších služeb.

4.3 NZDM v Olomouci

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež funguje od roku 2007. Zařízení poskytuje ambulantní sociální služby. Spadá pod jeden z programů společnosti Podané ruce o.p.s.²⁷ SPR o.p.s. se zaměřuje na dvě hlavní cílové skupiny pro děti a mládež a osoby se závislostmi-nealkoholové drogy, nelátkové závislosti zejména gambling. SPR o.p.s. působí na Olomoucku a konkrétně v Olomouci tedy zaštiťuje další programy jako Terénní programy v Olomouci, Kontaktní centrum v Olomouci, Program pro klienty v konfliktu se zákonem, Terapeutické centrum.

NZDM sídlí v Olomouci na Dolním náměstí 38, Olomouc, 779 00. Personální zajištění služby je: Mgr. Lukáš Carlos Hrubý, oblastní ředitel, Mgr. David B. - odborné vedení služby, Dušan G. - vedoucí služby, Bc. Andrea P. - kontaktní pracovnice, Bc. Denisa

²⁷ SPR o.p.s

Š. - kontaktní pracovnice. Ty pracují v kontaktní místnosti každý den od 10:00 hodin - 18:00 hodin. Kontaktní místnost pro děti je otevřená od 14:00 - 18:00 hodin.

Finanční zajištění služby funguje na dotačním principu, zejména: Úřad vlády České republiky a Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Olomoucký kraj, Statutární město Olomouc, Ministerstvo vnitra.

Zázemí služby je v nejvyšším patře městského domu na Dolním náměstí, kde se nachází jedna velká kontaktní místnost, které je členěna na dvě části. V první části se nachází pingpongový stůl, stolní fotbal a v rohu DJ koutek. Každá aktivita, která se nachází v klubové místnosti má svůj manuál užívání, podle kterého se klienti služby musí řídit. Například „Manuál PC koutku“ viz příloha č. 2.

Ve druhé části místnosti se nacházejí tři stolní počítače, kulečnickový stůl a v další třetině je stolek s gaučem. Zvláště přes chodbu se nachází kancelář pro kontaktní klubové pracovníky. Služba obsahuje ještě terénní formu práce - streetwork.

Cíle jsou vyspecifikovány podle obecných pravidel pro NZDM viz kapitola NZDM. Konkrétně NZDM v Olomouci má vyspecifikované cíle takto:

Posláním je „*motivovat a podporovat děti a mládež k aktivnímu přístupu při řešení osobních situací zejména v období dospívání, poskytovat sociální služby a dostupnou nabídku volnočasových aktivit*“ (Hrubý, 2007, s. 4).

Služba obsahuje podle zákona o sociálních službách tyto základní činnosti:

1. výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
2. zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
3. sociálně terapeutické činnosti,
4. pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů v kontextu obstarávání osobních záležitostí.

Jedná se o soubor činností, které jsou garantovány zákonem o sociálních službách, jako záruka kvality, kterou lze kontrolovat pomocí pravidelných certifikací v sociálních službách, z toho vyplývá, že služba o certifikaci musí pořádat a na základě splnění podmínek kvality ji může být certifikace udělena. K zákonu též patří prováděcí vyhláška²⁸

Konkrétní sociální činnosti:

²⁸ 505/2006 sb.

- Kontaktní práce-základní metoda pro vytvoření základního vztahu mezi pracovníkem a klientem, jedná se o vztah a navození pocitu bezpečí a důvěry,
- situační intervence-řeší to, co daný klient výhodností, jako aktuální zakázku,
- informační servis-informace předává pracovník klubu, srozumitelně a téma je podle zakázky,
- pomoc v krizi - jedná se přístup pomáhající zvládat psychickou disbalanci,
- sociální poradenství - předání informací v oblasti např. dávek, bydlení, zaměstnání, školy,
- kontakt s dalšími institucemi ve prospěch klienta-usnadnit kontakt např. s úřady apod.,
- práce s blízkými osobami-s rodinnými příslušníky a zákonnými zástupci,
- doprovodná práce-doprovod do různých institucí v prospěch klienta,
- doučování,
- případová práce-dlouhodobá individuální práce, obsahuje plánování s klientem a práce na jeho zakázkách,
- pobyt v zařízení-v kontaktní místnosti a využívání služeb volnočasových aktivit, souvisí s kontaktní prací.

Aktivita se konají jednak na klubu formou krátkodobých a dlouhodobých programů, zejména výchovně pedagogických dle vysledovaných témat u klientů, dle místní znalosti kontaktního pracovníka. Aktivita mimo klub, může se jednat o jednoduché aktivity (sportovní, jednodenní výlety apod.), vícedenní pobyty (stanování, sportovní pobyty) jedná se o intenzivní práci s klienty, terénní práce- streetwork- návštěva klientů v jejich přirozeném prostředí nabízí řadu benefitů, od místní znalosti lokality se také odvíjejí případná změření preventivních aktivit, návštěva klientů v jich přirozeném prostředí nabízí lepší prostupnost a porozumění místních komunit mladých.

Cílová skupina je tedy pro děti mládež od 10 ti do 26 ti let. Cílová skupina je rozdělena do 3 věkových kategorií, a to na starší děti (11–15 let), dorost (16–18 let) a mladí dospělí (19–26 let). Kapacita zařízení je 50 uživatelů denně. **V roce 2017 mělo NZDM v Olomouci 288 klientů a 5163 kontaktů.** Čili průměrně vychází na jednoho klienta 18 kontaktů/ výkonů,

což je velmi náročné a poukazuje to na velké množství individuální případové práce s klientem.

NZDM funguje na **principu nízkoprahovosti** čili:

- 1) bezplatnost - za žádné služby v klubu se neplatí, jsou zadarmo, jedná se o registrovanou sociální službu,
- 2) dostupnost - služba má jasně deklarované provozní hodiny a v tento čas je vždy (neplatí v případě výjimek, právo vyhrazeno) otevřeno,
- 3) anonymita - vstup do služby funguje na bázi dobrovolnosti, formou volnočasových aktivit je s dítětem pracováno s důrazem na pedagogické vedení. Ve smyslu, že není potřeba, aby se o dítěti sbíraly informace, které by bránily vstupu, takové omezení není. Avšak zejména děti pod 18 let jsou v zákonném područí svým rodičů, zákonných zástupců. Ti samozřejmě mají právo do klubu přijít, podívat se a případně využít některé služby například pomoc s domácími úkoly, na které rodiče z různých důvodů nestačí. Čili práce je jak s dětmi, tak podle potřeby se zákonnými zástupci.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Deskripce a cíle výzkumu

5.1 Stanovené cíle výzkumné části

Hlavní cíle výzkumné části:

- Zmapovat motivaci pubescentů k navštěvování NZDM

Vedlejší cíle výzkumné části:

- Zmapovat míru hlavní motivace navštěvování zařízení.
- Ověřit míru spokojenosti klientů s nabízenými aktivitami a službami zařízení.
- Vymezit klienty nejvíce využívané druhy volnočasových aktivit v zařízení.
- Popsat klíčové životní problémy klientů.
- Zjistit stav absentujících aktivit a služeb v rámci zařízení.

5.2 Položené otázky k výzkumné části

- Jaká je hlavní motivace navštěvování zařízení?
- Jaká je spokojenost klientů s nabízenými aktivitami a službami zařízení?
- Které volnočasové aktivity klienti v zařízení nejvíce využívají?

- Jaké klíčové životní problémy klienti řeší?
- Které volnočasové aktivity či služby klientům v zařízení chybí?

5.3 Hypotézy

V rámci výzkumného šetření a v návaznosti na kladné cíle byly v souladu s vytyčenými cíli určeny následující hypotézy:

H1: U klientů, kteří navštěvují NZDM déle, než dva roky nebylo zaznamenáno, že by se trápili zásadními životními problémy, oproti klientům, kteří NZDM navštěvují méně než dva roky.

H2: K navštěvování NZDM jsou více motivováni klienti z neúplných rodin než ti klienti, kteří žijí v rodině úplné.

H3: Děti (klienti) se vzdělávacími problémy ve škole, navštěvují zařízení více nežli děti bez těchto problémů.

5.4 Výzkumná metoda

Pro stěžejní výzkumnou část diplomové práce jsem ke sběru dat vybrala dotazníkovou metodu v rámci kvantitativního výzkumu, prováděného s klienty NZDM ve věku 11–15 let. Vybraná metoda zdála být vhodnou i vzhledem k předpokládanému počtu respondentů, které však bylo možno zajistit díky delšímu šetření. Dotazníková forma šetření, jak známo bývá často využívána, kdy *„samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“* Chráska (2007, s. 163).

V souladu s cíli práce byl sestaven polostrukturovaný dotazník (nestandardizovaný), který čítá dohromady 19 polouzavřených otázek. Citlivě sestavené otázky za odborného dohledu vedoucího práce byly koncipovány tak, aby z nich vzešly smysluplné hypotézy. Při vytváření otázek bylo samozřejmě přihlíženo k věku respondentů, tedy aby otázky byly srozumitelné a nenabízely pochybnosti a nejasnosti. Před samotným výzkumem byly otázky též konzultovány mimo vedoucího práce také se samotnými pracovníky NZDM, kteří svými připomínkami také neméně dopomohli k odstranění případných nejasností při pozdějším vyplňování dotazníků ze strany jejich klientů v dané věkové kategorii. V rámci samotného výzkumného šetření byly dotazníky respondenty vyplňovány po vysvětlení jednotlivých

otázek dotazníku, aby se tak předešlo jejich případnému nepochopení, čímž se maximalizovala výtěžnost. Díky tomu byla 100 % návratnost, což hodnotím velice kladně. Dotazníky byly vyplňovány dotazovanými klienty v průběhu čtyř měsíců se svolením vedení zařízení. **Dotazník** je součástí práce a slouží jako **příloha č. 3**. Jednotlivé otázky byly řazeny v následujícím sledu. První otázky v dotazníku měly za úkol zjistit pohlaví a věk respondentů, dále s kým, popřípadě jak jinak respondenti žijí, otázky ke zjištění chování. Další sled otázek byl zaměřen na NZDM (informovanost klubu, délka a četnost návštěv klientů v klubu, otázky hodnocení aktivit, služeb a vybavenosti klubu, dále otázky, týkající vnímání zájmu klientů ze strany pracovníků klubu a pomoci, rady, a v neposlední řadě otázka na možnost vylepšení klubu co do vybavenosti, vzájemného přístupu klientů a zaměstnanců). Také, měly otázky zjistit, co klienty trápí a zda se vůbec něčím dlouhodoběji trápí. Poslední dvě otázky měly za úkol zjistit, jak by v případě neomezených možností trávili svůj volný čas a co by o svém volném času pravděpodobně dělali, kdyby nenavštěvovali klub.

5.5 Popis vybraného vzorku respondentů

Výzkumný vzorek tvořili klienti NZDM Společnosti Podané ruce, o.p.s., ve věku 11–15 let, navštěvující klub. Vzhledem k výběru typu výzkumného kvantitativního šetření a obecně různorodé návštěvnosti nízkoprahových zařízení, co do počtu klientů a v neposlední řadě úzké specifčnosti cílové skupiny dle věku, bylo na základě odborné konzultace s vedoucím práce doporučeno zařadit do výzkumného vzorku další klienty mimo stěžejní zařízení v Olomouci, též pobočky NZDM Podané ruce, o.p.s. v Prostějově, Mohelnici a Zábřehu. To se později ukázalo jako velice vhodné, jelikož i přes poměrně intenzivní sběr dat a délku, věnovanou sběru dat, se v konečné podobě nashromáždilo celkem 92 správně vyplněných dotazníků. Návratnost byla stoprocentní také vzhledem osobní a iniciativní spolupráci pracovníků, jelikož byly veškeré nejasnosti vyřešeny s klienty na místě za dodržení anonymity

5.6 Vyhodnocení získaných dat - programy

Výzkumným šetřením byla nashromážděna data, která byla statisticky zpracována do tabulek a grafů. K popisné statistice náleží komentáře, které vysvětlují zjištěné výsledky. Níže jsou pro představu přiloženy vzorce pro výpočty, přičemž výsledky statistických testů byly vypočítány prostřednictvím **softwaru STATISTICA CZ 12**.

- **Relativní četnosti** i-té kategorie odpovědi:

$$p_i = \frac{n_i}{n}$$

přičemž p_i je relativní četnost i -té kategorie, n_i je absolutní četnost i -té kategorie a n je celkový počet pozorování.

Chráska (2007, s. 41) definuje relativní četnost takto: „Relativní četnost poskytuje informaci o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu (kategorii)“ a lze ji formulovat i procentuálně. Stejně jako v předmětné diplomové práci.

- **Chí-kvadrát testu dle testového kritéria:**

$$K = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - o_{ij})^2}{o_{ij}}$$

kde r a s , jsou počty řádků a sloupců kontingenční tabulky, n_{ij} jsou pozorované četnosti v řádku i a sloupci j a o_{ij} jsou tzv. očekávané četnosti v řádku i a sloupci j .

- **Spearmanova koeficientu pořadové korelace dvou proměnných**

$$R_s = 1 - \frac{6}{n(n-1)} \sum_{i=1}^n (R_i - Q_i)^2$$

přičemž n je počet pozorování a R_i a Q_i jsou pořadí hodnot obou proměnných.

Chráska (2007) uvádí, že zmíněný koeficient je možno využít pro zjištění těsnosti mezi dvěma jevy, respektive zdali spolu konkrétní ordinálně změřené jevy souvisejí.

5.7 Výklad výzkumného šetření

Na výzkumu se podílely celkem čtyři pobočky NZDM Společnosti Podané ruce, o.p.s., a to v Olomouci, Prostějově, Mohelnici a Zábřehu. V následujícím výčtu jsou uvedena zařízení (NZDM), v nichž byl zajištěn daný počet respondentů v rámci zjišťované cílové skupiny.

Zařízení, v nichž byla provedena výzkumná šetření:

1. NZDM Podané ruce, o.p.s. v Olomouci – 48 klientů (52,2 %)
2. NZDM Podané ruce, o.p.s. v Prostějově – 23 klientů (25 %)
3. NZDM Podané ruce, o.p.s. v Zábřehu – 13 klientů (14,1 %)
4. NZDM Podané ruce, o.p.s. v Mohelnici – 8 klientů (8,7 %)

V průběhu čtyř měsíců v období od srpna do listopadu 2017 se podařilo v rámci výzkumného šetření ve zmiňovaných zařízeních nashromáždit celkem 92 kusů plně vyhodnotitelných dotazníků, což tvořilo základní výzkumný soubor. Všechny dotazníky byly dotazovanými respondenty zpracovány zcela samostatně, za dodržení anonymity. Díky osobnímu přístupu výzkumníka, též pracovníků NZDM se podařilo bez jakýchkoliv ztrát zajistit 100 % výtěžnost. Totiž před samotným vyplněním dotazníků byli respondenti s dotazníkem řádně seznámeni, vysvětleny byly všechny otázky a v případě nejasností měli respondenti možnost se doptávat, pokud jim bylo cokoliv nejasné. Tímto přístupem se předešlo tomu, že by zpracované dotazníky nebyly vyhodnotitelné. Klienti sami tento přístup přivítali, zejména ti mladší.

V následující části práce budou představena statisticky vyhodnocená data v tabulkách a grafech. Každá položka dotazníku, tedy každá jednotlivá otázka dotazníku obsahuje tabulku se statistickými daty v rámci věkové skupiny 11–13 a 14–15 let, a to z důvodu většího věkového rozpětí. Daným rozdělením dle věkových skupin bude možno pozorovat zjištěné výsledky právě s ohledem na vývojová specifika a potřeby, které jednotlivé věkové skupiny preferují.

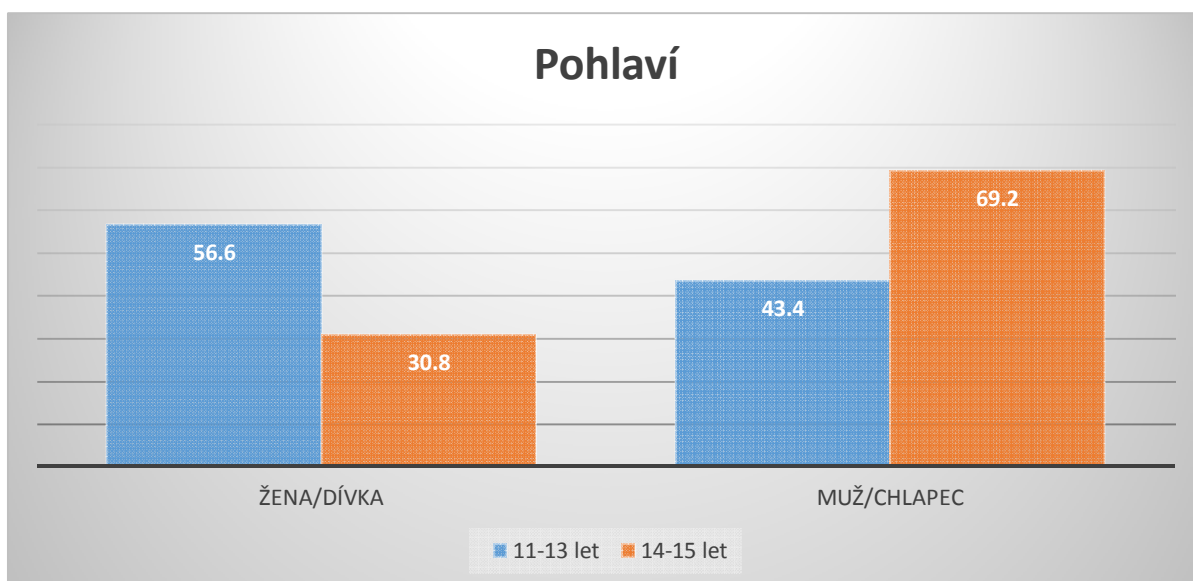
Otázka č. 1- „Uveď své pohlaví?“

Tabulka č. 2 – Pohlaví

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost ²⁹	% ³⁰	četnost	%	četnost	%
žena/dívka	30	56,6	12	30,8	42	45,7
muž/chlapec	23	43,4	27	69,2	50	54,3
celkem	53	100,0	39	100,0	92	100,0

²⁹ Absolutní četnost - n_i

³⁰ Relativní četnost - p_i v %

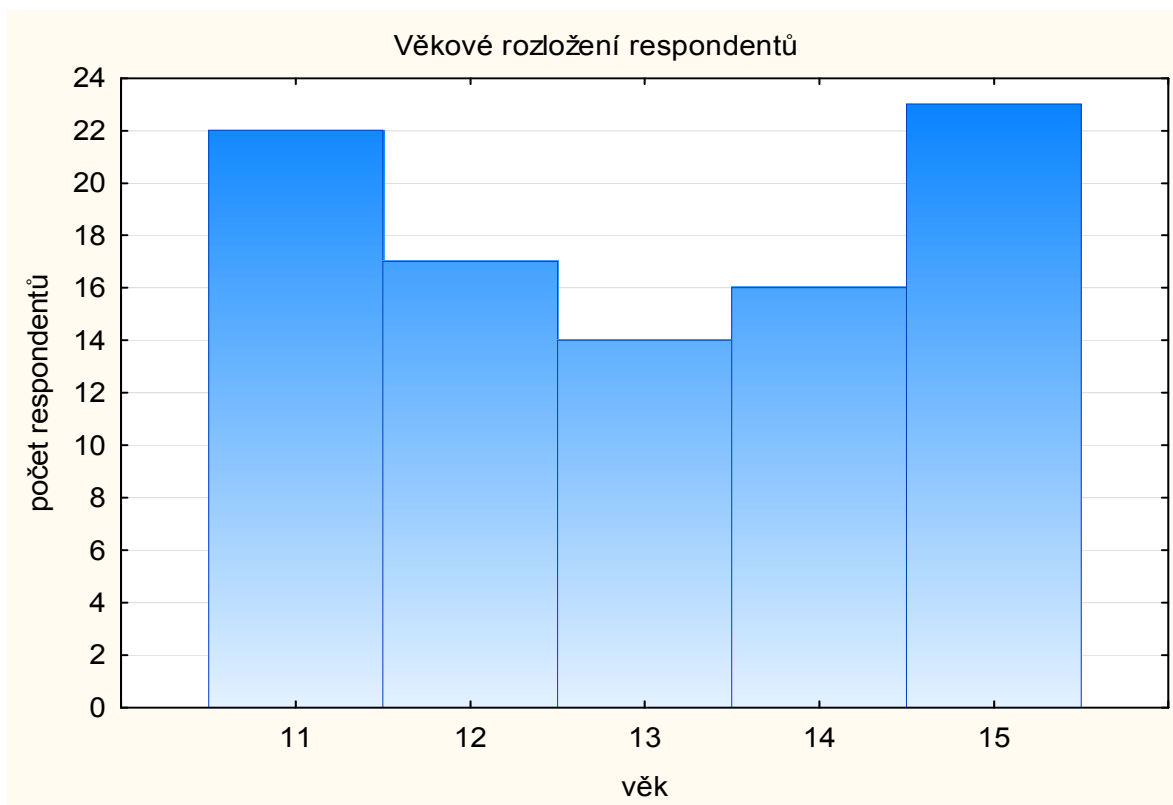
Graf č. 1- Pohlaví

Z celkového počtu dotazovaných, tvořily dívky menší zastoupení vzorku respondentů, konkrétně 45,7 %, chlapci zbývajících 54,3 %. V rámci věkové kategorie 11-13 let byly více zastoupeny dívky, zatímco ve věkové kategorii 14-15 let převažovali chlapci.

Otázka č. 2 – „Napiš číslicí, kolik je Ti let?“

Tabulka č. 1 - Věk

proměnná	N	průměr	medián	modus	četnost modu	min	max	sm. odch.
věk	92	13,0	13	15	23	11	15	1,53

Graf č. 2 – Věkové rozložení respondentů

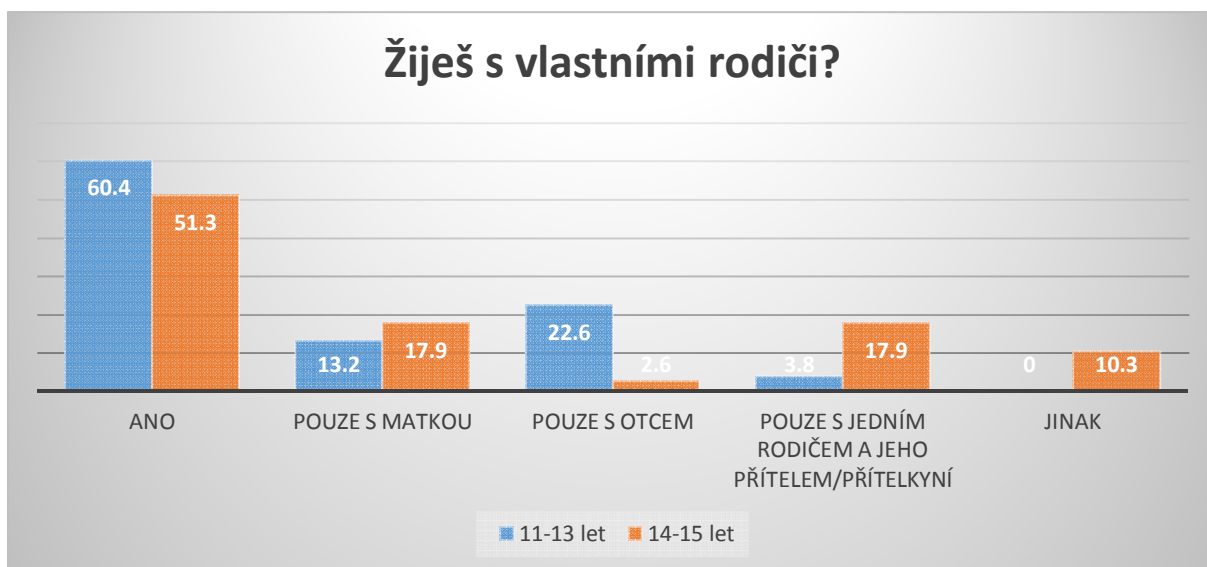
Respondenti byli v intervalu 11-15 let poměrně rovnoměrně zastoupeni. Nejčetnější byla dle zjištěného modu skupina 15letých, kterých se průzkumu účastnilo 23. Průměrný věk respondentů byl 13 let se směrodatnou odchylkou 1,53. Na základě mediánu, který byl stejně jako průměr roven 13 letům a histogramu lze konstatovat, že věkové rozložení respondentů je symetrické okolo středu.

Otázka č. 3 – „Žiješ s vlastními rodiči?“

Tabulka č. 3 – Způsob soužití respondentů

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
ano	32	60,4	20	51,3	52	56,5

pouze s matkou	12	13,2	7	17,9	19	20,7
pouze s otcem	2	22,6	1	2,6	3	3,3
jeden rodič a jeho přítel/kyně	7	3,8	7	17,9	14	15,2
jinak	0	0,0	4	10,3	4	4,3
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 3 – Způsob soužití respondentů

Z tabulky a grafu je zřejmé, že více než polovina dotazovaných žije s vlastními rodiči, a to celých 56,5 %. Společně respektive pouze s matkou žije 20,7 %, s otcem pouze 3,3 % a 15,2 % dotázaných uvedlo, že žije s jedním rodičem a jeho přítelem/přítelkyní. Z celkového počtu 92 respondentů pouze čtyři respondenti uvedli, že žijí jinak, myšleno v rámci náhradní či rodinné péče.

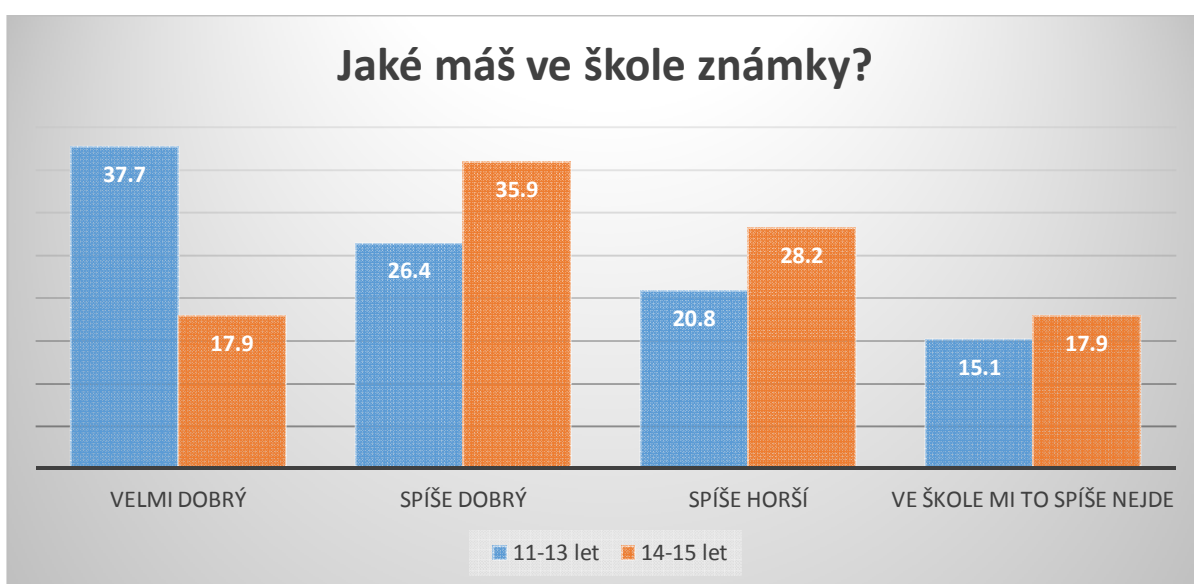
Se zřetelem na věk můžeme zaregistrovat rozdíl u bydlení pouze s otcem, které je častější pro respondenty ve věkové kategorii 11-13 let, naproti tomu pro věkovou kategorii 14-15 let je častější bydlení s jedním rodičem a jeho přítelem/přítelkyní, popř. jiný způsob bydlení.

Otázka č. 4 – „Jaké máš ve škole známky (prospěch)?“

Tabulka č. 4 – Školní prospěch

varianta	11-13 let	14-15 let	celkem
----------	-----------	-----------	--------

	četnost	%	četnost	%	četnost	%
velmi dobrý	20	37,7	7	17,9	27	29,3
spíše dobrý	14	26,4	14	35,9	28	30,4
spíše horší	11	20,8	11	28,2	22	23,9
ve škole mi to spíše nejde	8	15,1	7	17,9	15	16,3
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 4 – Školní prospěch

Relativně rovnoměrné rozdělení respondentů dle kritéria prospěchu lze zaregistrovat napříč všemi kategoriemi. Jistých rozdílností u odpovědí si však můžeme všimnout u věkových kategorií, kdy dotazovaní ve věku 11-13 let se prezentují lepšími známkami ve škole, neboť mají výrazně vyšší zastoupení v kategorii velmi dobrý a mírně nižší zastoupení v ostatních kategoriích.

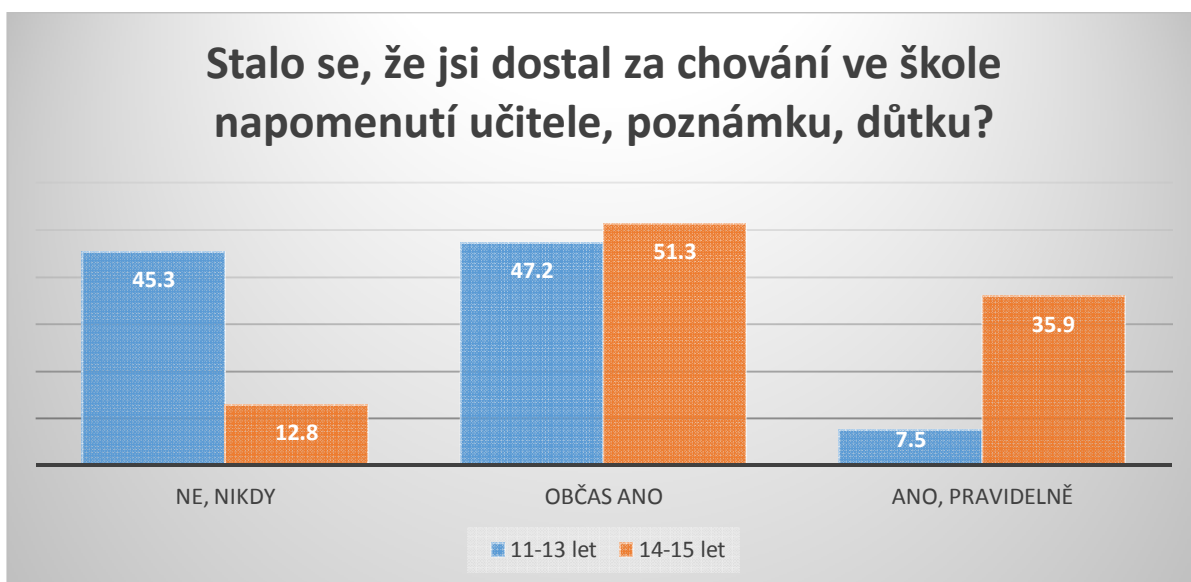
Vzhledem ke zjištěným informacím lze vyvodit závěr, že mezi 11 a 15 rokem věku dochází ke poměrně viditelnému zhoršení prospěchu.

Otázka č. 5 – „Stalo se, že jsi dostal za chování ve škole napomenutí učitele, poznámku, důtku?“

Tabulka č. 5 – chování respondentů NZDM

varianta	11-13 let	14-15 let	celkem
----------	-----------	-----------	--------

	četnost	%	četnost	%	četnost	%
ne, nikdy	24	45,3	5	12,8	29	31,5
občas ano	25	47,2	14	51,3	45	48,9
ano, pravidelně	4	7,5	20	35,9	18	19,6
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 5 – chování respondentů NZDM

Obdobné tendence jako u zhoršení prospěchu, byly zaznamenány u respondentů mezi 11-15 rokem, kde stejně tak dochází ke zhoršení chování. V celkem 45,3 % případech respondenti v kategorii 11-13 let uvedli, že nikdy nebyli napomenuti či káráni, avšak respondenti ve věkové kategorii 14-15 let pouze v 12,8 % případů. Pravidelné kázeňské prohřešky připustilo celých 35,9 % respondentů ve věkové kategorii 14-15 let a pouze 7,5 % respondentů ve věku 11-13 let. Lze konstatovat, že co se týče chování je zhoršení daleko znatelnější než zhoršení prospěchu.

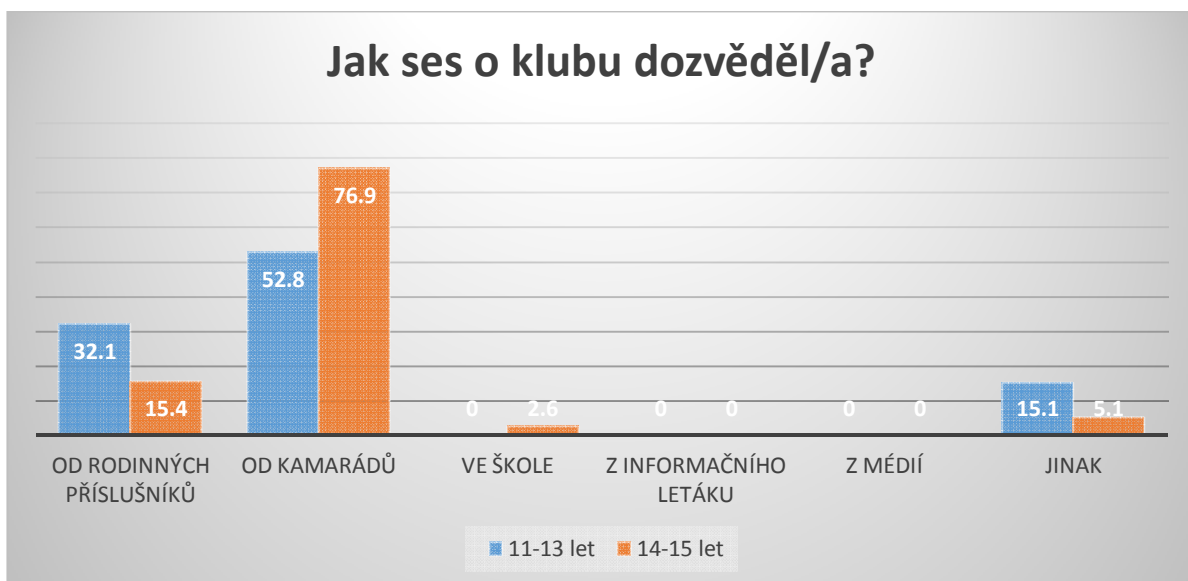
Na podkladě zjištěných informací (tabulka č. 5 a graf č. 5) můžeme konstatovat, že klienti NZDM mají s chováním problémy relativně často, jelikož jen třetina respondentů uvedla, že problémy nemá.

Otázka č. 6 – „Jak ses o klubu dozvěděl/a?“

Tabulka č. 6 – Informovanost o existenci NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
rodina	17	32,1	6	15,4	23	25,0

od kamarádů	28	52,8	30	76,9	58	63,0
ve škole	0	0,0	1	2,6	1	1,1
z info letáku	0	0,0	0	0,0	0	0,0
z médií	0	0,0	0	0,0	0	0,0
jinak	8	15,1	2	5,1	10	10,9
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 6 – Informovanost o existenci NZDM

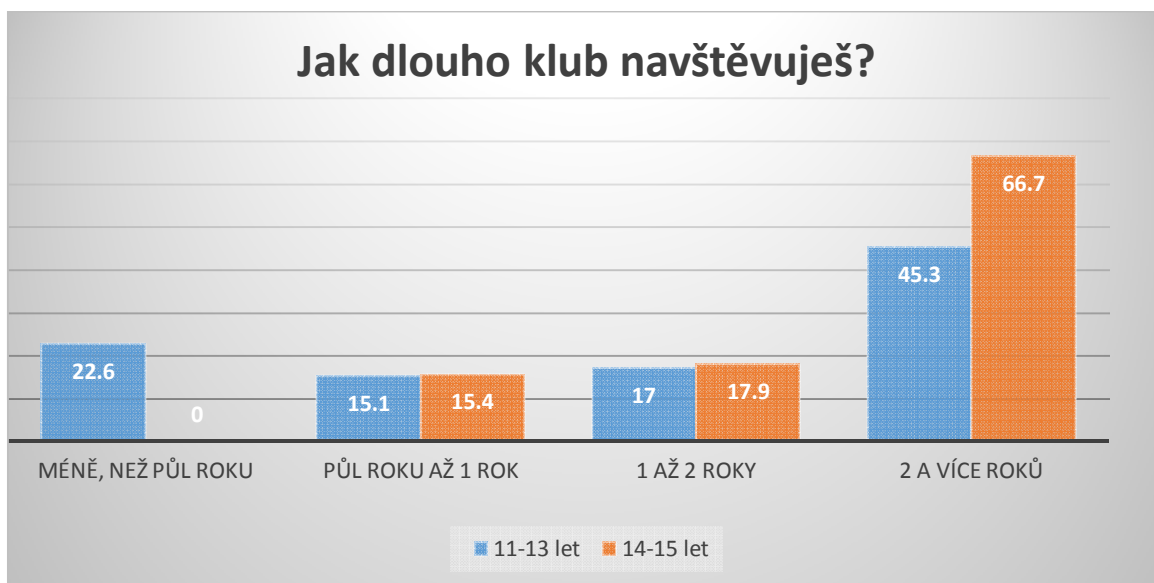
Jednoznačně nejčastější možností, kterou respondenti volili, co se týká informovanosti o existenci klubu, byla možnost „od kamarádů“, přičemž ji více krát označili starší respondenti. Druhá nejčastější odpověď byla „od rodičů“, což charakterizovalo spíše klienty mladší věkové kategorie. Celkem 10 respondentů se o klubu dozvědělo jiným způsobem, konkrétně od terénních pracovníků. Pokud bychom srovnali s výsledky „ve škole (1,1 %), z informačního letáku (0 %) a z médií (0 %)“, tak lze konstatovat, že terénní pracovníci, ve srovnání s nulovou informovaností jmenovaných skupin, odvádějí i v tomto směru velmi dobrou práci.

Otázka č. 7 – „Jak dlouho klub navštěvuješ?“

Tabulka č. 7 – Navštěvování NZDM

varianta	11-13 let	14-15 let	celkem
----------	-----------	-----------	--------

	četnost	%	četnost	%	četnost	%
méně, než půl roku	12	22,6	0	0,0	12	13,0
půl roku až 1 rok	8	15,1	6	15,4	14	15,2
1 až 2 roky	9	17,0	7	17,9	16	17,4
2 a více roků	24	45,3	26	66,7	50	54,3
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 7 – Navštěvování NZDM

Většina klientů (54,3 %) navštěvuje NZDM déle, než 2 roky. Zastoupení u ostatních kategorií je relativně rovnoměrné. U starších klientů můžeme zaznamenat, že navštěvují klub déle, což lze považovat za přirozený výsledek.

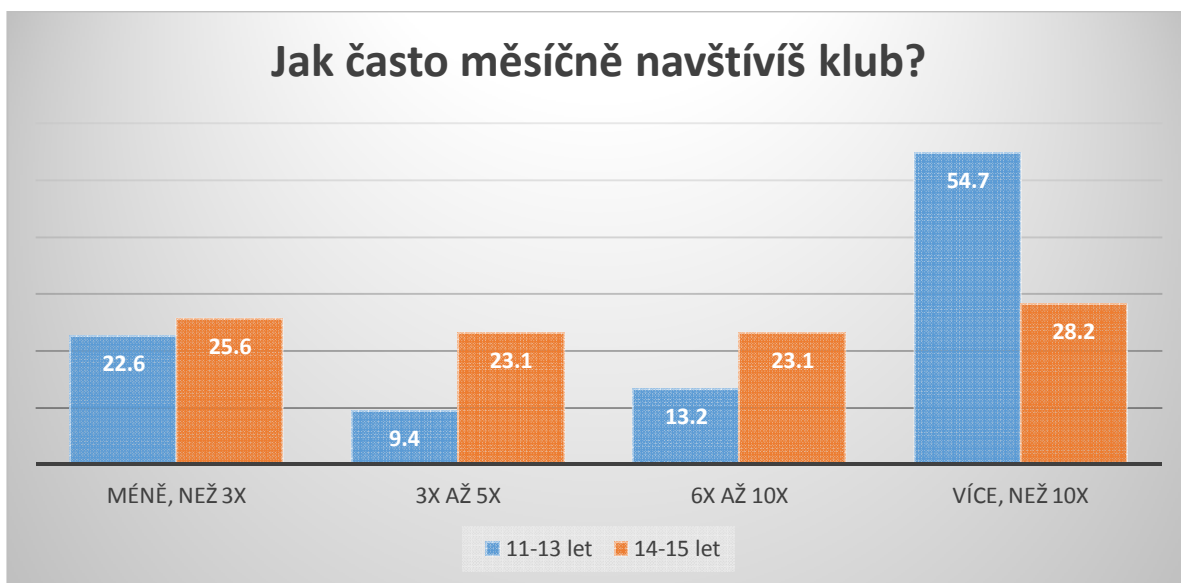
V rámci výsledků zjištěných testováním hypotézy H1 vyšlo najevo, že statisticky významně méně často řeší zásadní životní problémy (zdraví a špatná situace doma) ti respondenti, kteří navštěvují klub déle než dva roky. Hodnoceno jako pozitivní, hypotéza H1 se potvrdila.

Otázka č. 8 – „Jak často měsíčně navštívíš klub?“

Tabulka č. 8 – Četnost návštěv NZDM

varianta	11-13 let	14-15 let	celkem

	četnost	%	četnost	%	četnost	%
méně, než 3x	12	22,6	10	25,6	22	23,9
3x až 5x	5	9,4	9	23,1	14	15,2
6x až 10x	7	13,2	9	23,1	16	17,4
více, než 10x	29	54,7	11	28,2	40	43,5
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 8 – Četnost návštěv NZDM

Celkově je frekvence navštěvování klubu relativně četná. Nejčastější z nabízených možností byla vybrána odpověď zaznamenávající nejvyšší četnost návštěv. Dle věku bychom mohli tvrdit, že tato odpověď charakterizovala ve více než v polovině případů skupinu klientů mladších (54,7 %).

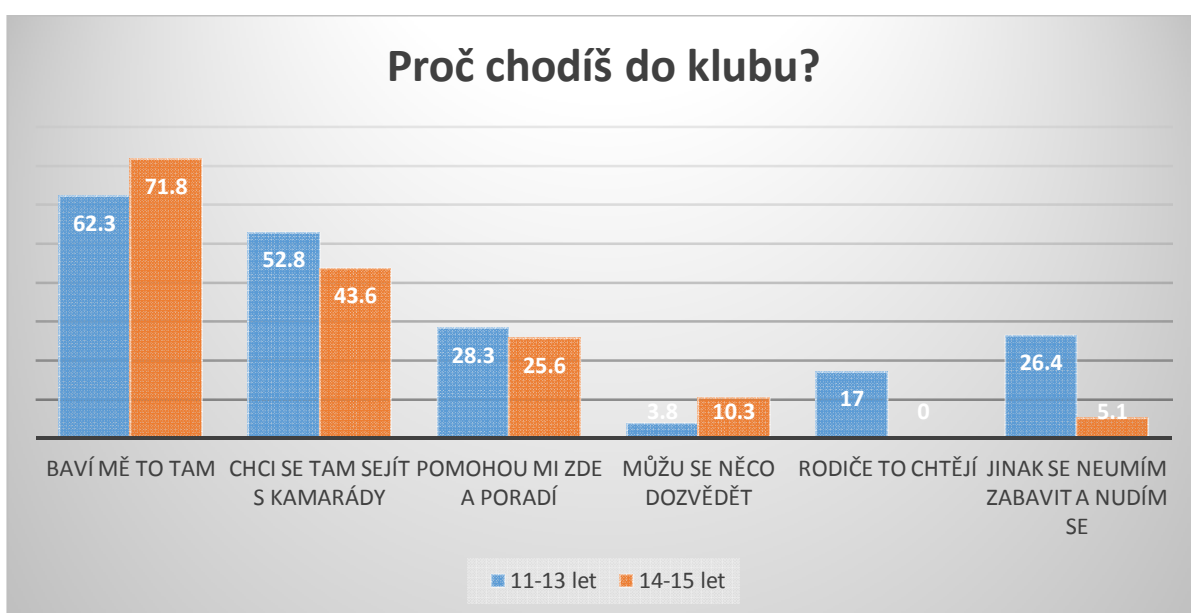
Testováním H2 a H3 vyšlo najevo, že tendence k častějšímu navštěvování klubu mívají klienti se zhoršeným prospěchem nebo žijící v neúplné rodině, avšak při stanovené hladině významnosti 0,05 nebyly tyto tendence prokázány jako statisticky významné.

Otázka č. 9 – „Proč chodíš do klubu?“ (možnost označení více odpovědí)

Tabulka č. 9 – Důvody navštěvování NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%

baví mě to tam	33	62,3	28	71,8	61	66,3
chci se tam sejit s kamarády	28	52,8	17	43,6	45	48,9
pomohou mi zde a poradí	15	28,3	10	25,6	25	27,2
můžu se něco dozvědět	2	3,8	4	10,3	6	6,5
rodiče to chtějí	9	17,0	0	0,0	9	9,8
jinak se neumím zabavit a nudím se	14	26,4	2	5,1	16	17,4
jiný důvod	0	0,0	0	0,0	0	0,0

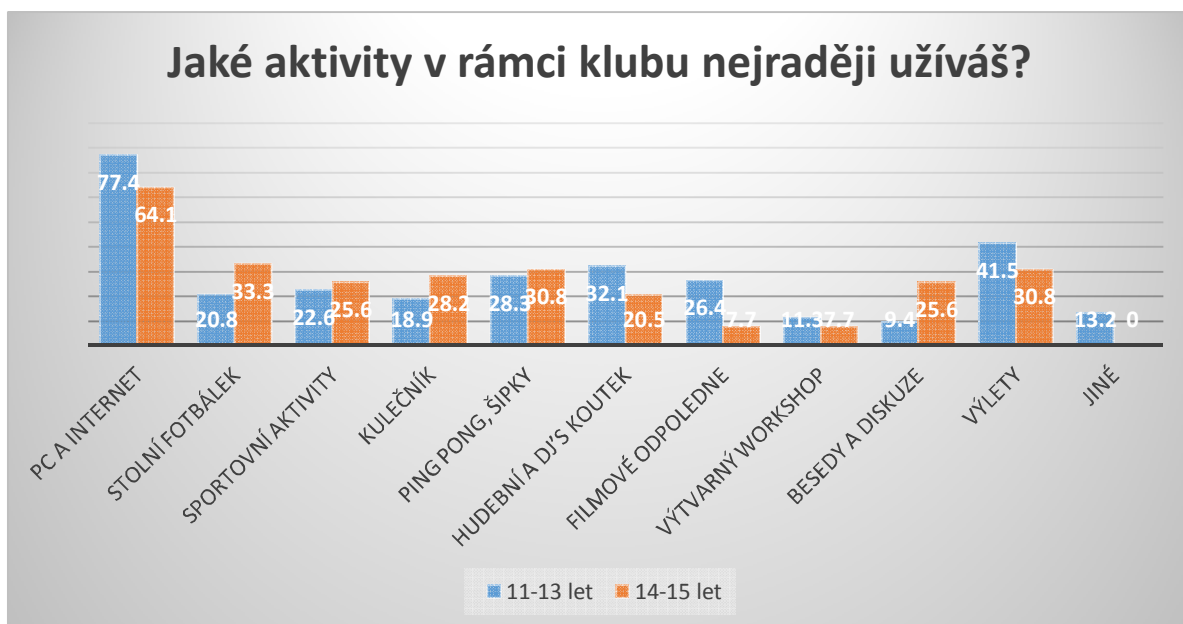
Graf č. 9 – Důvody navštěvování NZDM

Na otázku zjišťující důvody navštěvování klubu odpověděli klienti NZDM ve více než polovině případů (66,3 %), že je to v klubu baví. Ve 48,9 % případů klienti odpověděli, že se tam chtějí sejit s kamarády. Méně častým důvodem (27,2 %) bylo, že v klubu klienti nacházejí pomoc a rady u vychovatelů, také, že se jinak neumí klienti zabavit, což bylo typické spíše pro mladší respondenty. Nepatrné procento respondentů uvedlo jako důvod, že se mohou něco dozvědět. V 17 % mladší klienti uvedli jako důvod navštěvování ten, že chtějí rodiče.

Otázka č. 10 – „Jaké aktivity v rámci klubu nejraději využíváš? (možnost označit více odpovědí)

Tabulka č. 10 – Aktivity nabízené NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
PC a internet	41	77,4	25	64,1	66	71,7
stolní fotbálek	11	20,8	13	33,3	24	26,1
sportovní aktivity	12	22,6	10	25,6	22	23,9
kulečnick	10	18,9	11	28,2	21	22,8
ping pong, šipky	15	28,3	12	30,8	27	29,3
DJ's koutek	17	32,1	8	20,5	25	27,2
filmové odpoledne	14	26,4	3	7,7	17	18,5
výtvarný workshop	6	11,3	3	7,7	9	9,8
besedy a diskuze	5	9,4	10	25,6	15	16,3
výlety	22	41,5	12	30,8	34	37,0
jiné	7	13,2	0	0,0	7	7,6

Graf č. 10 – Aktivity nabízené NZDM

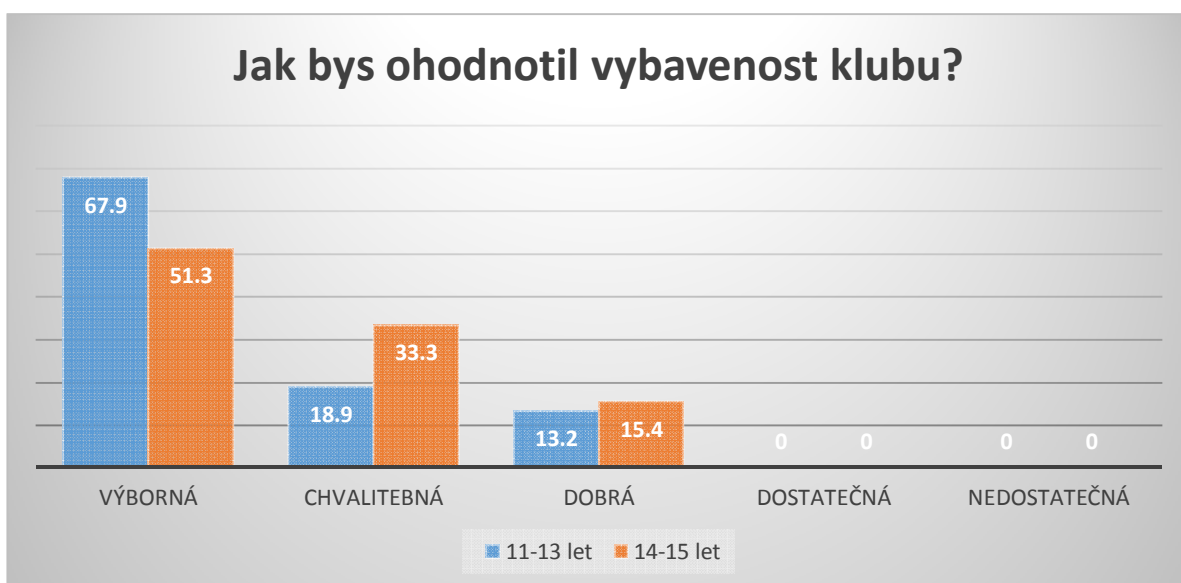
Jednoznačně nejoblíbenější aktivitou a využívanou službou je PC a internet, a to u obou kategorií. Relativně obstojně si vede i možnost využití výletů a mnoho dalších aktivit, mezi které bychom mohli zařadit např. stolní fotbálek sportovní aktivity, kulečnick, ping pong, šipky, hudební a DJ koutek, filmové odpoledne, výtvarný workshop a besedy a diskuze. V závislosti na věkové kategorii není většinou v oblíbenosti aktivit rozdíl. Možnost „besedy a diskuze“ oceňují zejména starší klienti, naproti tomu u mladších klientů je to spíše filmové

odpoledne. Celkem 13,2 % mladších respondentů také uvedlo jiné aktivity, kdy se ve všech případech jednalo o deskové hry (pexeso, karty, aj.)

Otázka č. 11 – „Jak bys ohodnotil/a vybavenost klubu?“ (oznámkuj jako ve škole)

Tabulka č. 11 – Hodnocení vybavenosti NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
výborná	36	67,9	20	51,3	56	60,9
chvalitebná	10	18,9	13	33,3	23	25,0
dobrá	7	13,2	6	15,4	13	14,1
dostatečná	0	0,0	0	0,0	0	0,0
nedostatečná	0	0,0	0	0,0	0	0,0
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

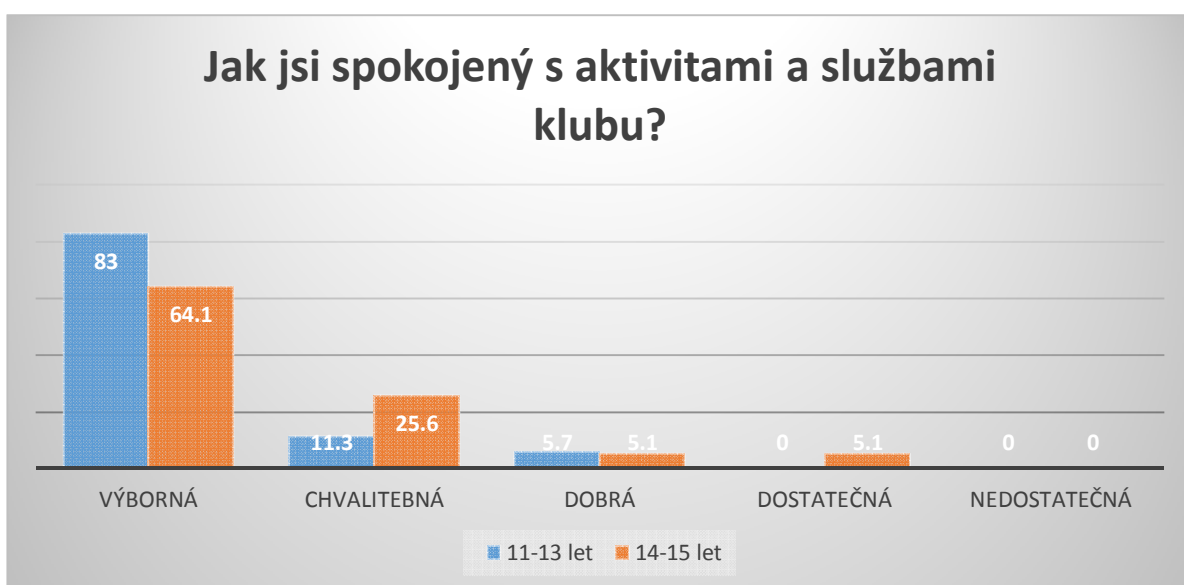
Graf č. 11 – Hodnocení vybavenosti NZDM

Ve většině případů byla vybavenost klubu velmi pozitivně hodnocena oběma věkovými kategoriemi respondentů, a to hodnocením „výborná a chvalitebná“. Nejlepší známkou hodnotili častěji spíše mladší klienti. Hodnocení „dostatečná, nedostatečná“ nebylo zastoupeno v odpovědích vůbec.

Otázka č. 12 – „Jak jsi spokojený s aktivitami a službami v klubu?“

Tabulka č. 12 – Spokojenost s aktivitami a službami klubu

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
výborná	44	83,0	25	64,1	69	75,0
chvalitebná	6	11,3	10	25,6	16	17,4
dobrá	3	5,7	2	5,1	5	5,4
dostatečná	0	0,0	2	5,1	2	2,2
nedostatečná	0	0,0	0	0,0	0	0,0
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

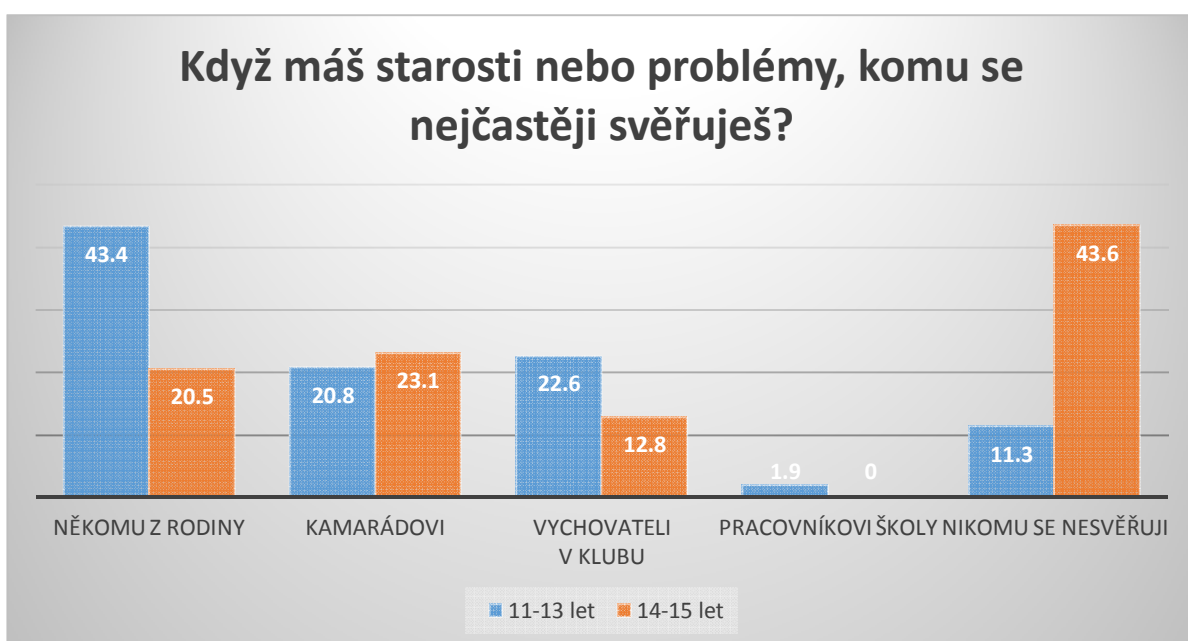
Graf č. 12 - Spokojenost s aktivitami a službami klubu

Obdobného hodnocení jako u předchozí otázky se dostalo i nabízeným aktivitám a službám klubu, přičemž nejlepší známku volilo ještě daleko více respondentů. Také zde byli mladší respondenti co do hodnocení pozitivněji více naladěni.

Otázka č. 13 – „Když máš starosti nebo problémy, komu se nejčastěji svěřuješ?“

Tabulka č. 13 – Svěřování se s případnými problémy respondentů

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
někomu z rodiny	23	43,4	8	20,5	31	33,7
kamarádovi	11	20,8	9	23,1	20	21,7
vychovateli v klubu	12	22,6	5	12,8	17	18,5
pracovníkovi školy	1	1,9	0	0,0	1	1,1
nikomu se nesvěřuji	6	11,3	17	43,6	23	25,0
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

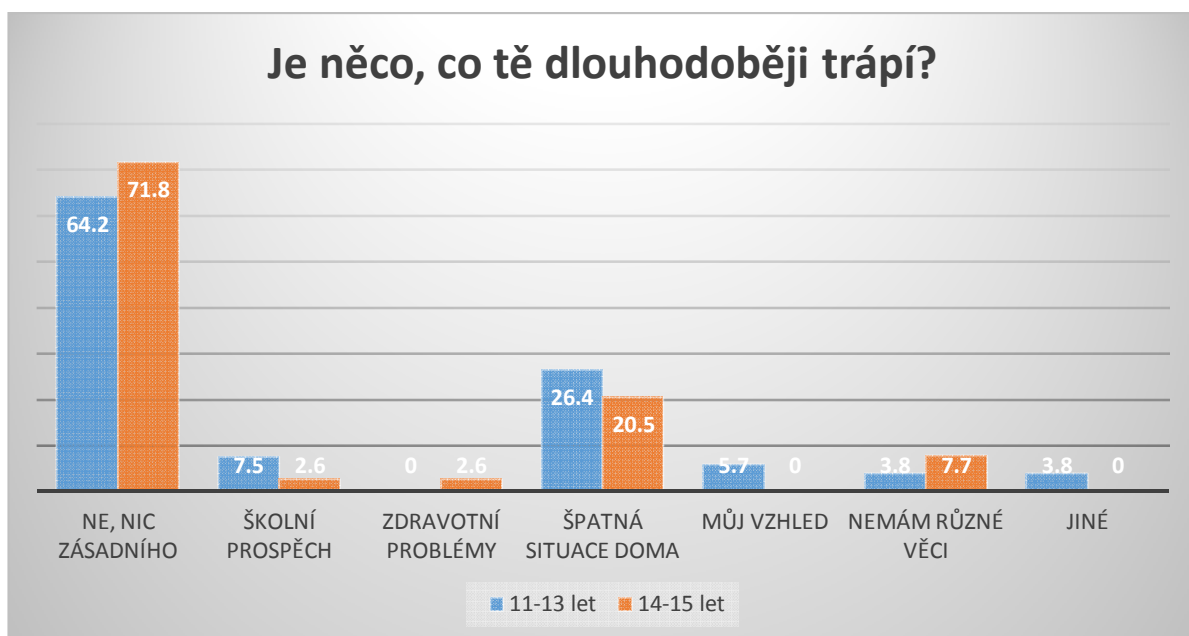
Graf č. 13 - Svěřování se s případnými problémy respondentů

Ani v jednom případě nebyl zastoupen pracovník školy, kterému se dle odpovědí nesvěřuje žádný z klientů. Ostatní varianty odpovědí jsou poměrně část zastoupeny. Neleze si nevšimnout různorodosti nejčtenějších odpovědí dle věkových kategorií, přičemž mladší respondenti se raději svěřují rodině, zatímco ti starší začínají zůstat na své problémy sami. U starších klientů této věkové kategorie je zřejmý pokles důvěry k vychovateli. Zde hraje pravděpodobně roli spíše věkové specifikum klientů, jiné potřeby v rámci vývojové fáze.

Otázka č. 14 – „Je něco, co Tě dlouhodoběji trápí? (zde máš možnost označit více odpovědí)“

Tabulka č. 14 - Dlouhodobější trápení/problémy

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
ne, nic zásadního	34	64,2	28	71,8	62	67,4
školní prospěch	4	7,5	1	2,6	5	5,4
zdravotní problémy	0	0,0	1	2,6	1	1,1
špatná situace doma	14	26,4	8	20,5	22	23,9
můj vzhled	3	5,7	0	0,0	3	3,3
nemám různé věci	2	3,8	3	7,7	5	5,4
jiné	2	3,8	0	0,0	2	2,2

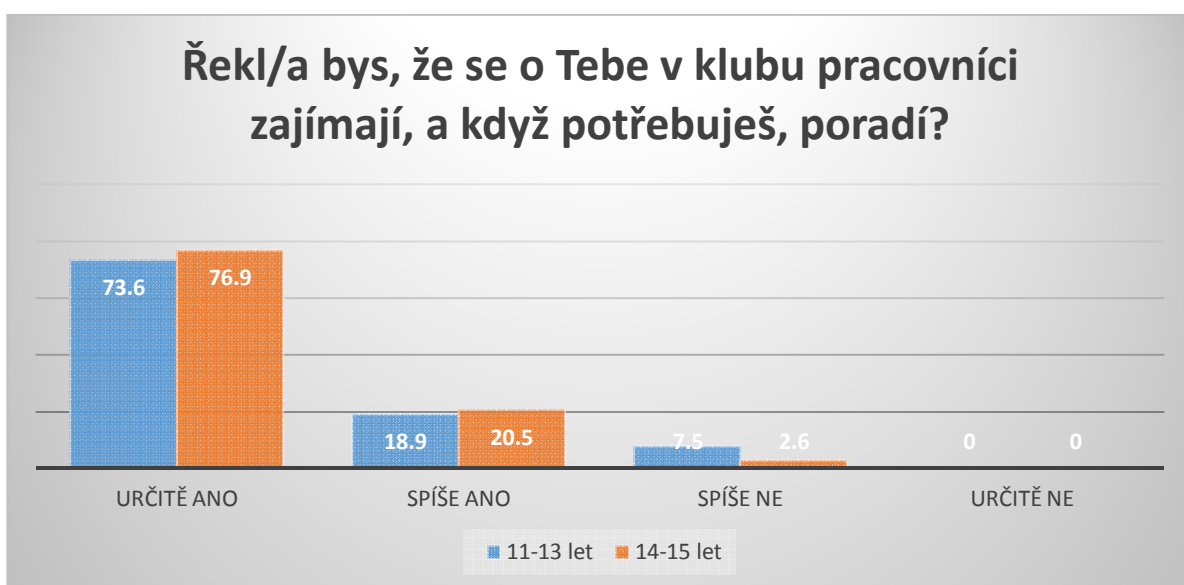
Graf č. 14 – Dlouhodobější trápení/problémy

Celkem v 67,4 % případů klienti odpověděli, že je nic zásadního netrápí, což se jeví jako pozitivní. Zbylí klienti, kteří odpověděli, že je něco trápí, tak oproti zbylým možnostem (mimo a)) nejčastěji volili možnost „špatná situace doma“, a o mnoho méně dále školní prospěch či absence věcí. V kategorii odpovědi jiné zazněly odpovědi: smrt babičky a hádky s kamarádkou.

Otázka č. 15 - „Řekl/a bys, že se o Tebe v klubu pracovníci zajímají, a když potřebuješ, poradí?“

Tabulka č. 15 - Možnost poskytnutí rady pracovníky NZDM klientům

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
určitě ano	39	73,6	30	76,9	69	75,0
spíše ano	10	18,9	8	20,5	18	19,6
spíše ne	4	7,5	1	2,6	5	5,4
určitě ne	0	0,0	0	0,0	0	0,0
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

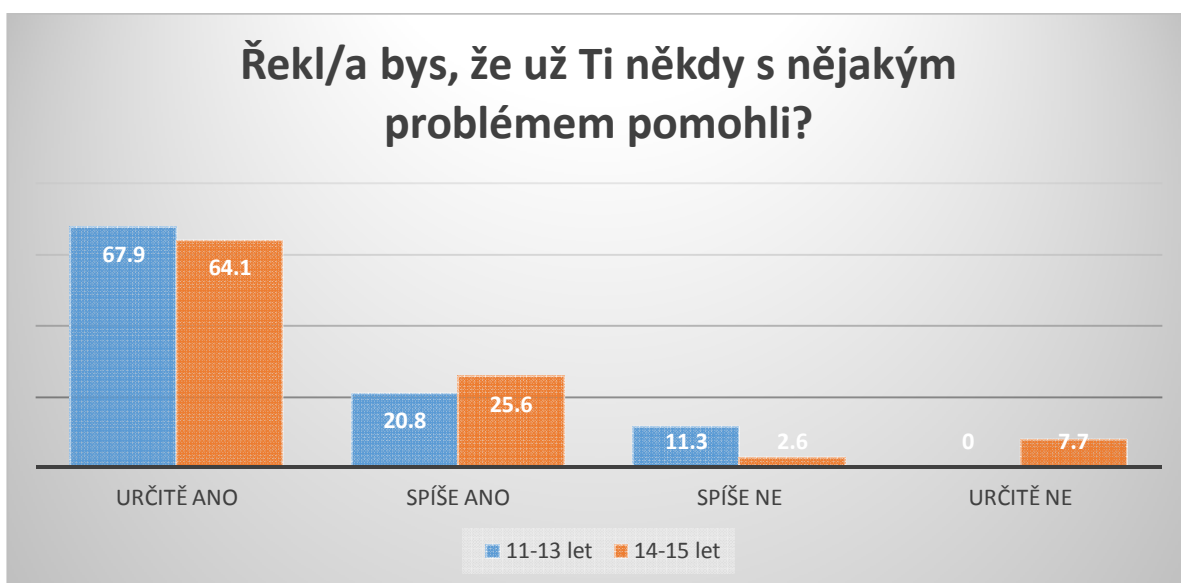
Graf č. 15 - Možnost poskytnutí rady pracovníky NZDM klientům

Obě věkové kategorie respondentů odpověděli jednoznačně pozitivně, respektive jsou si vědomy zájmu ze strany vychovatelů klubu ve smyslu, že jsou v případě zájmu ochotni pomoci a poradí. Další hodnocení nebylo nijak markantní i co se věkových kategorií týče nebyl zaznamenán významnější rozdíl. Odpověď „spíše ano“ volilo celkem 19,6 % respondentů. „Spíše ne“ – tuto možnost volilo celkem 5,4 % respondentů. Variantu „určitě ne“ nevolil nikdo.

Otázka č. 16 – „Řekl/a bys, že už Ti někdy s nějakým problémem pomohli?“

Tabulka č. 16 - Poskytnutí pomoci s problémem ze strany pracovníků NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
určitě ano	36	67,9	25	64,1	61	66,3
spíše ano	11	20,8	10	25,6	21	22,8
spíše ne	6	11,3	1	2,6	7	7,6
určitě ne	0	0,0	3	7,7	3	3,3
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

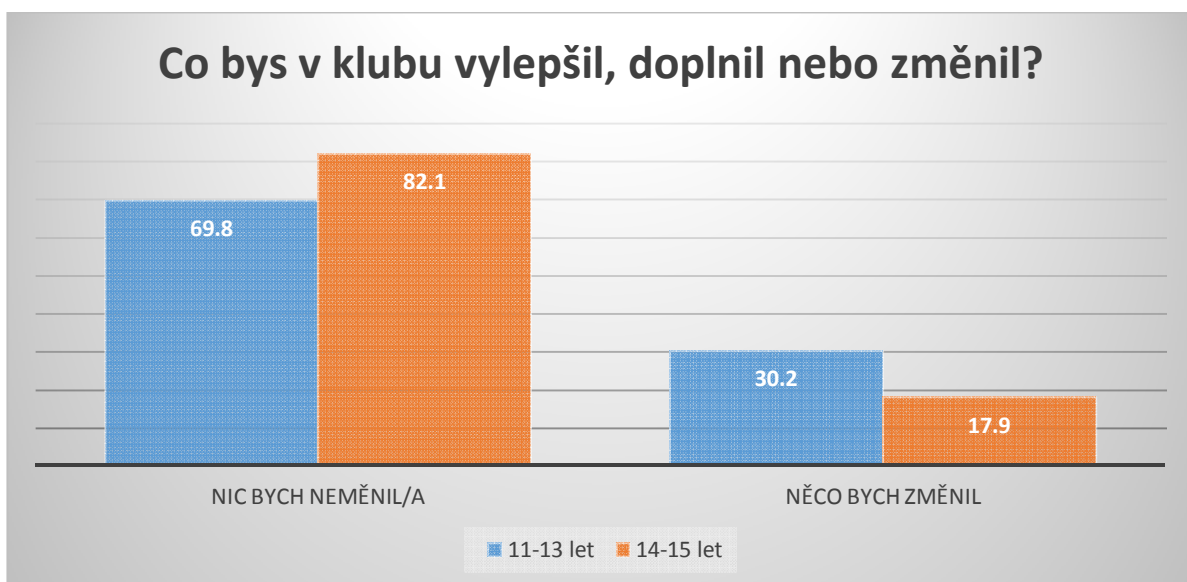
Graf č. 16 - Poskytnutí pomoci s problémem ze strany pracovníků NZDM

Většina dotazovaných sdělila, že už jim pracovníci klubu s nějakým problémem někdy zcela jistě pomohli (66,3 %) a odpověď „spíše ano“ volilo celkem 22,8 %, tato dvě velmi kladná hodnocení činila v součtu bezmála 90 %. Opět pozitivní zpětná vazba pro klub.

Otázka č. 17 - Co bys v klubu vylepšil/a, doplnil/a, nebo změnil/a?'

Tabulka č. 17 - Možnost vylepšení, doplnění či změny v NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
nic bych neměnil/a	37	69,8	32	82,1	69	75,0
něco bych změnil	16	30,2	7	17,9	23	25,0
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

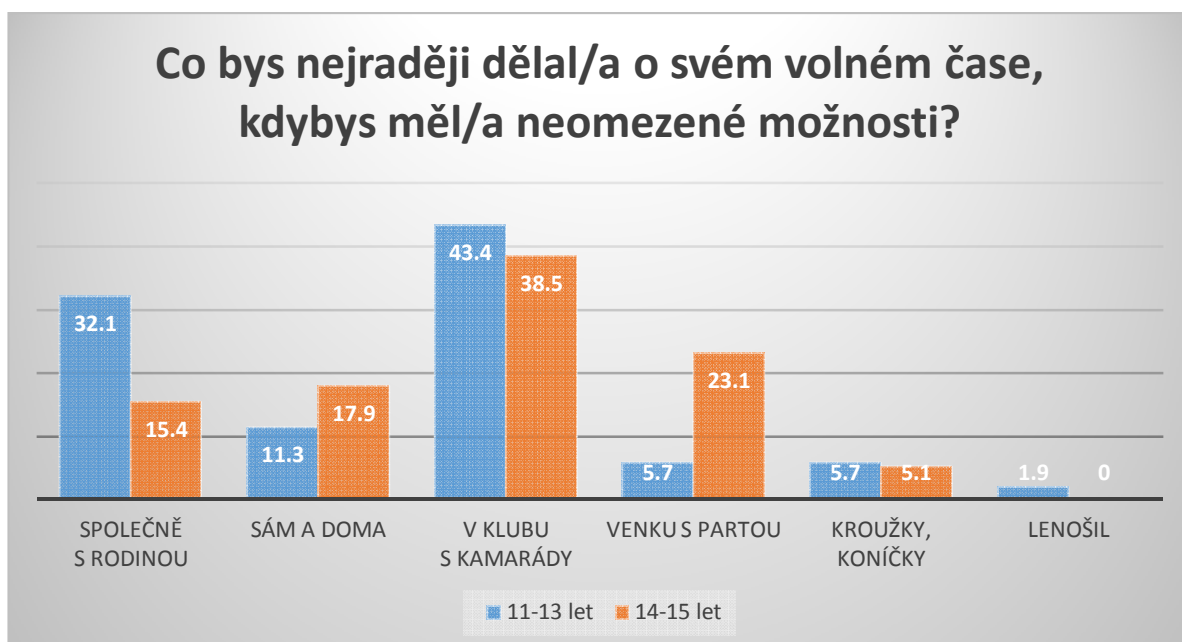
Graf č. 17 - Možnost vylepšení, doplnění či změny v NZDM

Celých 75 % respondentů by v rámci klubu nic neměnili, nevylepšovali ani nedoplňovali. Něco změnit by chtěli častěji mladší respondenti, konkrétně 30,2 % z nich oproti 17,9 % v kategorii starších respondentů. Mezi nejčtenější požadavky, které zazněly bychom mohli jmenovat následující: **delší otevírací doba**, **rekonstrukce** (výměna oken, podlah aj.), **možnost jít v klubu**, **koupě nových sluchátek k PC**, **Playstation 4**, **nový taneční sál**, nové pingpongové pátky, hudební nástroje, také se zde objevily odpovědi týkající se **zlepšení chování klientů k vychovatelům**. Tučně zvýrazněné možnosti se opakovaly nejvíce krát.

Otázka č. 18 – „Co bys nejraději dělal/a o svém volném čase, kdybys měl/a neomezené možnosti?“

Tabulka č. 18 - Nejoblíbenější aktivity klientů ve volném čase s neomezenými možnostmi

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
společně s rodinou	17	32,1	6	15,4	23	25,0
sám a doma	6	11,3	7	17,9	13	14,1
v klubu s kamarády	23	43,4	15	38,5	38	41,3
venku s partou	3	5,7	9	23,1	12	13,0
kroužky, koníčky	3	5,7	2	5,1	5	5,4
lenošil	1	1,9	0	0,0	1	1,1
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

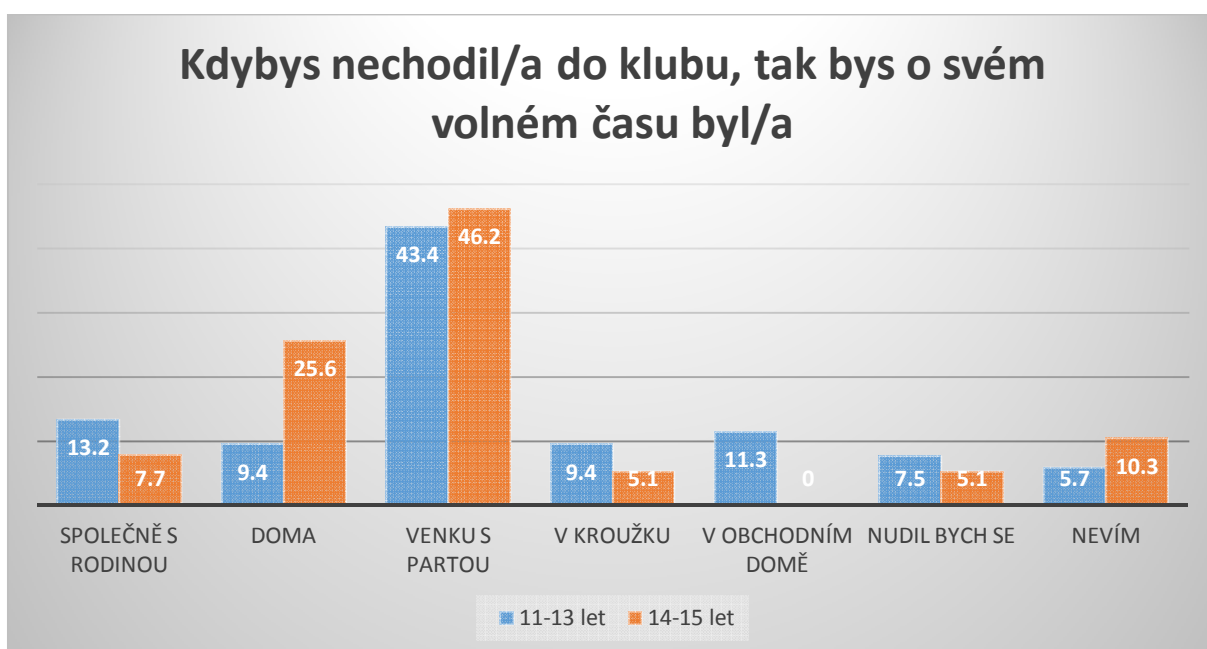
Graf č. 18 - Nejoblíbenější aktivity klientů ve volném čase s neomezenými možnostmi

Na danou otázku odpovídali klienti následovně. Nejvíce volného času za předpokladu neomezených možností by klienti trávili v klubu s kamarády, a to celkem v 41,3 % případů. S ohledem na věkové kategorie tuto možnost o něco více preferovali mladší klienti. Následující možnost byla s ohledem na věk rozdílná, přičemž starší klienti by častěji trávili volný čas venku s partou (23,1 %) oproti pouhým 5,7 % mladších respondentů, kteří by zase výrazně častěji preferovali trávení času s rodinou. Pouze minimum respondentů by trávilo čas koníčky a kroužky.

Otázka č. 19 – „Kdybys nechodil/a do klubu, tak bys o svém volném čase byl/a?“

Tabulka č. 19 - Další možnosti trávení volného času mimo NZDM

varianta	11-13 let		14-15 let		celkem	
	četnost	%	četnost	%	četnost	%
společně s rodinou	7	13,2	3	7,7	10	10,9
doma	5	9,4	10	25,6	15	16,3
venku s partou	23	43,4	18	46,2	41	44,6
v kroužku	5	9,4	2	5,1	7	7,6
v obchodním domě	6	11,3	0	0,0	6	6,5
nudil bych se	4	7,5	2	5,1	6	6,5
nevím	3	5,7	4	10,3	7	7,6
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 19 - Další možnosti trávení volného času mimo NZDM

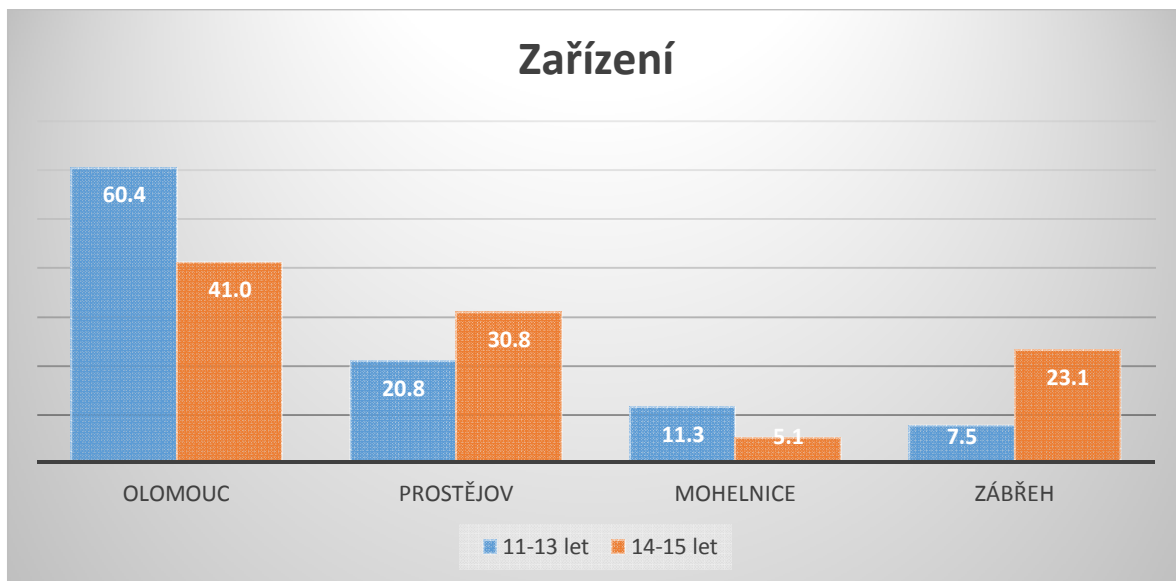
Při vyřazení možnosti trávení volného času v klubu by obě věkové kategorie klientů upřednostňovali trávení svého volného času venku s partou. Jen malé zastoupení respondentů uvedlo, že by se nudili a nevěděli, co dělat, také že by byli v kroužku nebo že neví. Kategorie 11-13 také častěji volila možnost trávení času po boku rodiny, společnými zážitky, u kategorie 14-15 častěji volili možnost trávení volného času doma.

Zařízení - pobočky

Tabulka č. 20 – Konkrétní zařízení v rámci NZDM Společnost Podané ruce, o.p.s.

varianta	11-13 let	14-15 let	celkem
----------	-----------	-----------	--------

	četnost	%	četnost	%	četnost	%
Olomouc	32	60,4	16	41,0	48	52,2
Prostějov	11	20,8	12	30,8	23	25,0
Mohelnice	6	11,3	2	5,1	8	8,7
Zábřeh	4	7,5	9	23,1	13	14,1
celkem	53	100,0	39	100	92	100,0

Graf č. 20 – Konkrétní zařízení v rámci NZDM Společnost Podané ruce, o.p.s.

Nejpočetnější část klientů navštěvuje klub v Olomouci, v mnohem menším početním zastoupení pak následují klienti z klubu v Prostějově, Mohelnici a Zábřehu. Olomouc navštěvují dle všeho více mladší klienti (60,4 %), naproti tomu starší klienti navštěvují kluby spíše v Prostějově a Zábřehu.

5.8 Verifikace hypotéz – metodika, výsledky

Podle typů proměnných, u nichž byla zjišťována závislost byly následně zvoleny i vhodné statistické testy. Celkem byly statisticky testovány 3 hypotézy.

U H1 se jednalo o testování závislosti nominální proměnné „**zásadní životní problémy**“ (varianty ano, ne) a ordinální proměnné „**délka navštěvování NZDM**“ (varianty méně než 2 roky; více než 2 roky). Použito k testování: chí-kvadrát test nezávislosti v 2x2 kontingenční tabulce.

U H2 se jednalo o testování závislosti nominální proměnné „**úplná rodina**“ (ano, ne) a ordinální proměnné „**počet měsíčních návštěv NZDM**“ (méně než 3x; 3 až 5x; 6 až 10x;

více než 10x). I zde byly k dispozici nominální a ordinální proměnná. Použito k testování: chí-kvadrát test nezávislosti v 2x4 kontingenční tabulce.

U H3 se jednalo o testování závislosti ordinální proměnné „**prospěch**“ (velmi dobrý, spíše dobrý, spíše horší, nejde mi to) a ordinální proměnné „**počet měsíčních návštěv NZDM**“ (méně než 3x; 3 až 5x; 6 až 10x; více než 10x). Použitý test pro dvě ordinální proměnné: test nezávislosti založený na Spearmanově korelačním koeficientu.

Výsledky statistických testů byly vypočteny pomocí **softwaru STATISTICA CZ 12**.

Na základě **p-hodnoty s hladinou významnosti 0,05**, bylo rozhodnuto o nulové hypotéze (H_0). Pokud byla p-hodnota nižší, než 0,05 nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch hypotézy alternativní (H_A). Všechny výstupy ze softwaru jsou obsaženy v příloze č. 4.

- **Výsledky hypotéz**

V rámci výzkumných hypotéz byly formulovány dvojice hypotéz statistických.

Výzkumná hypotéza:

H1: U klientů, kteří navštěvují NZDM déle, než dva roky nebylo zaznamenáno, že by se trápili zásadními životními problémy, oproti klientům, kteří NZDM navštěvují méně než dva roky.

Statistické hypotézy:

1H₀: Mezi délkou navštěvování NZDM a trápením se zásadními životními problémy neexistuje závislost.

1H_A: Mezi délkou navštěvování NZDM a trápením se zásadními životními problémy existuje závislost.

Za zásadní životní problémy byly považovány zdravotní problémy (dotazníková položka 14c) a špatná situace doma (dotazníková položka 14d)). Četnosti kombinací všech variant obou proměnných jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce č. 21.

Kontingenční tabulka a chí-kvadrát test

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,008		Zásadní životní problémy		
		ano	ne	celkem
Délka navštěvování NZDM	Méně, než 2 roky	16	26	42
	Více, než 2 roky	7	43	50

Kontingenční tabulka a chí-kvadrát test

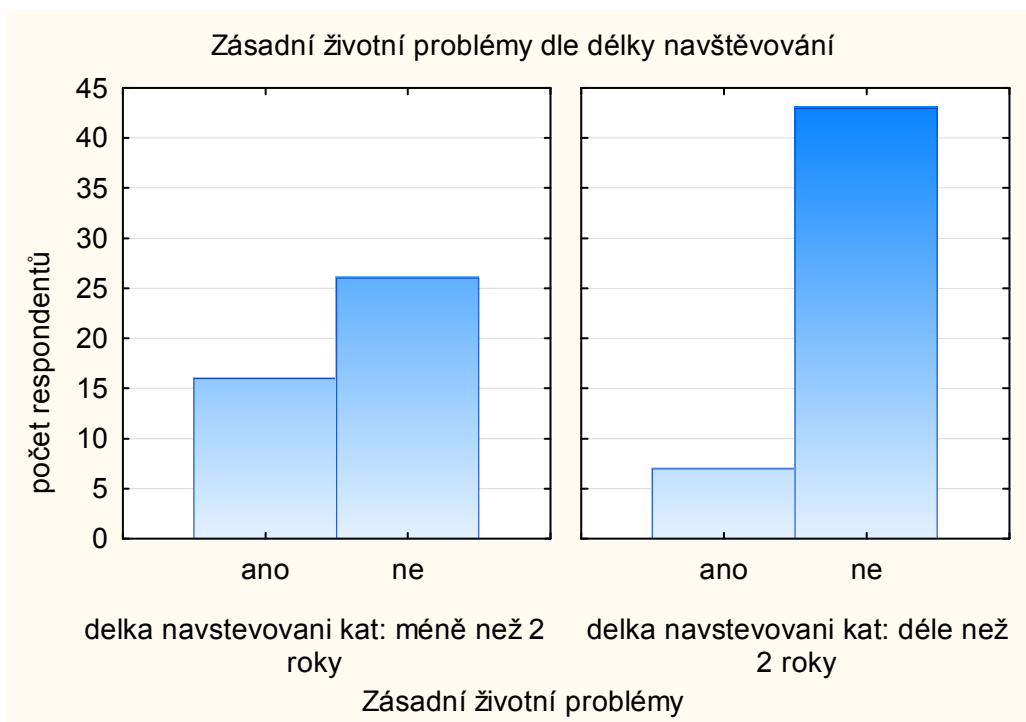
Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,008		Zásadní životní problémy		
		ano	ne	celkem
Délka návštěvování NZDM	Méně, než 2 roky	16	26	42
	Více, než 2 roky	7	43	50
	celkem	23	69	92

Tabulka č. 21: zásadní životní problémy

Dle tabulky lze pozorovat, že podíly respondentů se zásadními životními problémy se dle délky návštěvování NZDM výrazně liší. Konkrétně pro respondenty, kteří NZDM navštěvují méně než dva roky, to bylo 38 % (16 ze 42) a pro respondenty, kteří NZDM navštěvují déle než dva roky, to bylo pouze 14 % (7 z 50). Chí-kvadrát test tento rozdíl ohodnotil p-hodnotou 0,008, která byla nižší, než 0,05. Z daného důvodu byla **nulová hypotéza zamítnuta** ve prospěch hypotézy alternativní.

Na hladině významnosti 0,05 bylo prokázáno, že **klienti, kteří navštěvují NZDM více než, dva roky, mají zásadní životní problémy statisticky významně méně často než klienti, kteří NZDM navštěvují méně než dva roky**. Na základě výsledků hypotéz lze konstatovat, že zmiňovaní klienti jsou již odborně stabilizovaní. Je patrné, že klienti, kteří NZDM navštěvují delší dobu, jsou osobně spokojenější a mají **méně problémů** než ti klienti, kteří do zařízení chodí kratší dobu. Tyto klienty je potřeba dále k návštěvám motivovat.

Rozdíl mezi oběma skupinami je možné posoudit také vizuálně na základě kategorizovaného histogramu.

Graf č. 21: Zásadní životní problémy dle délky navštěvování NZDM

Výzkumná hypotéza

H2: K navštěvování NZDM jsou více motivováni klienti z neúplných rodin než ti klienti, kteří žijí v rodině úplné

Statistické hypotézy:

2H₀: Mezi počtem měsíčních návštěv NZDM a úplností rodiny, ve které klienti žijí, neexistuje závislost.

2H_A: Mezi počtem měsíčních návštěv NZDM a úplností rodiny, ve které klienti žijí, existuje závislost.

Četnosti kombinací všech variant obou proměnných jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce.

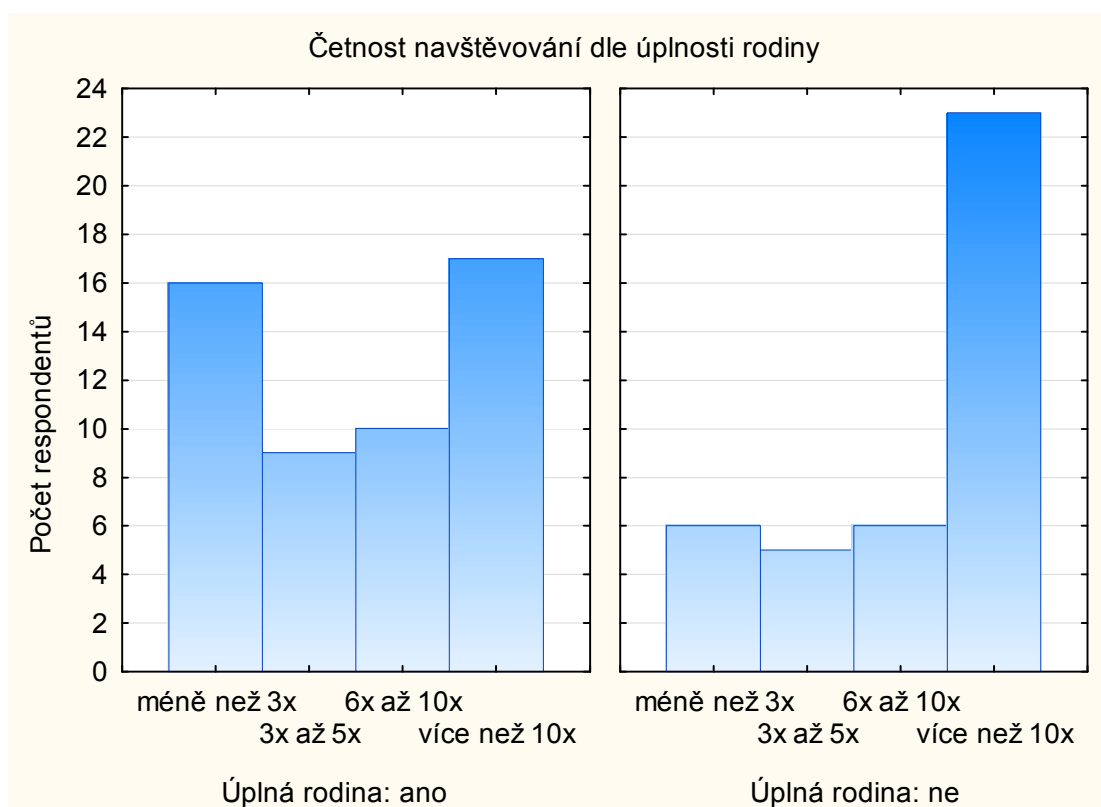
Kontingenční tabulka a chí-kvadrát test

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,106		Měsíční počet návštěv v NZDM				
		< 3	3 až 5	6 až 10	>10	celkem
Úplná rodina	ano	16	9	10	17	52
	ne	6	5	6	23	40
	celkem	22	14	16	40	92

Tabulka č. 22: Měsíční počet návštěv v NZDM

Z tabulky je patrné, že respondenti, kteří nežijí v úplné rodině, navštěvují NZDM výrazně častěji než klienti, kteří v úplné rodině žijí. Ze 40 respondentů, kteří nežijí v úplné rodině, 17 navštěvuje NZDM méně, než 10x měsíčně a 23 více než 10x měsíčně. Oproti tomu z 52 respondentů, kteří v úplné rodině žijí, 35 navštěvuje NZDM méně, než 10x měsíčně a pouze 17 více než 10x měsíčně. Dá se tedy říci, že z dat plyne, že klienti z neúplných rodin mají opravdu tendenci navštěvovat NZDM častěji. Chí-kvadrát test však neoznačil získané četnosti jako dostatečně průkazné k prokázání statisticky významné závislosti, neboť p-hodnota 0,106 byla vyšší než 0,05. P-hodnota byla poměrně nízká, dá se tedy říci, že data předpokládanou závislost naznačují, ale k prokázání na hladině významnosti 0,05 to nestačí. **Nulová hypotéza nebyla zamítnuta.** Na hladině významnosti 0,05 **nebyla prokázána závislost mezi počtem měsíčních návštěv NZDM a úplností rodiny, ve které klienti žijí.**

Nabízí se nám proto možnost, že při vyšším počtu respondentů by se danou závislost prokázat podařilo. Rozdíl mezi oběma skupinami je možné posoudit také vizuálně na základě kategorizovaného histogramu.

Graf č. 22: Četnost navštěvování NZDM dle úplnosti rodiny

Výzkumná hypotéza

H3: Klienti se vzdělávacími problémy ve škole, navštěvují zařízení více než děti bez těchto problémů.

Statistické hypotézy:

3H₀: Mezi počtem měsíčních návštěv NZDM a školním prospěchem klienta neexistuje závislost.

3H_A: Mezi počtem měsíčních návštěv NZDM a školním prospěchem klienta existuje závislost.

Výsledky testování nezávislosti na základě Spearmanova korelačního koeficientu jsou uvedeny v následující tabulce.

Spearmanův korelační koeficient

hodnota R	p-hodnota	rozhodnutí o H ₀	Závislost
0,15	0,15	nezamítáme	Ne

Tabulka č. 23: Závislost frekvence návštěv a prospěchu

Vzhledem k tomu, že p-hodnota 0,15 byla vyšší, než 0,05, **nebyla nulová hypotéza zamítnuta**. Na hladině významnosti 0,05 **nebyla prokázána závislost počtu měsíčních návštěv NZDM a školního prospěchu klienta**. Taktéž hodnota Spearmanova korelačního koeficientu 0,15 je blízká nule a hovoří a zanedbatelné závislosti. Podrobněji se na závislost obou proměnných lze podívat pomocí kontingenční tabulky.

Kontingenční tabulka

		Měsíční počet návštěv NZDM				
		< 3	3 až 5	6 až 10	>10	celkem
Prospěch	velmi dobrý	7	5	3	12	27
	spíše dobrý	9	4	7	8	28
	spíše horší	5	3	3	11	22
	nejde mi to	1	2	3	9	15
	celkem	22	14	16	40	92

Tabulka č. 24: Měsíční počet návštěv NZDM

Skupiny respondentů dle prospěchu je vhodné porovnávat po řádcích, dle struktury četností jejich návštěv NZDM. U klientů (studentů), kteří označili svůj prospěch za velmi dobrý, se jedná o strukturu 7:5:3:12, další skupina má strukturu 9:4:7:8, dále 5:3:3:11 a poslední skupina má strukturu odpovědí 1:2:3:9.

Při porovnání těchto struktur nelze pozorovat výrazné rozdíly, jedná se spíše o náhodné výkyvy. Pouze poslední skupina, tedy respondenti, kteří svůj prospěch hodnotí nejhůře, mají výraznější rozdíl mezi prvními třemi četnostmi a poslední četností. Konkrétně 9 z nich navštěvuje NZDM častěji, než 10x měsíčně a 6 z nich 10x a méně. U ostatních skupin respondentů nemá četnost více, než 10 návštěv nadpoloviční zastoupení. Opět se tedy jedná o určitou tendenci, kdy studenti s horším prospěchem navštěvují NZDM častěji než studenti s lepším prospěchem, která však není hodnocena jako statisticky významná (viz výsledek korelace). Pro daná data byl pro kontrolu vyzkoušen i chí-kvadrát test, který však také závislost neprokázal. Opět lze konstatovat, že je možné, že při vyšším rozsahu výzkumného vzorku by závislost byla prokázána.

5.9 Shrnutí výsledků, diskuze

Výzkumů na dané téma není příliš mnoho, respektive těch aktuálních, i proto jsem se rozhodla zjistit, jak si NZDM vede v oblibě klientů, kteří je navštěvují, jakými službami aktivitami NZDM zvyšují motivaci klientů k jejich navštěvování. Jaké nabízené aktivity jsou nejvíce využívány a jaké absentují, fakt, zda klienti pociťují reálně zájem ze strany pracovníků NZDM, co se týká poskytnutí rad a pomoci. Práce by měla být obrazem činnosti NZDM a měla by sloužit jako zpětná vazba pro toto zařízení. Pracovníci by se měli dozvědět, co konkrétně klienti preferují, jak se v zařízení cítí, co jim chybí, co je trápí apod. Diplomová práce byla sice vypracována na základě dat, získaných v rámci jednoho konkrétního zařízení, zjištěné výsledky však mohou sloužit minimálně jako inspirace pro další NZDM. Zadány byly hlavní a dílčí výzkumné cíle. Tím hlavním cílem bylo zmapovat motivaci pubescentů k navštěvování NZDM. Vedlejšími pak zmapovat míru této motivace a spokojenosti klientů s nabízenými službami a aktivitami, zjistit, jaké jsou klienty nejčastěji využívané aktivity a služby v NZDM, jaké postrádají, a v neposlední řadě bylo úkolem zjistit klíčové problémy klientů.

K výzkumné části byla vytvořena sada výzkumných otázek. První z nich bylo vysledovat, *jaká je hlavní motivace navštěvování NZDM?* K této se vázala položka č. 9 z dotazníku, přičemž respondenti mohli volit více odpovědí, a zněla „Proč chodíš do klubu?“.

Na podkladě skutečností zjištěných výzkumným zkoumáním z nashromážděných dat vyplynulo, že dotazovaní klienti navštěvují zařízení z mnoha rozličných důvodů. Nejvíce volené odpovědi byly, že se klienti v klubu baví, dále, že se zde mohou družít s ostatními kamarády, že jim zde pracovníci pomohou a poradí. V menším početním zastoupení oproti zmíněnému, avšak také poměrně často zvolené bylo, že se jinak neumí zabavit. Pokud bychom srovnávali dle věkových kategorií, tak tuto možnost volila více věková skupina klientů do 13 let.

Druhá výzkumná otázka se zabývala spokojeností klientů s nabízenými aktivitami a službami v zařízení, k níž se vztahovala položka č. 12 z dotazníku – „Jak jsi spokojený s aktivitami a službami v klubu?“, kdy volena mohla být pouze jedna odpověď. Respondenti měli možnost ohodnotit služby a aktivity klubu podobně jako ve škole, tedy známkou. Naprostá většina klientů (75 %) hodnotilo služby jako výborné, chvalitebné hodnocení dalo 17,4 %. V rámci věkových kategorií hodnotili na výbornou častěji mladší klienti v rozmezí 11–13 let (v 83 % případů). V kategorii 14–15 let byli klienti s výborným hodnocením oproti předchozí skupině zdrženlivější, kdy na výbornou hodnotilo celých 64,1 %.

Třetí výzkumná otázka měla zmapovat *okruh nejvíce využívaných volnočasových aktivit v rámci klubu*, přičemž se k ní vztahovala položka č. 10 v dotazníku – „Jaké aktivity v rámci klubu nejraději využíváš?“. Stejně jako u otázky č. 9 zde měli respondenti na výběr více odpovědí. V rámci vybraného vzorku respondentů velká většina klientů zvolila jako nejčastější odpověď či jednu z odpovědí možnost PC a internet, což je v dnešní době již zcela běžné,

že i děti mladší věkové kategorie běžně umí a pracují s prostředky jako PC, tablet, chytré mobilní telefony apod. Otázkou zůstává, zda je to správné nebo zda by se přinejmenším užívání těchto médií a technologií neměla rodiči v rozumné míře kontrolovat (hlavně u mladších dětí), tak aby nedocházelo k patologickému využívání. Další v pořadí co do poměrně velké oblíbenosti jsou výlety, které jsou velmi oblíbené u obou kategorií, stejně jako PC a internet. Další aktivity jsou u obou věkových skupin poměrně rovnoměrně zastoupené co do oblíbenosti. Mladší klienti (11–13 let) preferují nejvíce PC a internet, výlety, hudební a DJ s koutek, následují co do oblíbenosti celkem rovnoměrně rozložené aktivity jako ping pong, šipky, filmové odpoledne, sportovní aktivity, stolní fotbal, kdy nejmenší zájem je o aktivity jako výtvarný workshop, besedy a diskuse. V kategorii 14–15 let je nejoblíbenější taktéž PC

a internet a výlety. Další o něco vyhledávanější aktivity jsou na podobné úrovni např. ping

pong, šipky, stolní fotbálek, sportovní aktivity, hudební a DJ' s koutek. U této věkové kategorie se nejmenší oblíbenosti těší filmové odpoledne, besedy a diskuse a výtvarný workshop. Otevřená možnost odpovědi za j) byla klienty komentována tak, že by si vybrali deskové hry (např. karty, pexeso). Možnost za j) byla vybrána klienty v kategorii zejména 11 a ve dvou případech 13 let.

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývá zjištěním, *jaké klíčové životní problémy klienti řeší*, k ní se vztahovala položka č. 14 v dotazníku, kde pokud respondent neznačil možnost za a) respektive, že jej nic zásadního netrápí, mohl označit více odpovědí. Mimo zmíněnou možnost a), byly k dispozici možnosti b) školní prospěch, c) zdravotní problémy, d) špatná situace a napjatá atmosféra doma (např. nedostatek peněz, hádky s rodiči, špatné vztahy v rodině, alkohol, ...), e) vzhled, nejsem spokojený/á s tím, jak vypadám, f) skutečnost, že nemám různé věci, g) jiné. Za zásadní životní problémy byly vybrány možnosti 14c) zdravotní problémy a 14 d) špatná situace doma.

V souvislosti s touto otázkou je spjata hypotéza č. 1. V rámci H_1 : *U klientů, kteří navštěvují NZDM déle než dva roky, nebylo zaznamenáno, že by se trápili zásadními životními problémy, oproti klientům, kteří NZDM navštěvují méně než dva roky*. Tato hypotéza se potvrdila. Klientů navštěvujících zařízení méně, jak dva roky bylo celkem 16 z celkových 42 respondentů (38 %) a klientů navštěvujících klub déle, jak dva roky bylo jen 7 z 50, což činí 14 %, viz (kontingenční) tabulka č. 21. Vzhledem ke skutečnosti, že test chí kvadrát daný rozdíl ohodnotil p-hodnotou 0,008, jež je nižší, než hodnota 0,05 (zvolená hladina významnosti), byla nulová hypotéza zamítnuta a byla přijata hypotéza alternativní. Závěrem lze konstatovat, že doba navštěvování klubu delší, jak dva roky má na klienty zcela zásadní vliv, vliv na jejich celkovou spokojenost. Klienty, kteří NZDM navštěvují kratší, než zmíněnou dobu je potřeba ze strany pracovníků i nadále dobře motivovat k návštěvám, jelikož ještě nejsou plně odborně stabilizovaní. Pro klub je to vynikající reflexe jeho činnosti, a dobré práce celého kolektivu, který umožňuje dětem a mládeži využívat efektivně jejich volný čas a dělat ho smysluplným a jejich klienty spokojenými.

Odpovědi na pátou výzkumnou otázku mají za úkol zjistit, *které volnočasové aktivity klientům v klubu chybí*. V rámci této otázky byla do dotazníku zakomponována otázka č. 17 – Co bys v klubu vylepšil, doplnil nebo změnil? Respondenti měli na výběr ze dvou možností. Za a) označit odpověď, že jim v klubu nic neschází, nemají potřebu nic měnit či doplnit (z celkového počtu 75 %). Další možností byla volná (vypisovací) odpověď za b), kterou zvolilo z celkového počtu celkem 25 % klientů, tedy celkem 23 respondentů. Dle

věkových kategorií zde byli více nespokojení mladší klienti 11–13 let, a to celkem 30,2 %. U kategorie 14–15 zvolilo možnost za b) 17,9 %. Mladší klienti volící možnost za b) navrhovali následující možnosti zlepšení → např. více sluchátek na všech PC (1), možnost jíst v klubu (2), nová výmalba a výměna oken (3), taneční prostory (4), Playstation 4 (3) a TV, zlepšení chování klientů k pracovníkům (2), boxovací pytel (1). Starší klienti volící možnost b) navrhovali následující → delší otevírací doba (1), Playstation 4 (1), nové pingpongové pálky (1), pořádek (1), výmalba (1), nový fotbálek (1), hudební nástroje – saxofon (1).

Závěr

Dospívání je pro mladého jedince nové, často náročné období, v němž se snaží zorientovat ve svém okolí, ale zejména sám v sobě, ve svých pocitech, náladách, názorech, potřebách apod. Jedná se o „bouřlivé“ období, které bývá doprovázeno prudkými fyzickými i duševními změnami. Proto by měla být jednotlivá vývojová specifika dané období provázející do jisté míry zohledněna. Mladý jedinec se střetává s různými názory, lidmi, proudy, s nespočtem informací (zvláště v dnešní internetové době), které musí přirozeně selektovat, aby se ve směsici podnětů zorientoval a vytvořil si tak svůj obraz či náhled, což mnohdy nebývá jednoduchý úkol i pro dospělého jedince. Pubescent může být právě v tomto procesu plném změn, vystaven i různým potenciálním rizikům, kterým nemusí umět sám a v dostatečné míře čelit. Domnívám se proto, že je obzvláště v této době důležité snažit se těmto potenciálně rizikovým událostem preventivně předcházet za pomoci smysluplně tráveného času. V této souvislosti jsou samozřejmě kromě nezastupitelné funkce a vlivu rodiny, důležité volnočasové činnosti a aktivity. V této souvislosti byla diplomová práce zacílena na trávení volného času v rámci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, které pracuje s dětmi na základě jejich volby a dobrovolnosti, snaží se mimo jiné pracovat s jejich motivací a rozvíjet je.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaká je hlavní motivace navštěvování NZDM. Přidružené vedlejší cíle měly zmapovat míru hlavní motivace navštěvování zařízení, ověřit míru spokojenosti klientů s nabízenými aktivitami a službami zařízení, vymezit klienty nejvíce využívané druhy volnočasových aktivit v zařízení, popsat klíčové životní problémy klientů a zjistit stav absentujících aktivit a služeb v rámci zařízení. Všechny cíle lze považovat za splněné.

Výzkumné šetření bylo prováděno po dobu čtyř měsíců v rámci čtyř poboček NZDM Společnosti Podané ruce, o.p.s. Bylo zjištěno, že se zde klienti hlavně mají touhu zabavit nabízenými službami a aktivitami (celkem v 66,3 % případů), se kterými jsou, pokud bychom vzali hodnocení „výborný a chvalitebný“ v součtu klienti spokojeni na 92,4 %, což je skvělý výsledek. Druhý nejpočetněji zastoupeným důvodem, jakým jsou k navštěvování klienti motivováni je, že se tam sejdou se svými kamarády z klubu v 48,9 % případů a třetím nejpočetnějším důvodem je, využívání pomoci a rad vychovatelů (např. v běžných či řekněme intimnějších osobních otázkách, ohledně školních domácích úkolů, apod.) → v dotazníku

bylo možno zvolit současně více možností. Dle výsledků šetření lze vyvodit závěr, že klienti, kteří klub navštěvují, zde chodí rádi, využívají zde dostupné nabízené možnosti – aktivity a služby. Mezi nejvíce ceněné aktivity patří PC a internet, výlety (zejména u mladších klientů v rozmezí 11-13 let). Atraktivními se také jeví poměrně rovnoměrně využívané aktivity jako stolní fotbal, sportovní aktivity, DJ' s koutek, ping pong a šipky, kulečnick, filmové odpoledne

(u mladších klientů). Nejméně využívané aktivity jsou výtvarný workshop a možnost jiné, kterou volili mladší klienti a jednalo se o deskové hry. Neméně důležitým důvodem navštěvování klubu je i velmi pozitivní vztah k vychovatelům a ve většině spokojenost se zázemím. Malé procento klientů by akorát bylo nakloněno k rekonstrukci klubovny, novému tanečnímu sálu, co do provozu by přivítali delší otevírací dobu a možnost jíst v klubu, apod. Co se týče důvěry klientů ve vztahu k vychovatelům, řekla bych, že dopadla také velmi dobře a zaujala krásné čtvrté místo. Celkem 18,5 % se nejčastěji svěřuje právě vychovateli klubu, což je velmi pozitivní. V porovnání např. s rodinou (33,7 %), kamarády (21,7 %), také 25 % klientů uvedlo, že se nesvěřují nikomu (starší klienti).

Pro srovnání jsem uvedla v kapitole tři celkem tři výzkumy, konané v roce **2001 Sak se Sakovou** prováděli výzkum, sice ne stejné věkové kategorie, ale pro ukázkou, abychom měli představu, jaké byly v oné době u mládeže například oblíbené aktivity u dvou skupin, přičemž oblíbenost aktivit a činností je s ohledem na věk jiná. Mládež 15-18 let preferovala nejvíce např. TV, poslech hudby, povídání si s přáteli, lenošení, PC, četbu, sport-aktivně, video, studium, zvířata, diskotéky, zábavné hry, výtvarná činnost, hudební a dramatická činnost, deník, sledování sportovních utkání, koncerty a divadla. Druhá skupina 19-23 let dávala přednost schůzkám s partnerem, návštěvy kaváren a restaurací, večírky a brigády. Obecně se u této skupiny vyskytlo poměrně málo aktivit. Jako druhý zmíním **výzkum realizovaný ČAS spolu s agenturou Millward Brown v období říjen 2012 až leden 2013**. Tento výzkum je pro naše potřeby zajímavější, jelikož je zde zkoumána taktéž specifická skupina klientů v NZDM. Nadpoloviční většinu klientů NZDM tvoří chlapci (60 %), národnost česká (60 %), romská (35 %), a ostatní národnosti či etnika (5 %).

Srovnání: Oblíbenost klubu byla stejně jako v našem případě extrémně vysoká, celých 90 %. Co se týká věkového zastoupení, tak zde také převažovali chlapci. Třetí výzkum byl uskutečněný v roce **2014** také s klienty NZDM, a to v souvislosti s jejich životní spokojeností a sebezpojetím, realizovaný Filozofickou fakultou Univerzity, Katedrou psychologie, Palackého v Olomouci. Výzkumné šetření bylo provedeno s klienty 11-15 stejně jako v našem

případě, ovšem v porovnání s vrstevníky mimo NZDM. Zde bylo zjištěno, že klienti více konzumují legální i nelegální látky, tabák a projevují se u nich více různých forem rizikového chování (např. šikana a delikvence apod.). Sice nebyl proveden natolik specifický výzkum jako v této diplomové práci, tedy s klienty 11-15 v rámci jednoho zařízení, ale předchozí výzkumy ledacos napovídají například o oblíbenosti aktivit, vychovatelů, zastoupení jednotlivého pohlaví a také to, že klienti NZDM jsou zkrátka rizikovější skupinou, které je dobré motivovat a podporovat právě v souvislosti se smysluplným trávením volného času např. v NZDM, jejich podporou a snahou být jim nakloněn pomoci.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež zastávají v rámci svého postavení důležitou funkci v plnění volného času dětí (mládeže), kterým dávají pocit smysluplnosti, naplněnosti. Domnívám se a výsledky výzkumu tomu také napovídají, že pracovníci NZDM odvádějí skutečně dobrou práci v oblasti služeb pro děti a mládež a napomáhají tak tím vlastně celé společnosti, tím, že poskytují dětem důležitý směr, jenž by je mohl v budoucnu pozitivně ovlivnit, dost možná v přístupu k životu a jejich dalšímu konání.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

ADLER, A.: Psychologie dětí: Děti s výchovnými problémy. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-85809-22-2.

BARTLETT, H. *The common base of social work practice*. Silver Spring, Washington: National Association of Social Workers, 1970.

BENDL, Stanislav. Jak předcházet nekázni aneb Kázeňské prostředky. Vyd. 1. Praha: ISV, 2004, 208 s. ISBN 80-86642-14-3.

BRINDZA, J. *Děti a ich vol'ný čas*. Bratislava: Smetana, 1948, s. 87.

CLOUD, Henry a John Sims TOWNSEND. *Děti a hranice: proč ve vztahu k dětem budovat hranice?* 1. vyd. Překlad Alena Koželuhová. Praha: Návrat domů, 1999. ISBN 80-725-5002-0.

ČECH, T. *Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti*. Pedagogická orientace, 2002. ISSN 1211-4669.

ČECH, T., PÁVKOVÁ, J., SPOUSTA, V., Volný čas a způsob jeho trávení školáky v Brně [online]. Brno, 2002, s. 6. [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: <<http://www.skolavpraxi.cz/wpimages/other/Cech.doc?basket=c70442c8c0de3f57937f53cf157701dd>>

ČECHLOVSKÝ, J., RACEK, J. *Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládeži České republiky*. In Kontaktní práce. Praha: ČAS, 2007. s. 359. ISBN:978-80-254-4001-8.

ČERMÁKOVÁ, K., HOLEČKOVÁ, K., STANDARDY KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, *Výkladový sborník pro poskytovatele, výstupy tematických diskuzních setkání a práce odborných týmů pro jednotlivé oblasti Standardů kvality sociálních služeb*, [online]. Praha: MPSV, 2008, s. 186, [cit.2018-2-2]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf>

DUMAZEDIER, J., překlad Rybáčková, V., 1966, Volný čas, Sociologický časopis, s. 443, [online], [cit. 2018-10-4]. Dostupné z: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/131-sociologicky-casopis-3-1966/2462>>

FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2009.

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 311. ISBN 80-7178-803-1.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER Břetislav, PÁVKOVÁ Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: nakladatelství Portál, s.r.o., 2008, 239 s. ISBN 978-807367-473-1.

HERZOG, A., Racek, J.: *Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. In: *Kontaktní práce Antologie textů*. Publikace vydaná v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“ . 1 vydání Praha: Česká asociace streetwork, 2007.

HERZOG, A., ZIMMERMANNOVÁ, M. aj. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha, 1. vydání, 2008 v rámci projektu „Systém vzdělávání pro pracovníky a odborníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a streetwork v hl. m. Praze“, Praha: ČAS, 2008, s. 20, [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: nakladatelství Portál, s.r.o., 2004, s. 173. ISBN 80-7178-927-5.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 9788024728162.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 173. ISBN 80-7178-927-5.

HOLEČEK Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 351 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3800-659.

HRUBÝ, L.C, PŠENICOVÁ, P., GAJDOŠÍK, D. aj., *Operační manuál NZDM v Olomouci*, Společnosti Podané ruce o.p.s., s. 87.

CHRÁSKA, M.; *Metody pedagogického výzkumu*. Grada publishing, a.s., Praha: 2007, ISBN 978-80-247-1369-4.

GIDDENS, Anthony. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Přeložil Jana Ogrocká, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-91-5.

JEDLIČKA Richard, KLÍMA Petr, KOŤA Jaroslav a kol.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Themis, Praha, 2004. s. 478. ISBN:80-7312-038-0.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., aj. *Mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, s. 478. ISBN 80-7312-038-0.

JŮVA, V., *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, cit. dílo, s. 89.

JURAJDOVÁ, J., *Mládež a volný čas*, Diplomová práce. Olomouc, PDF DP, 2012, s. 60, Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.

KOHOUTEK, Rudolf a Jaroslav ŠTĚPANÍK. *Psychologie: práce a řízení*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-214-1552-5.

KLÍMA, P., HERZOG, A., aj. *Kontaktní práce*. 1 vydání. Publikováno v roce 2007 v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“, 2007, s. 359.

KLÍMA, P., HERZOG, A., aj. *Kontaktní práce*. 1 vydání. Publikováno v roce 2007 v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“ s. 323.

KUČEROVÁ, Stanislava. Volný čas jako hodnota. In: Spousta, Vladimír, aj. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994., s. 10-19. ISBN 80-210-1007X.

LUDÍKOVÁ, L., KUČEROVÁ, A., BLUDOVÁ, P. aj. *Poradenství pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. ISBN 978-80-244-1799-8.

KOTOUS, Jan; MUNKOVÁ, Gabriela; PEŘINA, Pavel. *Úvod do sociální politiky*. Praha: Vodnář, 1997. s. 94. ISBN 80-85889-12-9.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004. s. 478. ISBN 80-7312-038-0.

KRAJHANZL, J. Česká asociace streetwork, „*Nízkoprahy pod lupou*“, [online]. Praha: Česká asociace streetwork z.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS) je profesní organizace zastupující fyzické i právnické osoby působící v oblasti nízkoprahových sociálních služeb, 2013 [cit. 5-3-2018]. Dostupné z: <http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=4290&site=cas>

KREBS, V., *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 504 s. ISBN 80-7357-050-5.

KREBS, V., *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2010, s. 544. 978-80-7357-585-4.

LABÁTH, Vladimír; AMBRÓZOVÁ, Alena. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 151. ISBN 80-85850-66-4.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., aj. *Psychický vývoj: Období pubescence, adolescence*. Studium psychologie [online]. [cit. 12-1-2018]. Dostupné z: <<http://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/6-pubescence-adolescence.html>>

LEVICKÁ, Jana. Základy sociální práce. 1. vyd. Trnava: Spoločnosť pre podporu vedy a vzdelávania na FZaSP TU, 2004. s. 170. ISBN 80-968952-3-0.

MATOUŠEK, Oldřich. Sociální práce v praxi, Portál, s.r.o. 2005, 2010, Brno. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.

MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

MINISTERSTVO VNITRA: *Ministerstvo vnitra: Prevence kriminality* [online]. Praha: MPSV, 2013 [cit. 2018-2-2]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, s. 100. ISBN 80-7251-033-9.

KREJČÍŘOVÁ, O.; SKOPALOVÁ, J. *Deviace a sociální patologie – Vybrané jevy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 66. ISBN 978-80-244-1698-4.

KYRIACOU, Ch., Řešení výchovných problémů ve škole, Portál, 1. Vydání, 2005, s. 164. ISBN 80-7178-945-3.

MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. s. 141. ISBN 80-7178-747-7.

MÜHLPACHR, Pavel. Sociální práce. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. s. 100. ISBN 80-210-3323-1.

MÜHLPACHR, Pavel a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 251.

MÜHLPACHR, Pavel. Vývoj ústavní péče: filosoficko-historický pohled. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 49. ISBN 80-210-251-3.

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. vyd. 3. Praha: Portál, 2012, s. 309. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. vyd. 2. Praha: Portál, 2008. s. 288. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, s. 340. ISBN 80-7178-771-x.

MATOUŠEK a kol. Slovník sociální práce. Portál, Praha 2003, ISBN 80-7178-549-0.

MACEK, Petr, Adolescence, 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 144. ISBN 80-17178-747-7.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: Formy náhradní rodinné péče. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Formy náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV, 2013, [cit. 2018-2-2]. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/14501>>

NAKONEČNÝ, M. Motivace lidského chování. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. s. 270. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, M. Úvod do psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. s. 506. ISBN 80-200-0993-0.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ, *Pedagogicko-psychologická poradna*, [online], 2011-2018 národní ústav vzdělávání, [cit. 12-1-2018]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolska-poradenska-zarizeni>>

NIKL, J. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, s. 100. ISBN 80-7251-033-9.

NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

NĚMEC, Jiří a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, s. 119. ISBN 80-7315-012-3.

NÚV, Národní ústav pro vzdělávání, střediska výchovné péče, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>>

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vydání, Praha: Portál, 2008. s. 224. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času* 3. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2002. s. 231. ISBN 80-7178-711-6.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 229. ISBN 80-7178-295-5.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK J., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, s. 187. ISBN 978-80-247-4317-2.

PTÁČEK, Michal. *Citáty slavných*. Praha: ZEUS-B, 1992. s. 134. ISBN 80-900606-7-6.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. cit. S. dílo, s. 50.

SHALE, M., Carr-Gregg, KREJČÍŘOVÁ, D., *Adolescence: a guide for parents*. 2., aktualiz. vyd. Sydney: Finch, 2002, Psyché. 368 p. ISBN 18-764-5135-1.

SCHILLING, Johannes. *Sociální práca*. Trnava: Slovak Academic Press, 1999. ISBN 80-88908-54-X.

SKORUNKOVÁ, Radka. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. s. 159. ISBN 978-80-7435-253-9.

ŠVANCARA, J. (1975 in 2003). Emoce, city a motivace, volní procesy, Studijní příručka k předmětu Obecná psychologie II (prožívání, jednání) Praha: SPN, in 2003. s. 137. ISBN: 80-86633-11-X/.

ŠVIGOVÁ, Milada. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967. s. 155. ISBN není uvedeno.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, 205 s. ISBN 80-7184-421-7.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M., *Úvod do psychologie*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0015-3.

VÁGNEROVÁ, M., PIAGET, J., aj. *Etapy psychického vývoje: pubescence, adolescence. Psychologická charakteristika těchto období, jejich význam pro další vývoj*, [online]. Studium psychologie, 2016, [Cit. 11-11-2017], dostupné z: <<http://www.studiumpsychologie.cz/vyvojova-psychologie/6-pubescence-dolescence.html>>

VÁVROVÁ, V., Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v Olomouci, diplomová práce, Olomouc, PDF-ÚPSS, 2010, s. 83. Vedoucí práce: Mgr. Pittnerová, D., Ph.D.

ČECHLOVSKÝ, J., *Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních*, In *Diplomová práce Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služba)*, 2005 [online]: sekce – ČAS [cit. 05-02-2018], Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703>

VYHLÁŠKA 505/2006 prováděcí vyhláška zákona o sociálních službách, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<http://www.zakony.cz/zakon-SB2016218>>

STANOVISKO EHSV K PREVENCI KRIMINALITY MLÁDEŽE In Home Office: Crime & Disorder Act 1998: Implementing the Act, Delivering the Aim-
www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/19980037.htm, [online], 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), 2007, s. 103. ISBN 978-80-7338-060-1, [cit. 12-1-2018]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/335.pdf>>

STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE, Metodický pokyn k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb. č. j. 24 049/2002-24. 1., MŠMT [online], [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1441/jaro2011/SZ7MK_SP2P/um/Stredisko_vychovne_pece.pdf>

STRATEGIE A METODIKY V OBLASTI PRIMÁRNÍ PREVENCE, Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních 2018, § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, MŠMT [online], [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <<file:///C:/Users/Administrator/Desktop/metodicky-pokyn-ministryne-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-prevenci-a-reseni-sikany-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich.pdf>>

ŠANDOR, J. Eds. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, str. 13-19. 130 s. ISBN: 80-969348-0-5.

SAK, P., SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda servis, 2004. s. 240. ISBN 80-86320-33-2.

ZÁBRANSKÝ, Tomáš. *Drogová epidemiologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 95. ISBN 80-244-0709-4.

ZEMANOVÁ, V., DOLEJŠ, M., *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online], 1. vydání Olomouc 2015 Ediční řada – Monografie ISBN 978-80-244-4492-5, s. 151. [cit. 2018-2-2]. Dostupné z: [cit. 2018-10-4]. Dostupné z: <http://psych.upol.cz/wp-content/uploads/2015/04/02/Dolejs-Zemanova-Zivotni-spokojenost.pdf>.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

ZÁKON č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění ze změn provedených zákonem č. 383/2005 Sb.

ZÁKON č.108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>

ZÁKON č. označená č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<http://www.naseprava.cz/umluva-o-pravech-ditete/>>

ZÁKON č. 94/1963 Sb., o rodině, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94>>

ZÁKON č. 1/1993 Sb, Ústava ČR, [online], [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>>

ZÁKON 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, [online], [cit. 2018-03-01].

Dostupné z: < <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>>

ZÁKON 108/2006 Sb., o sociálních službách, [online], [cit. 2018-03-01]. Dostupné

z: < <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>

ZÁKON č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, [online], [cit. 2018-03-01].

Dostupné z: < <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>>

ZÁKON č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, [online], [cit. 2018-03-01]. Dostupné

z: < <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>

ZÁKON č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který mění zákon 109/2002 sb. [online], [cit. 2018-03-01].

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>>

ZÁKON č. 109/2002 Sb., [online], [cit. 2018-03-01]. Dostupné

z: <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=333&r=2012>>

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Etický kodex Česká asociace Streetwork
- Příloha č. 2 Manuál PC koutku na dětském klubu v Olomouci
- Příloha č. 3 Dotazník pro klienty
- Příloha č. 4 Výstupy ze softwaru

adresa Česká asociace streetwork, z.s.
 sídlo Senovážné náměstí 24, 110 00 Praha 1

Etický kodex České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby

Etický kodex pro nízkoprahové sociální služby (terénní programy, kontaktní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež) vychází z etického kodexu sociálních pracovníků, se zaměřením na sociální pracovníky a pracovnice KC, NZDM a pracovníky terénních programů (dále jen sociální pracovník/ce).

Jedná se o obecný dokument, který je závazným pro všechny individuální a skupinové členy ČAS.

1. Etické zásady obecně

- 1.1. Nízkoprahové sociální služby jsou založeny na hodnotách demokracie a lidských práv, které jsou vyjádřeny v Listině základních práv a svobod. Dále se řídí zákony České republiky.
- 1.2. Sociální pracovník/ce ctí jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- 1.3. Mezi základní hodnoty řadíme práva jedinců na soukromí, důvěrnost, sebeurčení a autonomii. Tyto principy se uplatňují v profesním přístupu pracovníků/ic.
- 1.4. Právo každého jedince na seberealizaci v rámci programu je nezpochybnitelné, pokud nedochází k omezení takového práva u druhých osob.
- 1.5. Zařízení usiluje o vysokou odbornou úroveň, přičemž poskytuje pouze takové služby, které naplňují standardy vztahující se k nízkoprahovým sociálním službám.
- 1.6. Nezbytnou podmínkou etického přístupu je dobrá vůle pomáhat na základě znalostí, dovedností a zkušeností jednotlivcům, skupinám a komunitám při jejich rozvoji a při řešení konfliktů se společností.

1.7. Profesní odpovědnost (v rámci pracovního právního vztahu) má prioritu před osobními zájmy.

2. Etické zásady ve vztahu ke klientům

2.1. Pracovník/ce respektuje uživatele služeb jako partnera se všemi právy a povinnostmi, včetně zodpovědnosti za svůj život.

2.2. Pracovník/ce jedná tak, aby nebyla poškozována důstojnost a lidská práva uživatelů služeb.

2.3. Pracovník/ce přistupuje se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace ke všem uživatelům služeb.

2.4. Pracovník/ce shromažďuje pouze informace nezbytně nutné pro poskytování služeb. Chrání klientova práva na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se vztahují k uživatelům služeb.

2.5. Pracovník/ce předchází závislosti uživatele na službě.

3. Etické zásady ve vztahu k zaměstnavateli

3.1. Pracovník/ce plní odpovědně povinnosti vyplývající ze závazků k svému zaměstnavateli.

3.2. Pracovník/ce se podílí na vytváření prostředí, které umožňuje naplňování zásad tohoto kodexu.

3.3. Pracovník/ce se podílí na ovlivňování pracovních postupů s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb.

4. Etické zásady kolegiality

4.1. Pracovník/ce respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytované služby.

4.2. Pracovník/ce respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborníků. Přípomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

5. Etické zásady odbornosti a povolání

- 5.1. Pracovník/ce dbá na udržování a zvyšování profesní prestiže. Upozorňuje vhodným způsobem na prokazatelně nekvalitní a neodborné poskytování služeb.
- 5.2. Pracovník/ce se usiluje o zvyšování odborné úrovně své práce a celoživotní prohlubování kvalifikace.
- 5.3. Pracovník/ce dbá o odpovídající nastavení svých hranic v oblasti své profese, oblasti konkrétní služby či organizace, oblasti vztahu s klienty a v oblasti svého soukromého života.

6. Řešení etických otázek

- 6.1. Pracovník/ce reflektuje etické otázky spojené s výkonem profese. Usiluje o jejich řešení za využití standardních prostředků. Závažné etické otázky postupuje k řešení v rámci externí supervize. Každý člen týmu má mít možnost diskutovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci se všemi stranami, kterých se problém týká.
- 6.2. Pokud není možné využít standardní nástroje reflexe etických otázek dle předcházejícího bodu, má pracovník povinnost využít odvolací nástroj v podobě Rady pro etiku a supervizi České asociace streetwork.

7. Etické zásady ve vztahu ke společnosti

- 7.1. Pracovník/ce má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.
- 7.2. Zasaduje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.
- 7.3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

- 7.4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.
- 7.5. Pracovník/ce působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.
- 7.6. Pracovník/ce požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Tato verze etického kodexu byla revidována v lednu 2017.

Příloha č. 2

P XVIII.

Manuál PC koutku

1. Kdykoliv má přednost smysluplná a produktivní práce
2. Pracovník vede uživatele ke spravedlivému používání počítačů - podporuje, aby se byli schopni domluvit mezi sebou samostatně bez jeho intervence
3. Horní věková hranice volného využívání PC v otvíracích hodinách NZDM KudyKam je 21 let. Uživatelé ve věkovém rozmezí 21 - 26 let mohou na PC omezeně či po předchozí domluvě s pracovníkem NZDM KudyKam (podmínkou je hledání zaměstnání, bydlení či kontakt s úřady a institucemi apod.).
4. Zákaz konzumace jídla a pití v PC koutku
5. Zákaz prohlížení webových stránek s erotickou tematikou (pornografické fotky a videa), erotické chaty či inzeráty, stránek o násilí, rasismu fašismu a jim podobné.
6. Při uplatňování sankcí platí vnitřní pravidla NZDM KudyKam
7. A. Věci uložené na PC může pracovník kdykoliv smazat, a to bez udání důvodu, nejsou-li tematicky zaměřené na školu, zaměstnání, užitečné informace o drogách, sexu apod.
B. Soubory či složky, které jsou volně uloženy na pracovní ploše a znesnadňují orientaci na PC jiným uživatelům, jsou pravidelně při správě PC mazány (v měsíčních intervalech). Uživatelé si mohou osobní soubory či složky ukládat do složky Dokumenty, avšak i ty mohou podléhat odstavci 7. A.
C. Zákaz manipulovat se složkami NZDM KudyKam či ostatních uživatelů bez jejich svolení.
8. Uložené věci, které uživatel v PC má si může po domluvě s pracovníkem vypálit na svoje CD či uložit na flashku
 - Nevypalují se hudební CD a filmy chráněné autorskými právy
 - Stahování hudby z internetu na mp3 přehrávač je povoleno jen ze stránek s legálním obsahem
9. Zákaz instalace veškerých programů do počítačů, bez předchozí domluvy s pracovníkem.
10. Pokud na klubu probíhá plánovaný program (např. beseda, diskuse či projekce tematického filmu atd.), počítače se na dobu trvání činnosti vypínají, a to bez výjimek.
11. Hudba se pouští z počítače v Dj's koutku, pokud budeš chtít poslouchat hudbu na jiném PC, máš možnost půjčit si sluchátka (pokud jsou zrovna dostupná).
12. V PC koutku si můžeš vytisknout materiály týkající se školy, práce, bydlení apod.
 - Ostatní věci můžeš tisknout omezeně, a to po domluvě a rozhodnutí pracovníka o účelnosti materiálu.
 - Při větším objemu tisku, může pracovník požadovat spoluúčast uživatele (poskytnutí papíru, finanční spoluúčast apod.).
13. Pokud si nevíš rady s počítačem, zjistíš jakoukoliv závadu či poškození, řekni pracovníkovi NZDM KudyKam, který se bude snažit pomoci ti a problém s PC vyřešit.

14. Je zakázáno restartování počítače bez vědomí pracovníka NZDM KudyKam.
15. Pracovník NZDM KudyKam má v PC koutku hlavní slovo.

Pravidla PC koutku

1. V PC koutku nekonzumujeme žádné jídlo ani pití
2. Je zakázána instalace programů bez vědomí a svolení pracovníka NZDM KudyKam
3. Zákaz vypalování bez svolení pracovníků NZDM KudyKam
4. Kdykoliv má přednost smysluplná a produktivní práce na PC (např. úlohy, škola, práce, bydlení apod.)
5. Zákaz restartování počítače bez vědomí pracovníka - pokud máš nějaký problém s počítačem, řekni pracovníkovi a on se ti pokusí pomoci
6. Zákaz prohlížení webových stránek s erotickou tématikou, pornografií, erotických seznamek, stránek oslavujících násilí, rasismus, fašismus a jim podobných
7. Pokud chceš poslouchat hudbu samostatně na PC, máš možnost zapůjčit si sluchátka (pokud jsou zrovna dostupná)
8. Pracovník NZDM KudyKam má v PC koutku hlavní slovo.

Příloha č. 3

Ahoj milí respondenti, kamarádi klubu,

pokud je Vám 11 – 15 let, pak je dotazník určen právě Vám. Dotazník slouží pouze jako podklad k mé diplomové práci s názvem „Motivace pubescentů k využívání služeb nízkoprahových zařízení pro děti a mládež“, a je zcela anonymní, tzn., že se nikdo nedozví, co jste odpověděli. Ráda bych prostřednictvím Vaší pomoci zkoumala, co Vás vede k tomu, že chodíte do klubu, a proto prosím odpovídejte pravdivě, aby byl výzkum objektivní. V případě „doplňovací“ odpovědi, pište prosím hůlkovým písmem (tiskacím), pro lepší čitelnost.

Dotazník

1) Uveď své pohlaví

- a) žena/dívka
- b) muž/ chlapec

2) Napiš číslicí, kolik je ti let?

.....

3) Žiješ s vlastními rodiči?

- a) ano
- b) pouze s matkou
- c) pouze s otcem
- d) pouze s jedním rodičem a jeho přítelem/přítelkyní
- e) jinak (náhradní rodinná nebo ústavní péče)

4) Jaké máš ve škole známky ? (prospěch)

- a) velmi dobrý (spíše dvojky, občas jedničky)
- b) spíše dobrý (častěji známky trojky)
- c) spíše horší (častěji známky čtverky)
- d) ve škole mi to spíše nejde, skoro propadám

5) Stalo se, že jsi dostal za chování ve škole napomenutí učitele, poznámku, důtku?

- a) ne, nikdy
- b) občas ano
- c) ano, pravidelně

6) **Jak ses o klubu dozvěděl/a?**

- a) od rodinných příslušníků (sourozenci, rodiče, prarodiče, ...)
- b) od kamarádů
- c) ve škole
- d) z informačního letáku klubu
- e) z médií (z internetu, TV, rádia, novin...)
- f) jinak

(Popiš

jak?)

7) **Jak dlouho klub navštěvuješ?**

- a) méně, než půl roku
- b) půl roku až 1 rok
- c) 1 rok až 2 roky
- d) 2 a více roků

8) **Jak často měsíčně navštívíš klub?**

- a) méně, než 3x
- b) 3x až 5x
- c) 6x až 10x
- d) více, než 10x

9) **Proč chodíš do klubu?** (zde máš možnost označit více odpovědí)

- a) baví mě to tam (skrže různé volnočasové aktivity)
- b) chci se tam sejit s kamarády – taková klubovna
- c) pomohou mi zde a poradí (s úkoly do školy, s osobními problémy...)
- d) můžu se něco dozvědět díky besedám a workshopům
- e) rodiče to chtějí
- f) jinak se neumím zabavit a nudím se
- g) jiný

důvod

(Uveď

jaký?)

10) **Jaké aktivity v rámci klubu nejraději využíváš?** (zde máš možnost označit více odpovědí)

- a) PC a internet

- b) stolní fotbálek
- c) sportovní aktivity
- d) kulečnick
- e) ping pong, šipky
- f) hudební a DJ's koutek
- g) filmové odpoledne
- h) výtvarný workshop
- ch) besedy a diskuze
- i) výlety
- j) jiné (*Uved' jaké?*)

11) Jak bys ohodnotil/a vybavenost klubu? Oznamkuj jako ve škole a zakroužkuj jednu možnost, kdy, 1 je nejlepší a 5 nejhorší.

- 1 - výborná
- 2 – chvalitebná
- 3 – dobrá
- 4 – dostatečná
- 5 – nedostatečná

12) Jak jsi spokojený s aktivitami a službami v klubu? (zakroužkuj jednu možnost, kdy, 1 je nejlepší a 5 nejhorší)

- 1 - výborná
- 2 – chvalitebná
- 3 – dobrá
- 4 – dostatečná
- 5 – nedostatečná

13) Když máš starosti nebo problémy, komu se nejčastěji svěřuješ?

- a) někomu z rodiny (rodičům, babičce, dědovi, bratrovi, sestře, strýci, tetě, ...)
- b) kamarádovi
- c) vychovateli v klubu
- d) pracovníkovi školy (učiteli, učitelce, výchovnému poradci, ...)
- e) nikomu se nesvěřuji

14) **Je něco, co Tě dlouhodoběji trápí?** (zde máš možnost označit více odpovědí)

- a) ne, nic zásadního mě netrápí
 - b) školní prospěch
 - c) zdravotní problémy
 - d) špatná situace a napjatá atmosféra doma (např. nedostatek peněz, hádky s rodiči, špatné vztahy v rodině, alkohol, ...)
 - e) můj vzhled, nejsem spokojená/ý s tím, jak vypadám
 - f) skutečnost, že nemám různé věci (např. značkové oblečení, mobil, tablet, ...)
 - g) jiné (krátce napiš, co Tě trápí)
-

15) **Řekl/a bys, že se o Tebe v klubu pracovníci zajímají, a když potřebuješ, poradí?**

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

16) **Řekl/a bys, že už Ti někdy s nějakým problémem pomohli?**

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

17) **Co bys v klubu vylepšil, doplnil nebo změnil?**

- a) nic bych neměnil/a
- b) změnil/anebo vylepšil/a bych (vypiš co by to

bylo?).....

18) **Co bys nejraději dělal/a o svém volném čase, kdybys měl/a neomezené možnosti?**

Byl/a bych nejraději (doplň) ...

- a) společně s rodinou (sport, výlety, kino, aquapark, ...)
- b) sám a doma (hrál PC hry, sledoval TV, četl si ...)

- c) v klubu s kamarády, kde můžeme využít různé aktivity (hry, výlety, ...)
- d) venku s partou a kamarády
- e) kroužky, koníčky, zájmové činnosti mimo klub
- f) lenošil/a bych a nedělal/a bych nic smysluplného

19) Kdybys nechodil/a do klubu, tak bys o svém volném času byl/a

- a) společně s rodinou (sport, výlety, apod.)
- b) doma (hrál PC hry, sledoval TV, četl si ...)
- c) venku s partou a kamarády
- d) v kroužku
- e) v obchodním domě
- f) nudil bych se, neměl bych co dělat
- g) nevím

Příloha č.4

Výstupy ze softwaru

H1

Kontingenční tabulka (data v PS1)			
Tab. :			
delka navstevovani kat	Zásadní životní problémy ano	Zásadní životní problémy ne	Řádk. součty
méně než 2 roky	16	26	42
déle než 2 roky	7	43	50
Vš.skup.	23	69	92

Tabulka č. 25: Kontingenční tabulka k H1

Souhrnná tab.: Očekávané četnosti (data v PS1)			
Pearsonův chí-kv. : 7,06794, sv=1, p=,007848			
delka navstevovani kat	Zásadní životní problémy ano	Zásadní životní problémy ne	Řádk. součty
méně než 2 roky	10,50000	31,50000	42,00000
déle než 2 roky	12,50000	37,50000	50,00000
Vš.skup.	23,00000	69,00000	92,00000

Tabulka č. 26: Souhrnná tabulka s očekávanými četnostmi k H1

H2

Kontingenční tabulka (data v PS1)					
Tab. :					
Úplná rodina	ot8 a	ot8 b	ot8 c	ot8 d	Řádk. součty
ano	16	9	10	17	52
ne	6	5	6	23	40
Vš.skup.	22	14	16	40	92

Tabulka č. 27: Kontingenční tabulka k H2

Souhrnná tab.: Očekávané četnosti (data v PS1)					
Pearsonův chí-kv. : 6,12734, sv=3, p=,105577					
Úplná rodina	ot8 a	ot8 b	ot8 c	ot8 d	Řádk. součty
ano	12,43478	7,91304	9,04348	22,60870	52,00000
ne	9,56522	6,08696	6,95652	17,39130	40,00000
Vš.skup.	22,00000	14,00000	16,00000	40,00000	92,00000

Tabulka č. 28: Souhrnná tabulka s očekávanými četnostmi k H2

H3

Dvojice proměnných	Spearmanovy korelace (data v PS1) ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000			
	Počet plat.	Spearman R	t(N-2)	p-hodn.
ot4 & ot8	92	0,150871	1,447860	0,151131

Tabulka č. 29: Spearmanovy korelace k H3

Kontingenční tabulka (data v PS1)					
Tab. :					
ot4	ot8 a	ot8 b	ot8 c	ot8 d	Řádk. součty
a	7	5	3	12	27
b	9	4	7	8	28
c	5	3	3	11	22
d	1	2	3	9	15
Vš.skup.	22	14	16	40	92

Tabulka č. 30: Kontingenční tabulka k H3